

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Katedra Sociální práce

Diplomová práce

Bc. Ilona Vajcová Lipenská

Role aktérů v pěstounské péči na přechodnou dobu v Praze a Středočeském kraji

The roles of participants involved in foster care for a temporary period in Prague and the Central Bohemian Region

Praha 2019

Vedoucí práce: PhDr. Pazlarová Hana, Ph.D

Poděkování

Ráda bych poděkovala všem, kteří mi byli podporou v době psaní diplomové práce. V první řadě PhDr. Haně Pazlarové, Ph.D za cenné rady, podporu a trpělivost při odborném vedení. Nemalé poděkování patří mému manželovi, rodině, přátelům a kolegům, kteří mi byli v čase psaní velkou oporou.

Neopomenutelný dík patří také pěstounům, průvodcům v pěstounských rodinách a pracovníkům OSPOD za jejich čas a ochotu, také díky nim mohla tato práce vzniknout.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne.....

.....

Bc. Ilona Vajcová Lipenská

Abstrakt

Tato diplomová práce se věnuje pěstounské péči na přechodnou dobu. Cílem diplomové práce je popsat role pěstounů na přechodnou dobu, pracovníků OSPOD a průvodců pěstounských rodin v procesu od přebrání dítěte pěstounem na přechodnou dobu po předání dítěte do biologické rodiny či do jedné z dlouhodobých forem náhradní rodinné péče. Práce detailně popisuje pěstounskou péči na přechodnou dobu a jednotlivé role aktérů pěstounské péče na přechodnou dobu v procesu pěstounské péče na přechodnou dobu dle dostupné literatury, legislativy, metodologie a samotných rozhovorů s aktéry. Dílčím cílem je zjistit, jak se jednotlivým účastníkům daří jejich roli naplňovat, jak se jednotliví aktéři vnímají navzájem, co od sebe očekávají a co by jim pomohlo ke zkvalitnění jejich profese.

Klíčová slova

Náhradní rodinná péče, formy náhradní rodinné péče, pěstounská péče, pěstounská péče na přechodnou dobu, aktéři v pěstounské péči na přechodnou dobu, pěstoun na přechodnou dobu, pracovník OSPOD, průvodce pěstounských rodin, dítě v pěstounské péči na přechodnou dobu, biologická rodina, teorie vazby, ústavní výchova, právní a metodologické ukotvení pěstounské péče na přechodnou dobu

Abstract

This thesis focuses on foster care for a transitional period. The aim of the thesis is to describe the role of foster carers for a transitional period, OSPOD workers and foster family guides in period between the process of taking a foster child for a transitional period and re-transferring to a biological family or one of the long-term types of foster care. The thesis describes foster care for a transitional period and individual roles according to available literature, legislation, methodology and interviews with actors themselves. The partial goal is to find out how participants perceive each other, what they expect, what competencies they should have. Another partial aim of this work is methodological recommendation.

Keywords

foster care, types of foster care, kinship care, foster care for a transitional period, actors of foster care for a transitional period, foster carer for a transitional period, OSPOD worker,

Obsah

Úvod.....	8
1 Vybraná teoretická východiska pěstounské péče na přechodnou dobu.....	10
1.1 Potřeby dítěte	10
1.2 Psychická deprivace	11
1.3 Traumatizované dítě.....	12
1.4 Teorie vazby.....	14
2 Pěstounská péče na přechodnou dobu	17
2.1 Pěstounská péče na přechodnou dobu v kontextu náhradní rodinné péče	17
2.1.1 Formy náhradní rodinné péče	18
2.1.2 Shrnutí aktuálního stavu náhradní rodinné péče v České republice	21
2.2 Pěstounská péče na přechodnou dobu v České republice	22
2.2.1 Právní ukotvení pěstounské péče na přechodnou dobu	23
2.2.2 Práva a povinnosti osoby pečující a osoby v evidenci.....	24
2.2.3 Podpůrné služby pro pěstouny na přechodnou dobu	25
2.2.4 Státní příspěvky a dávky pro pěstouny na přechodnou dobu	28
2.3 Vybrané zkušenosti s pěstounskou péčí na přechodnou dobu v zahraničí.....	30
3 Aktéři v pěstounské péči na přechodnou dobu a jejich role	37
3.1 Pěstoun na přechodnou dobu	37
3.2 Dítě v pěstounské péči na přechodnou dobu.....	40
3.3 Pracovník OSPOD	40
3.4 Doprovázející organizace pěstouna na přechodnou dobu	42
3.5 Krajské úřady	44
3.6 Ministerstvo práce a sociálních věcí	44
3.7 Biologický rodič dítěte v pěstounské péči na přechodnou dobu.....	45
3.8 Soudy.....	45
4 Proces výkonu pěstounské péče na přechodnou dobu.....	47

4.1	Důvody svěření dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu.....	47
4.2	Přebírání dítěte	49
4.3	Péče o dítě	50
4.4	Kontakt dítěte s biologickou rodinou.....	52
4.5	Předávání dítěte.....	54
4.6	Regenerace a pohotovost pěstouna na přechodnou dobu.....	56
5	Výzkumné šetření	57
5.1	Výzkumný vzorek	59
5.2	Metoda získávání dat a průběh sběru dat	63
5.3	Etické aspekty výzkumného šetření	66
5.4	Limity výzkumu	67
5.5	Pilotní studie.....	68
5.6	Analýza dat.....	69
5.7	Vlastní výzkumné šetření	71
5.8	Shrnutí a diskuse	82
	Závěr	88
	Seznam zdrojů.....	89
	Seznam tabulek, obrázků a příloh.....	97
	Přílohy.....	98

Seznam zkratk

DDP – Dyadická vývojová psychoterapie

IPOD – Individuální plán práce s dítětem

KÚSK – Krajský úřad střeđočeského kraje

MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí

NRP – Náhradní rodinná péče

OSPOD – Orgán sociálně právní ochrany dětí

PP – Pěstounská péče

PPD – Pěstoun na přechodnou dobu

PPP – Příbuzenská pěstounská péče

PPPD – Pěstounská péče na přechodnou dobu

VB – Velká Británie

Zákon o SSP – zákon o státní sociální podpoře

Zákon o SPOD – zákon o sociálně-právní ochraně dětí

ZDVOP – zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc

Úvod

Pěstounská péče je jedna z forem náhradní rodinné péče, jejímž cílem je poskytnout rodinné zázemí dětem, které z různých důvodů nemohou vyrůstat se svojí biologickou nukleární rodinou. Pěstouni poskytují domov dětem, aby nemusely žít v ústavní výchově, která je v současné době pro svůj negativní dopad na vývoj dítěte považována za nevhodnou.

Téma pěstounské péče na přechodnou dobu jsem vybrala z důvodu, že mě velmi zajímá a lze konstatovat, že se mu aktivně věnuji několik let. Ve své bakalářské práci jsem se zabírala tématem „Mezigenerační problémy v příbuzenské pěstounské péči“ a v průběhu studia byla pro mne náhradní rodinná péče nejvíce zajímavou oblastí sociální práce, ve které jsem se chtěla dále rozvíjet. Po ukončení bakalářského studia jsem na částečný úvazek nastoupila na pozici průvodce v pěstounských rodinách v doprovázející organizaci a dále si tak zvyšovala odbornost a kompetence v této oblasti. S novou pracovní pozicí se mi otevírala další témata, která s náhradní rodinnou péčí souvisejí, přičemž jedním z nich je poměrně nově využívaný institut pěstounské péče na přechodnou dobu, který se začal více využívat s novelou zákona o sociálně právní ochraně dětí.

Jako téma své diplomové práce jsem si zvolila „Role aktérů v pěstounské péči na přechodnou dobu v Praze a Středočeském kraji“.

Tuto tematiku jsem si zvolila z důvodu, že pěstounská péče na přechodnou dobu byla do novely málo využívanou formou náhradní rodinné péče a díky tomu dochází v praxi k mnoho nesrovnalostem, nedorozuměním a konfliktům. Aktérům, se kterými jsem se během své práce setkávala, nebyla jasná jejich role a s ní spojené činnosti. Na základě těchto poznatků vzniklo téma mé diplomové práce a jejího výzkumu.

Dalším důvodem výběru této problematiky je, že jsem chtěla na tuto problematiku více poukázat a věnovat jí pozornost, kterou si zaslouží. Pěstounská péče na přechodnou dobu je aktuálně velmi probíraným tématem v oblasti náhradní rodinné péče, které se velmi rychle mění a vyvíjí, což je pochopitelné i z toho důvodu, že se jedná o poměrně nově využívaný institut. Ve své práci se zaměřuji na role jednotlivých aktérů s cílem tyto role co nejdetailněji popsat dle dostupné legislativy a metodiky, která je platná pro mnou zkoumané územní celky. Ve výzkumné části se zabývám otázkou, zda aktéři pěstounské péče na přechodnou dobu svoji roli znají a zda se jim daří ji naplňovat. Jak proces pěstounské péče na přechodnou dobu

probíhá, co aktéři na stávajícím systému péstounské péče na přechodnou dobu oceňují a co by naopak potřebovali ke zkvalitnění a k větší profesionalitě.

V teoretické části mé diplomové práce se v první kapitole věnuji teoretickým východiskům péstounské péče na přechodnou dobu, která považuji za důležitá a nezbytná pro pochopení tohoto institutu. V druhé kapitole zasazuji péstounskou péči na přechodnou dobu do systému náhradní rodinné péče v České republice, což je důležité pro ukotvení toho, co péstounská péče na přechodnou dobu je. Ve třetí kapitole se věnuji péstounské péči na přechodnou dobu konkrétněji. Zmiňuji právní ukotvení péstounské péče na přechodnou dobu. Také okrajově zmiňuji zkušenosti ze zahraničí, konkrétně ze Slovenska a Velké Británie, protože považuji za důležité, pro komplexnější pochopení tohoto institutu, zmínit země, které jsou pro náš systém inspirací a možností ke zlepšení. Ve čtvrté kapitole, která je jednou z nejobsáhlejších a nejdůležitějších pro tuto práci, se soustředím na podrobný popis rolí aktérů v péstounské péči na přechodnou dobu, a to dle dostupných metodik a zákonů. V páté kapitole, která je stejně obsáhlá a stejně důležitá jako čtvrtá kapitola, se soustředím na detailní rozbor procesu péstounské péče na přechodnou dobu a všemi jejími fázemi dle dostupných dokumentů pro Magistrát hl. města Prahy a pro Středočeský kraj.

Za teoretickou částí diplomové práce následuje praktická část. Ve svém výzkumu jsem se zaměřovala na konkrétní role aktérů v procesu péstounské péče na přechodnou dobu. Výzkum jsem prováděla dle zásad kvalitativního výzkumu a pomocí strukturovaných rozhovorů s péstouny na přechodnou dobu, průvodci v péstounských rodinách a pracovníky OSPOD. Jedná se o aktéry, kteří jsou v procesu péstounské péče nejaktivnější a měli by být přítomni při celém procesu. Výsledky i průběh mého výzkumu jsou shrnuty a popsány ve výzkumné části. Ještě před samotným výzkumem jsem prováděla pilotní studii, abych zjistila, zda svým výzkumem získám potřebná data ke zkoumání.

Výsledkem mé diplomové práce je detailní popis rolí aktérů v procesu péstounské péče na přechodnou dobu a popis, jakým způsobem se aktérům daří naplňovat zákonem definované role, za jakých okolností ne, co na stávajícím systému oceňují a co by potřebovali změnit. Moje diplomová práce má za cíl otevřít toto téma k dalšímu zkoumání.

1 Vybraná teoretická východiska pěstounské péče na přechodnou dobu

Vzhledem k vybranému tématu považuji za důležité popsat teoretická východiska pěstounské péče na přechodnou dobu (dále jen PPPD). Mezi citované teorie patří například: teorie vazby (teorie attachmentu), teorie intuitivního rodičovství, terapeutické rodičovství, psychická deprivace, traumatizace dítěte, restorativní přístup (Matoušek, 2013). Já v této kapitole stručně popíši potřeby dítěte, teorii vazby, traumatizované dítě a psychickou deprivaci, které se mi vzhledem k tématu práce zdají nejvhodnější.

1.1 Potřeby dítěte

Uspokojování základních potřeb je významné pro zdárný psychický vývoj dítěte. Dítě se může zdravě vyvíjet jen za předpokladu, že bude docházet k uspokojování jeho základních potřeb. Základní potřeby zkoumalo mnoho zahraničních i českých odborníků, významnými představiteli jsou například manželé Pessovi, Maslow či Matějček. V této práci okrajově popíši základní potřeby dle manželů Pessových:

Manželé Pessovi (2009) základní vývojové potřeby rozdělují na potřebu místa, potřebu sycení, potřebu podpory, potřebu ochrany a potřebu limitů. Tyto potřeby jsou naplňovány ve třech úrovních. V případě, že dojde k jejich naplnění, stává se z jedince zralý dospělý člověk. Detailněji je popisují následovně (Pesso, Boyden-Pesso, Vrtbovská, 2009):

- **Potřeba místa**

Potřeba místa má v životě jedince zásadní roli. Je považována za jednu z nejzásadnějších. Aby člověk mohl žít naplněný a šťastný život, potřebuje cítit, že je přijímán a respektován, že je chtěný. Podle Pessových dochází k naplňování této potřeby prostřednictvím citové výměny a pozornosti. Dále tím, že má jedinec v rodině své místo, jak fyzické, tak společenské. Pokud dítě nemá správný prožitek místa, není doma nikde.

- **Potřeba sycení**

Další základní potřebou je sycení. Každý jedinec potřebuje být nasycen. Nejdříve prostřednictvím pupeční šňůry, poté ústy. Další sycení je emocionální – láskou, učením, pozorností. Pokud dítě není syceno, má uvnitř sebe „prázdnou díru“.

- **Potřeba podpory**
Děti se rodí zcela bezmocné. Potřebují, aby je někdo nakrmil, nosil, fyzicky podpíral hlavu a jiné. Dále je potřeba podporovat jejich samostatnost a sebevědomí.
- **Potřeba ochrany**
Ochrana znamená, že jedinec má osobu, která ho chrání před nebezpečím. Je pro něho útočištěm a bezpečím.
- **Potřeba limitů**
Každý jedinec potřebuje prostřednictvím zkušeností zjistit, jaké jsou jeho limity a jaké jsou limity společnosti. Jedinci potřebují mít nastavené hranice, které jim pomůžou orientovat se v životě a zjistit, co je správné a co ne. Zároveň potřebují pochopení při učení se těchto limitů.

Potřeby jsou na rozdíl od přání určeny životními nutnostmi člověka jako druhu a jejich dlouhodobé nenaplnění se nepříznivě odráží na pocitu dobré pohody (Hartl, Hartlová, 2000, s. 444). Více o této problematice v nadcházející podkapitole.

1.2 Psychická deprivace

Děti, jejichž základní potřeby, které jsou výše popsány, nedokážou pečující osoby uspokojit, často trpí psychickou deprivací (Matoušek, 2013, s. 48). Děti, které se ocitají v péči přechodných pěstounů, často nemají některé z vývojových potřeb adekvátně uspokojeny. Potřebují, aby jejich potřeby byly uspokojovány v pravý čas. Je to klíčové proto, aby se mohly vyvíjet ve zdravé dospělé jedince. Pokud jejich základní potřeby nejsou uspokojovány, jedná se o psychickou deprivaci (Matějček, 1999, s. 56). Dle Pedagogického slovníku je psychická deprivace stav, který vzniká v důsledku neuspokojování základních psychických potřeb v dostatečné míře a po dostatečně dlouhou dobu. Zejména se objevuje u dětí z podmětově emočně a sociálně chudého prostředí. Vyskytuje se v ústavních zařízeních i v rodině (Průcha, Walterová, Mareš, 2003, s. 190). Matoušek psychickou deprivaci popisuje jako ztrátu schopnosti navazovat pozitivní sociální vztahy. Důsledky psychické deprivace mohou například být opožděný vývoj řeči a opožděný inteligenční, morální a emocionální vývoj. Dlouhodobými následky mohou být například neschopnost navazovat pevné a dlouhodobé vztahy, chovat se provokujícím způsobem, zlobit. Dalšími projevy takového dítěte je nahrazení základních potřeb přejídáním, masturbací, drogami či alkoholem. Obecně lze říci, že psychická deprivace vede k negativnímu sociálnímu fungování (nestabilní vztahy,

nevzdělanost) až k celkovému sociálnímu selhání. Znamky psychické deprivace vykazují děti v kolektivních zařízeních a dysfunkčních rodinách (Matoušek, 2003, s. 48).

Studie psychické deprivace, tedy psychického stavu, který je výsledkem neuspokojování základních psychických potřeb, vedly k poznatku, že důsledky nejsou omezeny jen na dětský věk, ale že jej ovlivňují i v dospělém věku až do stáří. Současně došlo k poznání, že uspokojování potřeb dospělého člověka se do značné míry děje soužitím (péčí) s dětmi. Nezřídka se stává u některých dospělých jedinců, že jim paradoxně soužití s dětmi brání v uspokojování potřeb a v důsledku toho nemohou adekvátně pečovat o děti. Často se jedná o muže a ženy, kteří mají za sebou komplikovanou historii, výchovu a jiné. Pokud matka či otec neměli, nemají uspokojené své základní potřeby, může být pro ně náročné či nereálné uspokojovat je dětem, o které pečují (Matějček, 1999).

1.3 Traumatizované dítě

Z pohledu NRP je důležité poukázat na možná psychická traumata, která dítě žijící mimo svoji rodinu mohlo zažít. Už jen fakt, že dítě žije mimo biologickou rodinu, je téměř vždy spojen s traumatickou událostí (Pazlarová, 2017, s. 143). Je důležité vysvětlit, jak tato traumata mohou ovlivňovat další život dítěte a jak je možné pomoci takovému dítěti se s traumatickými zážitky vyrovnat. Děti, které se ocitnou v PPPD, jsou velmi často nějakými traumaty poznamenány. Dle Matouška lze psychické trauma definovat jako zážitek krajního ohrožení, který je spojený s intenzivním strachem a dítě ani dospělý se s ním neumí v krátké době vyrovnat (Matoušek, 2017, s. 13). Děti jsou traumatizací ohroženy více než dospělí lidé, protože se na rozdíl od jiných savců rodí jako „nehotoví“ jedinci a jsou ještě dlouho po narození zcela závislí na péči druhých, kteří o ně pečují ne vždy bezpečným způsobem (Matoušek, 2017, s. 15).

Traumatické události (událost) mají dlouhodobé důsledky pro prožívání dítěte a také se velmi významně odráží ve vztazích k dalším lidem. Pod takovým traumatem si můžeme představit válku, přírodní katastrofu, požár či autonehodu. Taktéž je pro dítě traumatické nevhodné zacházení, jako například zanedbávání potřeb dítěte nebo jeho zneužívání ze strany jeho pečujících osob (Matoušek, 2013, s. 366). Základními typy zanedbávání či zneužívání (syndrom CAN) jsou nedostatečné životní podmínky, fyzické a psychické týrání, zneužívání může být sexuální, ekonomické či kriminální (Matoušek, 2014, s. 93). Jedná se vlastně o nejruznější oblasti, kterými je dítěti ubližováno (Dunovský, 1995). Pokud pro dítě znamená

přítomnost matky křik či agrese, posiluje se u dítěte zcela jiné chování, které se nezasvěcenému člověku může zdát zcela neadekvátní nebo neočekávané, ale z perspektivy dítěte se jedná o přiměřenou reakci. Špatné zacházení s dítětem má za následek pocity méněcennosti, stavy úzkosti (Matoušek, 2013, s. 366). Děti, které přicházejí do PP či PPPD mají za sebou většinou traumata spojená se ztrátou rodiče, odebrání od rodičů, nedostatečnou péči (tak, jak je popsána výše), týrání a zneužívání nebo traumata spojená s nemocí rodičů (Pazlarová, 2017, s. 145).

Dle Hermana se traumatické události přímo odráží ve vztazích s rodinou, přáteli a dalšími lidmi. Narušují pohled na svět, okolí a lidi jako na bezpečné, narušují pozitivní sebepojetí a víru v dobré (Herman, 1997). Traumatizované děti ostatním nevěří a často se spoléhají samy na sebe a chtějí si uspokojovat své potřeby bez ostatních, i když tak paradoxně dochází k neuspokojování potřeby být opečovávan (Ziegler, 2002, s. 83).

Děti v PP mají často neobvyklé a znepokojivé projevy chování, které se bez znalosti problematiky traumatu či teorie vazby mohou zdát jako nenormální a pečovatelé na ně mohou nevhodně reagovat. Běžné výchovné postupy nefungují a vzhledem k traumatům, která má dítě za sebou, ani fungovat nemohou. Proto je žádoucí, aby na ně pěstouni reagovali odborným přístupem. U nejmenších dětí se může jednat o narušený režim spánku, pozastavený psychomotorický vývoj, regrese ve vývoji, roztržitost, nepozornost, nepředvídatelné reakce, úzkost, krádeže, lhaní, rvačky, útěky, problémy se vztahy (Pazlarová, 2017). Věk a délka trvání traumatické zkušenosti se přímo odráží na následcích i možnostech nápravy. Čím je dítě menší a čím delší je traumatizující zážitek, tím spíše se projeví následky v prožívání a chování dítěte. Jedná se však o kontinuální proces, který ovlivňuje mozek, což je zároveň nadějí pro zlepšení a postupné vyrovnávání se s traumatem. (Matoušek, 2013, s. 366). Řada výše popsaných projevů má svůj původ v absenci bezpečí. Proto je důležité, aby pečující osoby přiměřeně uspokojovaly nenaplněné potřeby dítěte, byly pro dítě předvídatelné (reagovaly stejně), držely předem sjednaná pravidla a nenechaly se vtáhnout do řešení situace konfliktně či vyčítavě. Hlavním úkolem pěstouna je, aby dítě opakovaně zažívalo pozitivní korektní zkušenost a byly mu naplněny jako vývojové potřeby, které jsou popsány v předchozí podkapitole (Pazlarová, 2017).

Je důležité pracovat na zpracovávání traumatických událostí, protože je dokázáno, že osoby, které v dětském věku zažily traumatické události, mají více zdravotních komplikací a sociálních konfliktů. Dle Wilkinsové a kol. mají lidé, kteří během života zažili více

traumatických událostí, větší tendenci chovat se násilně nebo jsou obětí násilí opakovaně (například v partnerském vztahu), nezvládají své emoce a mají v průměru kratší život až o 20 let než lidé, kteří traumata nezažili (Wilkins, 2014, s. 2).

1.4 Teorie vazby

Z pohledu NRP je tato teorie velmi důležitá. Popisuje a vysvětluje projevy dětí v NRP. Pomáhá nacházet možnosti léčby poruchy attachmentu (vazby), kterou děti v NRP často mají. A ukazuje, jakým způsobem by měli profesionální pěstouni o děti pečovat.

V druhé polovině 20. století vědci začali zkoumat vývoj psychiky u mláďat a dětí s cílem porozumět vztahu a důsledkům mezi ranými zkušenostmi mláděte a jeho sociálním a duševním vývojem a chováním v dospělosti. Pro náhradní rodinnou péči jsou tyto výzkumy velmi důležité. Mezi nejznámější jména patří Harry Harlow a jeho pokusy s opičkami a umělými matkami. Za průkopníka je považován John Bowlby a jeho teorie attachmentu (vazby). Z českých odborníků se vazbě mezi rodiči a dětmi věnoval Zdeněk Matějček (Winnette, 2018).

Teorie attachmentu (vazby) popisuje a vysvětluje citové pouto mezi pečující osobou a dítětem. Jak je již výše zmíněno, průkopníkem a zakladatelem této teorie je John Bowlby. V češtině se můžeme setkat s mnoha termíny, které se snaží anglické slovo attachment co nejlépe vystihnout: přimknutí, vazba, citová vazba, vztahová vazba, pouto, připoutání a jiné. Já ve své práci používám termín citová vazba (Vrtbovská, 2010, s. 10).

Citová vazba (attachment) se nejsilněji vytváří v prvním roce života (Bowlby, 2010, s. 160). Současná věda tvrdí, že se vyvíjí v období prvních pěti let, nejsilněji v prvních dvou letech života (Vrtbovská, 2010, s. 16). V ideálním případě, tedy za situace, kdy vazebná postava (nejčastěji matka) naplňuje fyziologické potřeby dítěte jako je například potrava a teplo, začne se dítě k této osobě připoutávat, dítě se naučí, že tato osoba (dále jen matka) je zdrojem jeho uspokojení. Průzkumy je dokázáno, že dítě na matku reaguje jinak než na ostatní lidi a v případě, kdy není matka v místnosti, vyhledává ji, snaží se ji přivolat (Bowlby, 1969).

Každý z nás disponuje určitým typem citové vazby, který si s sebou neseme z dětství. Existují čtyři základní typy vazby. V jednotlivých dostupných literaturách se názvy i dělení částečně liší, v zásadě mají ale stejný obsah a princip. Ve své práci použiji termíny a rozdělení dle Petry Winnette, české odbornice na tuto problematiku, která čerpá z výzkumu a dělení Mary

Ainsworthové, Mary Mainové, Jamese Salomona. Dělení dále doplňují poznatky odborníků Gillian Schofield a Mary Beek.

V zásadě existují dva základní typy citové vazby – jistá a nejistá. Děti s **jistou vazbou** můžeme kvalifikovat jako děti, které matku vyhledávají, v případě jejího odchodu ji pak vítají, dokážou se v jejím náručí uklidnit. Rodiče jsou pro tyto děti přítomni a dostupní, naplňují správně potřeby dítěte v případě, kdy to dítě potřebuje. Rodiče naplňují jejich potřeby s láskou, péčí a empatií k dítěti. Nechovají se nepředvídatelně, jsou trpěliví (Schofield, Beek, 2002, s. 72). V běžném populačním vzorku je asi 55–65 % dětí s touto vazbou.

Nejistou, vyhýbavou vazbu lze spatřovat u dětí, které své rodiče nijak zvlášť nevyhledávají. Pokud matka odejde, nechá se snadno utěšit někým jiným a po jejím příchodu ji nijak zvlášť nevíta. Tyto děti občas atakují matku agresivním chováním, na druhou stranu se k ní často úzkostně „lepí“. Často se nevyznají ve svých emocích a vyhýbají se přílišné blízkosti, občas se bojí hlubokých vztahů (Schofield, Beek, 2002, s. 94). Takovýto typ se vyvíjí u dětí, jejichž matka je citově nepřítomna, nebyla k dítěti pozorná a citlivá a projevovala odmítání a odpor (psychické nemoci, drogy, deprese). V běžném populačním vzorku nalezneme asi 30 % takovýchto dětí.

Nejistou, rozporuplnou, úzkostnou vazbu můžeme kvalifikovat u dětí, které jsou velmi úzkostné. Mají podobné projevy jako děti s vyhýbavou vazbou, ale více se na matku lepí, vyžadují pozornost za každou cenu, chtějí se zalíbit. Chovají se rozporuplně, chaoticky. Často jsou nepředvídatelné a reagují netradičně. Jsou emotivní, často mění náladu i náklonnost k jednotlivým lidem (Schofield, Beek, 2002, s. 114). Rodiče takovýchto dětí jsou typičtí tím, že se k dítěti chovali nekonzistentně. Někdy tu pro dítě byli, jindy vůbec. Naplňovali potřeby dítěte dle toho, jak se oni zrovna cítili a chtěli. V běžné populaci je asi 5–15 % takovýchto dětí.

Nejistou, dezorganizovanou – dezorientovanou vazbu nacházíme u dětí, které zažily traumatické události během svého prvního roku života. Tyto děti se chovají zcela nepředvídatelně. Chtějí blízkost matky, vzápětí ji odmítají. Přítomnost matky v nich způsobuje neklid a stres. Mají negativní očekávání, a to bez ohledu na to, jak se matka v té dané chvíli chová. Děti nejsou schopny využít základní koherentní strategie pro zvládnání emocionální interakce. Jsou nevěřící, mají velmi negativní obraz sebe samého (Schofield, Beek, 2002, s. 148). *Dá se říci, že se jedná o extrémní verzi výše popsaných typů. Dá se říci,*

že sem můžeme zařadit 20 % dětí s nejistou vazbou. Pokud ale budeme pohlížet jen na zanedbávané, týrané a zneužívané děti, je jich v této skupině asi 80 %.

Tzv. „**žádný attachment**“ – tuto skupinu tvoří děti, které byly opuštěny v prvních letech života a prošly ústavními zařízeními, kde se jim střídali vychovatelé či zdravotní sestry a žily život ve velké skupině dětí (5 a více). Takové děti se poutají nahodile a povrchově, využívají dostupných pocitů blaha „tady a teď“. Pokud není dítě ještě v raném věku umístěno do rodinného prostředí, rozvíjí se u něho tzv. no attachment (žádná citová vazba). U těchto dětí je pak častá citová plochost, disharmonický rozvoj osobnosti, porucha empatie a sociálních vztahů. Je to významným elementem pro rozvoj asociální osobnosti (Vrtbovská, 2010).

Názornou ukázkou rozvoje jisté a nejisté vazby naleznete v příloze č. 1.

Typ vztahové vazby se například zkoumá pomocí neznámé situace (strange situation), které se účastní matka, dítě a neznámá osoba, kterou vytvořila Mary Ainsworthová (Winnette, 2018) Zjednodušeně se jedná o situaci, ve které matka odejde a dítě zůstává samo, poté přichází cizí osoba, později matka. Dle reakcí dítěte na popsanou situaci se určí, jakou z výše popsaných typů vazby dítě má (Brisch, 2011). Jednotlivé způsoby zjišťování typů vazeb se liší dle věku dítěte. Výše popsané se hodí spíše u dětí do věku 4 let Vzhledem k podobným projevům se často nejisté citové vazby jeví jako porucha pozornosti s hyperaktivitou (často se používá zkratka ADHD – Attention Deficit Hyperactivity Disorder) (Seminář, Rozum a Cit, 2018).

V současnosti se pro léčbu nejisté vazby u dětí využívá Dyadické vývojové psychoterapie (často se užívá zkratka DDP). Při DDP se dítě učí vytvářet bezpečný vztah s jeho pečující osobou. Tento typ rodinné terapie vytvořil Daniel Hughes. Více se můžete o DDP dozvědět v jeho knize Budování citového pouta, ve které principy DDP popisuje na názorných příkladech z praxe (Hughes, 2017). Lze říci, že jednou ze základních cílů pěstounské péče na přechodnou dobu je, aby dítě získalo co nejkvalitnější zkušenost s primárním pečovatelem a tím získalo jistější typ citové vazby.

2 Pěstounská péče na přechodnou dobu

Pěstounská péče na přechodnou dobu je v našem právním řádu zakotvena již od roku 2006, ale teprve novela zákona o sociálně právní ochraně dětí z roku 2012 umožnila její širší aplikaci do praxe (Pazlarová, 2016, s. 16). Do roku 2013 byla využívána jen velmi minimálně, protože nebylo domyšleno financování a sociální zabezpečení pěstounů na přechodnou dobu. Od roku 2013 začalo značně přibývat osob vykonávajících pěstounskou péči na přechodnou dobu (dále jen PPPD) a stoupá počet dětí, které jsou do pěstounské péče na přechodnou dobu svěřeny.

V této kapitole detailně vysvětlím a zasadím PPPD do kontextu náhradní rodinné péče, protože považuji za důležité chápat institut PPPD jako jednu z forem NRP. Bez znalosti celého systému NRP jej nelze správně pochopit. Poté se věnuji PPPD podrobněji v právním hledisku, kde popisují povinnosti a práva pěstounů. Poslední podkapitola je věnována srovnání NRP a PPPD s Velkou Británií a Slovenskem.

2.1 Pěstounská péče na přechodnou dobu v kontextu náhradní rodinné péče

Pěstounská péče na přechodnou dobu je jedním z typů **náhradní rodinné péče**. Nejdříve se pokusím vysvětlit pojem náhradní rodinná péče, který bývá občas nesprávně pochopen. Termín náhradní rodinná péče je ve Slovníku sociální péče definován jako jedna z forem náhradní výchovné péče, druhou formou je náhradní ústavní péče. **Ústavní péče** je poskytována například v dětských domovech, diagnostických domovech a ve výchovných ústavech. **Rodinná péče** je realizována náhradní rodinou, například pěstouny, poručníky, příbuznými, adoptivními rodiči (Matoušek, 2003, s. 115). Matějček rozděljuje tyto dva základní typy mírně odlišně. Používá termíny náhradní výchovná péče a náhradní rodinná péče. **Náhradní výchovnou péčí** jsou myšleny takové formy péče, ve které dítě nemůže být vychováváno ve vlastní rodině a je o něj pečováno v ústavní (kolektivní) péči. **Náhradní rodinnou péčí** jsou formy péče, ve které jsou děti vychovávány náhradními rodiči v prostředí, které je podobné přirozenému, rodinnému. Tedy v rodině s rodinnými pečovateli (Matějček, 1999). Klimeš ve své disertační práci definuje termín NRP jako souhrnné označení pro všechny typy nekolektivní péče o ty děti, o které se z jakýchkoliv důvodů nemohou starat jejich biologičtí rodiče (Klimeš, 2002, s. 4). Dle definice z Rodina a dítě od Motejla, Černé, Panovské (2007) je NRP určená dětem, které nemohou vyrůstat s biologickými rodiči. Smyslem NRP je poskytnout těmto dětem přechodnou či dlouhodobou péči, která je co

nejpodobnější rodinné péči (Motejl, Černá, Panovská, 2007). Ve stávajícím právním zákonodárství je také NRP oddělená od ústavní výchovy. *Dle výše popsaného lze definovat, že NRP je forma náhradní péče, která je poskytována v rámci náhradní rodiny.*

Je důležité zmínit, že institut systému náhradní péče o děti je rozdělen do několika ministerstev. Důvody musíme hledat v historii. PP a osvojení spadá pod MPSV, kolektivní zařízení spadá pod Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy a centra rané péče (dříve kojenecké ústavy) pod Ministerstvo zdravotnictví.

2.1.1 Formy náhradní rodinné péče

PPPD je jednou z forem náhradní rodinné péče v České republice. Dle zákona č. 89/2012 Sb. občanský zákoník (dále jen Občanský zákoník) rozlišujeme 5 různých forem NRP, které by měly být nastaveny tak, aby co nejvíce vyhovovaly potřebám a situacím dětí v NRP. Jednotlivé formy NRP jsou níže podrobněji popsány.

V případě, že pokud se dítě nebude z PPPD navracet do biologické rodiny, bude se hledat možnost umístit dítě do těchto forem NRP. Pokud se nenajdou ideální rodinní pečovatelé, je teprve poté další možností pro péči o dítě ústavní výchova.

Osvojení

V české terminologii existuje vedle termínu osvojení i výraz adopce. Oba výrazy znamenají totéž, není mezi nimi rozdíl (Matějček, 1999, s. 11). Dle Občanského zákoníku se osvojením rozumí situace, kdy cizí rodina přijme nebiologické dítě za vlastní. Je důležité, aby tento čin byl v zájmu dítěte a dítě bylo právně volné, tzn. rodiče dali souhlas s osvojením nebo byli zbaveni rodičovských práv. Adoptovat si dítě mohou buď oba manželé nebo jeden z nich. Mezi adoptivním rodičem a dítětem musí být minimální věkový rozdíl šestnácti let (ve výjimečných případech, které jsou popsány v Občanském zákoníku, i nižší). Při osvojení vzniká nezletilým dítětem a osvojitelem příbuzenský vztah jako mezi biologickými rodiči a dítětem. Zároveň tím zaniká příbuzenský vztah s původní, biologickou rodinou. Při osvojení se vytváří i rodný list se jmény osvojitelů. Osvojitelé osvojením získávají všechna práva a povinnosti, které s rodičovstvím souvisejí (Občanský zákoník).

Mimo osvojení v rámci České republiky existuje také mezinárodní osvojení (adopce dítěte z ciziny a do ciziny). Těmito osvojeními se v České republice zabývá Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí (dále jen Umpod), který sídlí v Brně. Umpod je orgán

zrealizovaný na základě Úmluvy o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení z 29. 5. 1993, dle které se odehrává proces mezinárodního osvojení, a to jen mezi zeměmi, které se řídí stejnou úmluvou. Úřad zprostředkovává osvojení v obou směrech, přičemž v České republice je více rozšířená adopce do ciziny, nejvíce do Dánska, Německa, Itálie a Švédska. Jedná se o velmi složitý proces, který by stejně jako při běžné adopci měl vycházet z nejlepšího zájmu dítěte. Jedním z hlavních kritérií je, že se prokazatelně nepodařilo dítě umístit v jeho rodné zemi. Více informací o mezinárodní adopci lze nalézt na oficiálních stránkách Umpod. (Umpod, 2019, [online]). S mezinárodní adopcí z ciziny se během PPPD běžně nesetkáváme.

Podle Občanského zákoníku (§ 836) je adoptivní rodič povinný informovat adoptované dítě o této skutečnosti v takovém věku, ve kterém to bude považovat za vhodnější, nejpozději při nástupu do první třídy základní školy. Profesor Matějček dokonce během svých výzkumů zjistil, že adoptované děti, které od raných let věděly, že jsou osvojené, měly méně výchovných problémů, než děti, které se to dozvěděly náhodou nebo od jiných lidí. Zákonná povinnost informovat dítě o osvojení je podložena i mnoha výzkumy (Matějček, 1999).

Pěstounská péče

Dle Občanského zákoníku dochází ke svěřeni dítěte do pěstounské péče (dále jen PP) v případech, že ho nelze svěřit například druhému rodiči, poručníkovi ani osvojiteli. PP je nejvhodnější alternativou k ústavní péči a na rozdíl od trendů minulého století má PP před ústavní péčí vždy přednost. Je v nejlepším zájmu dítěte být v rodinném prostředí. Pěstounská péče je forma NRP, jejímž hlavním cílem je péče a výchova dítěte v rodinném prostředí po dobu, kdy jeho biologičtí rodiče o něho nemohou nebo nechtějí pečovat. Dítě může být svěřeno do péče manželskému páru nebo jednotlivci. Pokud je to možné a je to v zájmu dítěte, je dítě svěřeno do péče někomu z jeho příbuzných nebo jiné osobě, která je mu dobře známá. Mezi hlavní výhody příbuzenské pěstounské péče je podle výzkumů její kontinuita a relativní dlouhodobost, na druhou stranu jako nedostatek bývá hodnoceno nižší vzdělání pěstounů, jejich vyšší průměrný věk a horší zdravotní stav, které mohou komplikovat zvláště zvládání starších dětí s vysoce problémovým chováním. Příbuzenská pěstounská péče je i přes tyto nedostatky ve výzkumech vyhodnocována pro děti jako vhodnější, než jsou ostatní druhy pěstounství (Paleček, 2013, s. 17).

Na rozdíl od osvojení pěstounská péče zaniká zletilostí dítěte a mezi dítětem a pěstouny nevzniká příbuzenský vztah (Občanský zákoník). V případě příbuzenské pěstounské péče zůstávají všechny příbuzenské vztahy formálně zachovány (Pazlarová, 2013, s. 466–467).

Podle Občanského zákoníku mají pěstouni zodpovědnost jen za výchovu a péči o dítě, tzn. pěstoun nemá vyživovací povinnost a není zákonným zástupcem dítěte, tato práva a povinnosti zůstávají biologickým rodičům. Pěstouni tedy zastupují svěřené dítě jen v běžných věcech, ve složitějších potřebují souhlas zákonného zástupce nebo soudu (Občanský zákoník). V zákoně o sociálně-právní ochraně dětí však není přesně vyjmenováno, co je běžnou záležitostí a co jí není (zákon o sociálně-právní ochraně dětí). Pěstounská péče je finančně podporována státem, pěstouni pobírají dávky pěstounské péče, více v podkapitole Státní příspěvky a dávky pěstounské péče.

Dítě bývá v pěstounské péči zpravidla z důvodu, že se rodiče o dítě nemohou, popřípadě nechtějí starat. Avšak kontakt s biologickou rodinou by měl probíhat a měl by být podporován. Na rozdíl od adopce má dítě i biologický rodič právo na vzájemný kontakt (Adopce, 2010 [online]). S výjimkou případů, kdy by byl kontakt v rozporu se zájmem dítěte. Jedná se hlavně o případy, ve kterých mají rodiče soudně nařízený zákaz styku s dítětem, často na základě předchozího týrání nebo zneužívání (Pazlarová, 2014, s. 152). Pěstoun má povinnost podporovat vztah mezi dítětem a jeho rodiči a dalšími příbuznými (Občanský zákoník).

Z výše uvedeného vyplývá, že mezi adopcí a pěstounskou péčí je značný rozdíl v tom, že pěstounství nemá nahradit biologické rodičovství v pravém slova smyslu. Pěstounství je dočasné, jedná se o náhradní péči. Pokud je to možné, měl by být zachován vztah s biologickými rodiči. V popředí je vždy zájem dítěte a vše, co je pro něho nejlepší. Pokud je to v zájmu dítěte, mělo by být samozřejmostí podporovat navrácení dítěte do biologické rodiny. Dle Pazlarové (2013) je u nás však rozšířená dlouhodobá pěstounská péče na neomezenou dobu s předpokladem, že dítě v rodině zůstane až do zletilosti (Pazlarová, 2013, s. 467).

Pěstounská péče na přechodnou dobu

Tento institut je v českém zákonodárství již od roku 2006, avšak teprve s novelou platnou od roku 2013, která usnadnila jeho využívání, se začal více uplatňovat (Pazlarová, 2016, s. 16). PPPD je mnoha úhlech pohledu podobná PP. Primárním účelem PPPD je poskytnout dítěti

rodinné zázemí po dobu, kdy si biologičtí rodiče upravují své poměry tak, aby mohli vychovávat dítě nebo po dobu, kdy se dítěti vyhledává vhodná stabilní rodina a vhodná forma náhradní rodinné výchovy, popřípadě náhradní ústavní výchovy. Dítě se tak vyhne deprivacnímu prostředí minimálně v prvním roce života, který je pro jeho vývoj nejdůležitější. Jedná se o institut krizový a pouze přechodný. Pěstounská péče na přechodnou dobu by měla trvat nejdéle jeden rok nebo méně pokud pominou důvody, pro které bylo dítě svěřeno do jejich péče. I tato forma je finančně podporována státem stejným způsobem jako pěstounská péče. Na pěstouny jsou u této formy pěstounské péče kladeny zvýšené nároky (Šance dětem, 2019, [online]).

Podrobněji se PPPD zabývám v dalším textu práce.

Poručensví

Poručníka soud dítěti stanoví v případech, kdy biologičtí rodiče dítěte zemřeli, byli zbaveni rodičovských práv, byla jim pozastavena rodičovská práva nebo nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu. V případě, kdy poručníci o dítě i osobně pečují, jsou podporováni stejně jako pěstouni. Mají stejné povinnosti a rozšířená práva o zastupování dítěte a správu majetku jako zákonný zástupce. Příbuzenské vztahy zůstávají zachované s původní rodinou dítěte a jeho původní rodina nezaniká (Šance dětem, 2019, [online]). Pokud nemůže být dítěti stanoven poručník mezi blízkými osobami, stává se jím orgán sociálně právní ochrany dětí (Rozum a cit, 2019 [online]).

Svěření do péče jiné fyzické osoby

Do péče jiné fyzické osoby než rodiče je dítě svěřeno v případě, pokud to vyžaduje zájem dítěte a tato osoba poskytuje záruku jeho řádné výchovy. Při hledání takové vhodné osoby dá soud přednost zpravidla příbuznému. Soud svým rozhodnutím vymezí rozsah práv a povinností k dítěti. Zpravidla se jedná o právo a povinnost zajistit péči o dítě a zastupovat ho v jeho běžných záležitostech. Tyto osoby zpravidla nepobírají dávky PP jako například poručníci. Pečující osobám ale náleží právo na výživné od rodičů dítěte a mají právo výživné od rodičů vymáhat (Rozum a cit, 2019 [online]).

2.1.2 Shrnutí aktuálního stavu náhradní rodinné péče v České republice

Z ročního výkazu o sociálně-právní ochraně dětí za rok 2017, který je nejaktuálnějším uceleným dokumentem o aktuálním stavu NRP v České republice, vyplývá, že nejužívanější

formou umístění dítěte do náhradní rodinné péče je pěstounská péče, nejčastěji tzv. příbuzenská pěstounská péče. Druhou nejvíce využívanou formou je péče jiné fyzické osoby. Více informací o počtu náhradních pečovatелů a dětí v NRP se můžete dozvědět v tabulce č. 1 a č. 2 v příloze č. 2 (MPSV, 2017 [online]).

Pěstounů na přechodnou dobu bylo k 31. 12. 2017 celkově v počtu 900. Pro srovnání dlouhodobých pěstounů bylo k tomuto datu 11 451. V roce 2013 bylo v PPPD 108 dětí. V roce 2017 bylo do PPPD umístěno 730 dětí, z toho 513 dětí bylo ve věku do 2 let, ve věku 10–14 let bylo umístěno do PPPD jen 36 dětí, 11 dětí z celkového počtu mělo zdravotní postižení. Počet dětí umístěných do PPPD má stoupající tendenci. Více statistických informací o PPPD je uvedeno v tabulce č. 2 v příloze č. 2 (MPSV, 2017 [online]).

2.2 Pěstounská péče na přechodnou dobu v České republice

Na začátku podkapitoly shrnu základní informace o PPPD. V systému NRP se od 1. 6. 2009 objevuje institut PPPD. PPPD umožňuje, aby dítě mohlo vyrůstat v náhradním rodinném prostředí u proškolených pěstounů i krátkodobě a bylo mu tak zabezpečeno jeho právo na rodinný život podle Úmluvy o právech dítěte a v souladu s principy a cíli Národní strategie ochrany práv dětí (Macela, 2013). Jedná se o rodinnou, individuální formu péče, která je podporovaná a dotována státem a jejím smyslem je poskytnout zázemí po nezbytně dlouhou dobu nezletilým dětem, o které se nemůže starat biologická rodina, a to v domácnosti pěstounů na přechodnou dobu. Je vytvořena pro děti, které nemohou být s vlastními rodiči, ale zároveň z nějakých důvodů nejsou (prozatím) vhodné k adopci či dlouhodobou pěstounskou péči (MPSV ČR, 2009). Zároveň je v zákoně ukotveno, že PPPD má vždy přednost před kolektivním zařízením (Zákon o SPOD).

V podstatě každá pěstounská péče na přechodnou dobu je ze své podstaty přechodná, ale hlavní specifika PPPD spočívají v její časové omezenosti na jeden rok. Dítě může být do PPPD svěřeno pouze rozhodnutím soudu, a to na návrh OSPOD a jen osobám v evidenci (PPD). Před umístěním dítěte do PPPD neprobíhá proces zprostředkování jako u PP (výběr co možná nejvhodnějších pěstounů pro konkrétní dítě) (Macela, 2013). Ve výjimečných případech má soud pravomoc před uplynutím roční lhůty dítě tzv. opětovně svěřit do PPPD, pokud je to v opravdovém zájmu dítěte a jsou stále naplněny podmínky svěřeni dítěte do PPPD. Roční lhůta je benevolentnější také v případě, kdy jsou do stejné PPPD svěřováni sourozenci postupně. Roční lhůta by se však měla dodržovat. V původním návrhu novely

zákona o SPOD se počítalo s tříletou lhůtou, avšak bylo vyhodnoceno, že 3 roky je velmi dlouhá doba pro řešení krizové situace dítěte a že mezi pečovateli a dítětem s postupujícím časem vniká hlubší a intenzivnější vazba. Delší čas by tedy odporoval smyslu tohoto institutu (Macela, 2015, s. 342).

2.2.1 Právní ukotvení pěstounské péče na přechodnou dobu

Právní ukotvení pěstounské péče na přechodnou dobu a především obecně NRP je zakotveno v mnoha mezinárodních smlouvách. Některé z nich Česká republika přijala a české zákonodárství NRP z nich vychází, proto pokládám za důležité je alespoň zmínit a zasadit tak PPPD a NRP do mezinárodního rámce.

Základní rodinná práva jsou ukotvena ve Všeobecné deklaraci lidských práv, kterou přijala OSN v roce 1948. Dalším významným dokumentem je Úmluva o právech dítěte, přijatá OSN v roce 1989. Dále jsou základní rodinná práva ukotvena v Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod přijaté Radou Evropy v roce 1950, v Mezinárodním paktu o ekonomických, sociálních a kulturních právech přijatém Radou Evropy v roce 1966 a v Mezinárodním paktu o občanských a politických právech, přijatém Radou Evropy v roce 1966.

Ve vnitrostátním zákonodárství jsou práva dětí a rodin, na jejichž základech byl institut PPPD vytvořen, obsaženy v Ústavě České republiky (č. 1/1993 Sb.), Základní listině práv a svobod (č. 2/1993 Sb.), občanském zákoníku (č. 89/2012 Sb.), zákonu o sociálně právní ochraně dětí (č. 401/2012 Sb.), zákonu o sociálních službách (č.108/2006 Sb.) a v zákonu o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních (č. 333/2012 Sb.).

Konkrétní formu PPPD v České republice upravuje především Občanský zákoník (Z. č. 89/2012 Sb.) a zákon o sociálně-právní ochraně dětí (Z. č. 359/1999 Sb), které jsou v souladu s Úmluvou o právech dítěte. Dále také metodiky Ministerstva práce a sociálních věcí a metodiky jednotlivých krajů České republiky.

Jak již bylo v předcházejícím odstavci zmíněno, jeden z hlavních zákonů, které upravují PPPD, je **zákon o sociálně-právní ochraně dětí** (dále jen zákon o SPOD). Tento zákon prošel zásadními změnami k 1. 1. 2013. Jeho novelizace je jeden z mnoha kroků Národní strategie ochrany práv dětí (Macela, 2012). Hlavním východiskem sociálně-právní ochrany dětí je zájem a blaho dítěte, ochrana rodiny a rodičovství. Právo rodičů vychovávat své děti

a právo dětí na rodičovskou výchovu a péči (zákon o SPOD). Sociálně-právní ochrana se v § 1 zákona o SPOD vymezuje jako ochrana práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu, ochrana oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění, působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny, zabezpečení náhradního rodinného prostředí pro dítě, které nemůže být vychováváno ve vlastní rodině (§ 1, zákon o SPOD).

S novelou zákona o SPOD vznikly významné změny v oblasti pěstounské péče na přechodnou dobu, vznikly lepší podmínky pro podporu PPPD (nařízení využívání tohoto institutu, hmotné zabezpečení, podpůrné a odlehčovací služby) a zároveň se zvýšily nároky na budoucí i stávající pěstouny (přípravy, doprovázení, vzdělávání pěstounů na přechodnou dobu) (Macela, 2012).

Pěstoun na přechodnou dobu je dle právní terminologie osobou v evidenci. Osoba v evidenci je fyzická osoba, která je vedena v evidenci jako osoba, která může vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu (Franková, 2016, s. 96). Pokud pečuje o dítě, je taktéž osobou pečující (Judikáty, 2019 [online]). Do evidence osob (pěstounů na přechodnou dobu) se zařazují osoby, které jsou na základě odborného posouzení schopny krátkodobě pečovat a vychovávat děti, a to zejména po jejich narození. Soud může svěřit dítě do péče osobě v evidenci jen ze zákonných důvodů a tato péče by neměla trvat déle než rok (více podrobností naleznete ve čtvrté kapitole (§ 27a, zákon o SPOD)).

Orgány SPOD jsou obecní úřady, obecní úřady s rozšířenou působností, magistrát a krajské úřady, MPSV, Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí a Úřad práce České republiky. Všechny výše vyjmenované orgány mají své důležité role v institutu PPPD. Výše popsaní provádějí SPOD v přenesené působnosti, mimo to sociálně-právní ochranu dětí zajišťují také kraje a obce v samostatné působnosti. SPOD také vykonávají další právnické a fyzické osoby, pokud pro výkon SPOD dostanou pověření, nejsou však orgány sociálně-právní ochrany dětí (MPSV, 2013, [online]). Mezi nejaktivnějšími orgány SPOD, které jsou nejbližší samotnému dítěti a pěstounům, jsou **OSPOD dítěte**, **OSPOD pěstouna a subjekt**, se kterým je uzavřena dohoda o výkonu PPPD, dále **krajský úřad**, který mimo jiné aktéry PPPD metodicky vede (zákon o SPOD).

2.2.2 Práva a povinnosti osoby pečující a osoby v evidenci

Jednotlivá práva a povinnosti pěstounů na přechodnou dobu jsou zakotvena v § 47b zákona o SPOD. Jsou až na pár výjimek stejné jako pro dlouhodobé pěstouny.

Mezi jednotlivá práva a povinnosti patří (§ 47b zákona o SPOD):

- Pěstoun na přechodnou dobu má právo i povinnost uzavřít dohodu o výkonu pěstounské péče na přechodnou dobu, využívat jejich služeb a umožňovat sledování vývoje svěřených dětí.
- Pěstoun na přechodnou dobu má právo na poskytnutí trvalé nebo dočasné pomoci při zajištění osobní péče o svěřené dítě; tato pomoc spočívá zejména v zajištění krátkodobé péče po dobu, kdy je osoba pečující nebo osoba v evidenci uznána dočasně práce neschopnou nebo při ošetřování osoby blízké (jedná se zejména v případech při narození dítěte, při vyřizování nezbytných osobních záležitostí (lékař, soud), při úmrtí osoby blízké (vyřizování pohřbu, pohřeb).
- Pěstoun na přechodnou dobu má právo na poskytnutí pomoci se zajištěním celodenní péče o svěřené dítě nebo děti, která je přiměřená věku dítěte, v rozsahu alespoň 14 kalendářních dnů v kalendářním roce, jestliže svěřené dítě dosáhlo alespoň věku 2 let. Není zákonem stanovené, jaké aktivity pěstoun v tomto čase provádí. Jedná se o odlehčující službu.
- Pěstoun na přechodnou dobu má právo na zprostředkování psychologické, terapeutické nebo jiné odborné pomoci alespoň jednou za 6 měsíců.
- Pěstoun na přechodnou dobu má právo a zároveň povinnost vzdělávat se v rozsahu 24 hodin po 12 sobě jdoucích měsících.
- Pěstoun na přechodnou dobu má právo na pomoc při zajišťování styku dítěte s biologickou rodinou a zároveň má povinnost podporovat sounáležitost s biologickou rodinou, pokud soud nestanoví jinak.

2.2.3 Podpůrné služby pro pěstouny na přechodnou dobu

V předchozí podkapitole jsou vyjmenovaná práva a povinnosti PPD. V této podkapitole přiblížím jednotlivé služby, které z těchto práv a povinností vycházejí. Jsou to na jedné straně podporující služby, na které mají pěstouni ze zákona nárok a zároveň jsou to služby, které pomáhají pěstounům plnit jejich povinnosti. Tyto služby mimo jiné také vyplývají ze specifického charakteru této náhradní rodinné péče. S novým občanským zákoníkem jsou precizněji definované situace a podmínky poskytovaných služeb (Nadační fond J&T).

Níže jsou jednotlivé služby pro pěstouny na přechodnou dobu popsány.

Základním termínem, který se službami pro PPD souvisí, je **tzv. systém doprovázení**, v rámci kterého jsou jednotlivé služby poskytovány. Doprovázení je zaměřené na komplexní podporu náhradní rodiny jako systému. Tato služba pomáhá PPD zorientovat se ve vnitřním světě dětí, pomáhá jim poznat a nalézt nevhodnější přístup k dětem a k řešení jejich aktuální situace (Jeníčková, Málíková, 2012, s. 5).

Dohled nad naplňováním dohody o výkonu pěstounské péče – součástí doprovázení je i dohled nad naplňováním dohody o výkonu pěstounské péče na přechodnou dobu. Nejčastěji je realizováno osobním kontaktem mezi pracovníkem doprovázející organizace s pěstouny a svěřeným dítětem/děťmi. Tento kontakt by měl probíhat minimálně jednou za dva měsíce. O průběhu této spolupráce je jednou za 6 měsíců poskytnuta zpráva, která se odesílá na příslušný OSPOD, který je stanoven dle trvalého bydliště pěstounů. Pokud je doprovázejícím subjektem úřad, tato zpráva se nezpracovává (Nadační fond J&T).

Poradenství – pěstounovi je v rámci doprovázení průběžně poskytována odborná pomoc v rámci poradenství (Nadační fond J&T). Konkrétní oblasti poskytování poradenství jsou obsaženy v prováděcí vyhlášce č. 473/2012 Sb. o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Jsou to obecně oblasti, které pěstoun kontinuálně řeší v souvislosti s náhradní rodinnou péčí. Mezi nejdůležitější činnosti patří preventivní mechanismy proti předčasnému ukončení výkonu PP. Pokud pěstoun o poskytnutí poradenství požádá, musí mu ho doprovázející organizace poskytnout (Nadační fond J&T).

Odborná pomoc – PPD má právo na zprostředkování psychologické, terapeutické nebo jiné odborné pomoci, a to minimálně jednou za 6 měsíců (zákon o SPOD). Pěstoun má nárok na odbornou pomoc v rámci poradenství. Vedle toho má taktéž nárok na podporu při řešení složitějších situací ve formě terapie či supervize. Pěstoun má právo na zprostředkování a v odůvodněných případech i na proplacení této služby. Při proplacení je vždy hlavním parametrem, zda problém souvisí s výkonem PPPD. Jedná se o témata spojená se zpracováním ztrát dítěte v PPPD, navazováním vazby mezi PPD a dítětem, spojená s identitou dítěte, se vztahy s biologickými rodiči a při řešení traumat dětí (Nadační fond J&T). Některé doprovodné organizace mohou mít v rámci nabízených služeb bezplatné nebo placené terapie pro děti, rodiny i dospělé, skupinové terapie, svépomocné skupiny a jiné (Kolektiv Rozum a Cit, 2014).

Vzdělávání – tato povinnost i právo platí pro každého PPD, pokud jsou manželé PPD, mají tuto povinnost oba dva. Tato povinnost spočívá v rozsahu 24 hodin za 12 po sobě jdoucích

kalendářních měsíců, tato doba se počítá od sepsání dohody o výkonu PPD. Pěstouni mají právo na bezplatné vzdělávání. Naplňování této povinnosti je sepsáno v plánu vzdělávání. Tento plán by měl vycházet z potřeb svěřeného dítěte a měl by se zaměřovat na rozvíjení kompetencí pěstouna a zvyšování kvality pěstounské péče (Nadační fond J&T). Vzdělávání může být poskytované formou klubů, seminářů, svépomocných skupin, terapií, vícedenních letních pobytů, individuálním vzděláváním nebo tzv. e-learningem (Kolektiv Rozum a Cit, 2014, s. 14–15).

Účelová odlehčovací péče (krátkodobá pomoc) – dle zákona o SPOD má na tuto službu PPD právo v případě, kdy je PPD uznán za dočasně práce neschopnou osobu nebo při pečování o osobu blízkou. Dalším důvodem je narození či úmrtí blízké osoby nebo při vyřizování nezbytných osobních záležitostí (soud, lékař, povinné vzdělávání) (zákon o SPOD). Právo na poskytnutí této služby vzniká v zákonem daných situacích, proto se jedná o účelovou dočasnou pomoc. Vždy se toto právo posuzuje individuálně. Ne vždy při uznání neschopnosti pracovat to znamená, že PPD nemůže pečovat o svěřené dítě. Osobní péči lze zajistit doprovodnou organizací, registrovanými poskytovateli sociálních služeb, ale i dětskými centry nebo fyzickými osobami, např. rodinnými příslušníky či známými. Výjimkou jsou manželé PPD, kteří mají tuto povinnost bez nároku na proplacení (Nadační fond J&T). Například doprovodná organizace Rozum a Cit, z. s. pro tyto účely sepisuje Plán krátkodobé pomoci, ve kterém jsou uvedeny kontakty na osoby dítěti dobře známé a v případě potřeby krátkodobé pomoci je s nimi sepsána dohoda o provedení práce (Kolektiv Rozum a Cit, 2014).

Neúčelová odlehčovací péče – PPD mají právo na pomoc při zprostředkování celodenní péče o svěřené dítě, které je starší věku 2 let. Jedná se o péči přiměřenou věku dítěte v rozsahu 14 dní v kalendářním roce. Na rozdíl od vzdělávání je právo na tuto službu sledováno dle kalendářního roku (ne dle 12 měsíců od podepsání dohody o výkonu PPD). Služba může být poskytována i v delším časovém intervalu, jedná se o minimální rozsah. Nemusí být čerpána najednou, ale i v kratších intervalech. Za nejkratší interval se považuje ½ dne. Služba má hlavní funkci psychohygieny pro PPD, proto občas bývá toto odlehčení nazýváno „dovolenou“ (Nadační fond J&T, s. 14). Služba může být zprostředkována přes externí služby nebo tuto službu může zajišťovat doprovodná organizace formou odlehčovacích výletů, víkendů, pobytů a táborů (Kolektiv Rozum a Cit, 2014, s. 18–19). Tato služba je i pro PPD, neboť i oni mohou mít v péči dítě starší dvou let.

Podpora sounáležitosti dítěte s jeho biologickou rodinou – vedle odborného poradenství se jedná o jednu ze stěžejních činností doprovázející organizace. Podpora vztahu dítěte s jeho rodiči vychází z charakteru PPPD. Rozsah osobního styku s rodičem může být omezen pouze soudně, proto může probíhat poměrně intenzivně, pokud je to v souladu se zájmem dítěte. Pomoc PPD přichází v případech, kdy tento kontakt vyžaduje prostředníka, asistenci, odbornou přípravu nebo zajištění prostorů pro jeho uskutečnění. V krajním případě se lze také obrátit na soud, aby upravil podmínky styku, pokud se strany nedokážou dohodnout. Kontakt může například být osobní, telefonický, písemný nebo zprostředkovaný (vyřízení vzkazu od rodičů atd.) (Uhlířová, 2014). Se sounáležitostí s biologickou rodinou mluvíme také o budování identity dítěte, které by mělo znát své kořeny – biologické rodiče. Podporou sounáležitosti je myšlena i podpora PPD o biologických rodičích mluvit, byť nedochází k žádnému kontaktu (Kolektiv Rozum a Cit, 2014, s. 16–18).

Více informací o doprovázení a doprovodných organizacích najdete ve čtvrté podkapitole čtvrté kapitoly.

2.2.4 Státní příspěvky a dávky pro pěstouny na přechodnou dobu

Mimo služeb jsou dávky PP velmi významnou podporou PPD. Na začátku zmíním základní termíny, které jsou důležité pro orientaci v systému těchto dávek. Kdo jsou *osoby v evidenci (pěstouni na přechodnou dobu)*, vysvětluji v předchozí podkapitole. Dalším důležitým termínem v sociálním zabezpečení pěstounů je *osoba pečující (dlouhodobí pěstouni)*. Osobou pečující je jednoduše dlouhodobý pěstoun, poručník nebo osoba, která se chce stát dlouhodobým pěstounem a pečuje o dítě na základě tzv. předpěstounské péče (Franková, 2016, s. 96). Dalším pojmem je *nezaopatřené dítě*. Nezaopatřeným dítětem je dítě do skončení povinné školní docházky nebo do doby, kdy se soustavně připravuje na budoucí povolání nebo pokud z důvodu nemoci nebo úrazu se na povolání připravovat nemůže. Posledním důvodem je, že z důvodu dlouhodobě nepříznivého stavu nemůže vykonávat pracovní činnost. Nezaopatřeným dítětem lze být nejdéle do věku 26 let (§ 11, zákon o státní sociální podpoře). Za neopatřené dítě se považuje i dítě s ukončenou základní docházkou, kterému nebylo 18 let a je vedeno v evidenci na úřadu práce jako uchazeč o zaměstnání (Franková, 2016, s. 97). Nezaopatřené děti v PPPD jsou zpravidla nezletilými nezaopatřenými dětmi, neboť PP i PPPD zaniká se zletilostí dítěte a poté již není možné nezaopatřené dítě do PPPD svěřit. Zároveň by PPPD, na rozdíl od dlouhodobé pěstounské péče, neměla trvat déle než jeden rok (zákon o SPOD).

Dávky pěstounské péče jsou součástí tzv. *sociálního zabezpečení*, což je vlastně státní systém podporování občanů při jejich sociálních událostech. Stát své občany podporuje finančně, věcně nebo pomocí služby, a to ve třech pilířích: sociální pojištění, státní sociální podpora a sociální pomoc (Franková, 2016). Více se o jednotlivých pilířích můžete dozvědět v zákonech: zákon o státní sociální podpoře (zákon č. 117/1995 Sb.), zákon o sociálních službách (zákon č. 108/2006 Sb.), zákon o nemocenském pojištění (zákon č. 187/2006 Sb.) a zákon o důchodovém pojištění (zákon č. 155/1995 Sb.).

Podmínky a nárok na dávky pro PPPD (i PP) jsou od 1. 1. 2013 ukotveny v zákoně o SPOD, nikoliv jako dříve s ostatními dávkami v zákoně o státní sociální podpoře (dále jen zákon o SSP) (Franková, 2016).

Podle zákona o SPOD se rozdílně odměňuje pěstounská péče na přechodnou dobu a pěstounská péče. Pěstounská péče na přechodnou dobu je více hmotně zajištěná než PP, některé dávky jim však nenáleží vůbec. Avšak pěstounům na přechodnou dobu jsou dávky přiznány vždy, na rozdíl od příbuzenské pěstounské péče, kdy dávky PP nemusejí být přiznány. O dávkách pěstounské péče rozhoduje a následně je vyplácí krajská pobočka úřadu práce, která je místně příslušná bydlišti pěstouna na přechodnou dobu.

Dávky pro výkon pěstounské péče na přechodnou dobu jsou podle zákona o SPOD (§ 47):

- *Příspěvek na úhradu potřeb dítěte* – příspěvek, který slouží k úhradě potřeb nezaopatřeného dítěte svěřeného do PPPD. Do 18 let dítěte se tento příspěvek vyplácí pěstounovi. Výše příspěvku se odvíjí od věku dítěte v PP. V případě péče o handicapované dítě se částka odvíjí dle jeho stupně závislosti. Tento příspěvek je vyplácen měsíčně.
- *Odměna pěstouna* – nárok na odměnu má osoba v evidenci po zařazení do evidence. Dávka je vyšší než u osob pečujících, základní sazba je 20 000 Kč hrubého měsíčně. V případě, kdy mají dítě svěřené oba manželé, náleží odměna jen jednomu z nich. Do roku 2012 bylo možností, aby za určitých podmínek pobírali odměnu oba z manželů. Bylo to možné v případech, ve kterých se jeden z manželů výlučně staral jen o například handicapované dítě (Triáda, 2014). Odměna je vyplácena měsíčně. Odměna pěstouna je považována za příjem ze závislé činnosti.

- *Příspěvek při ukončení pěstounské péče* – tento příspěvek náleží dítěti, které bylo v PP, a to ke dni zániku PP. Jedná se o jednorázový příspěvek ve výši 25 000 Kč. Příspěvek náleží každému dítěti, bez ohledu na to, zda byl v PP nebo v PPPD (Franková, 2016, s. 104).

Další dávky zmiňují kvůli komplexnosti informací o dávkách PP. Pěstoun na přechodnou dobu (osoba v evidenci) nemá na tyto dávky nárok:

- *Příspěvek při převzetí dítěte* – na příspěvek má nárok dlouhodobý pěstoun (osoba pečující) a to při převzetí dítěte do pěstounské péče. Výše se posuzuje dle věku svěřovaného dítěte. Jedná se o jednorázový příspěvek, který by měl pomoci pokrýt náklady spojené s přijetím dítěte.
- *Příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla* – na příspěvek má nárok osoba pečující, která má ve své péči svěřené minimálně tři nezaopatřené děti. Příspěvek slouží k pořízení motorového vozidla nebo pro potřebnou opravu již pořízeného vozidla. Výše příspěvku je stanovena na 70 % z celkových nákladů na motorové vozidlo nebo opravu, maximálně však 100 000 Kč.

Více informací o výše zmíněných dávkách, například jejich konkrétní výše, je obsaženo v příloze č. 3.

PPD měli do prosince roku 2017 nárok na rodičovský příspěvek, což je dávkou státní sociální podpory ve výši 220 000 Kč za narozené dítě, tato dávka se mohla čerpat do vyčerpání nebo do věku 4 let dítěte (zákon o SSP). Od ledna 2018 PPD nemají na tuto dávku nárok (Dobrá rodina, 2017[online]).

2.3 Vybrané zkušenosti s pěstounskou péčí na přechodnou dobu v zahraničí

System PPPD je v České republice specifický a upravený tak, aby vyhovoval místním podmínkám. Na druhou stranu je to poměrně nový systém a je v neustálém vývoji. I v zahraničí mají služby, které jsou podobné PPPD. Liší se v provedení a terminologii, ale obecný smysl služby je v podstatě stejný. V následujících řádcích popíšeme systém na Slovensku, a to z toho důvodu, že jsou nám jako země nejbližší geograficky, národně i kulturně. V některých systémových věcech se od nich můžeme inspirovat. Další popisovanou zemí je Velká Británie, která je inspirací pro sociální práci nejen v oblasti NRP. Institut PPPD

v těchto vybraných zemích je popsán v kontextu celého systému NRP, neboť se domnívám, že je to důležité k pochopení.

V České republice proběhl výzkum v rámci projektu Centrum podpory náhradní rodinné péče podpořený Nadací Sirius. Hlavním cílem bylo zjistit podrobnou praxi ve vybraných státech, zjistit jejich postoj k deinstitucionalizaci, službám poskytovaným náhradním rodinám, získávání pěstounů a standardy služeb. Výstup výzkumu by měl sloužit jako inspirace pro Českou republiku, jak pro praxi, tak pro legislativní pole (Bubleová, 2013).

Obě popisované země procházejí deinstitucionalizací v oblasti náhradní rodinné péče o děti. Tento proces však v každé ze zemí probíhá jinou formou a v jiné intenzitě s ohledem na aktuální situaci a historické kontexty dané země. Obecně však lze říci, že se ustupuje od kolektivní výchovy v institucích. Politiky států podporují náhradní rodinnou péči, především pěstounskou péči. Souběžně s tím se podporuje prevence a intervence biologických rodin. Neznamená to, že by instituce s kolektivní výchovou zcela zmizely, jen se radikálně změnila forma a dochází k zásadní proměně a ke změně jejich úlohy a intenzity v systému NRP. Lze konstatovat, že dětské domovy tak, jak se s nimi můžeme setkat v České republice, jsou překonanou formou, která je navíc považována za škodlivou, způsobující poruchy ve vztazích a vývojová zpoždění (psychickou deprivaci) (Paleček, 2013).

Velká Británie

Velká Británie (dále jen VB) je mimo velké inspirace v sociální sféře považována za průkopníka deinstitucionalizace. Veřejný tlak na rušení a transformaci stávajících ústavů začal v sedmdesátých letech v oblasti ústavní péče o dospělé, až později se prosadil také v oblasti náhradní péče o děti. Přispěly k tomu špatné zkušenosti s ústavu a slabé výsledky ústavní péče, které byly dokládány výsledky výzkumů o negativních důsledcích ústavní péče (Šmídová-Matoušová, 2013, s. 70). V roce 2011 žilo přes 85 % dětí z NRP v některé z náhradních rodinných forem – adoptivní, pěstounské nebo vlastní rodinné (příbuzenské) a 12 % dětí v rezidenčních (ústavních) zařízeních (Paleček, 2013, s. 16).

Základním legislativním zakotvením NRP ve VB je The Children Act – Zákon o ochraně dítěte (1989, novelizován 2004) a The Children Leaving Care Act od roku 2000. Mimo tyto dva důležité zákonné rámce má NRP mnoho prováděcích předpisů (Vyskočil, Zuman, 2013, s. 100). NRP ve VB zajišťují, garantují a monitorují místní úřady samosprávy, které

intenzivně spolupracují s nezávislými agenturami (neziskovými organizacemi). Systém ve VB se pyšní velkou rozmanitostí a specifikací. Ve VB se zaměřují na to, aby měly mnoho specializovaných pěstounů, kteří jsou odborníci v péči o jednotlivé děti v různých situacích. Pěstouni se zaměřují na péči o děti, na které se cítí a jsou v takové péči odborníky (malé děti, zdravotní postižení, výchovné problémy, etnické menšiny a jiné). Tento systém ve VB funguje. Je důležité, aby vždy byla vytvořena dostatečná síť specializovaných pěstounů v dané lokalitě, ke kterým by mohly být děti umístěny na základě jejich potřeb. A bylo předem jasné, že jim tyto potřeby pěstouni dokážou naplnit. Dále je důležité, aby byla vždy vytvořena rezerva pěstounů. Ve VB se považuje za velmi důležité vzdělávání pěstounů a jejich profesní zdokonalování, na které se úřady i nezávislé organizace velmi zaměřují. Je to považováno za základ úspěšného systému pěstounské péče. Další důležitou věcí je podpora samotných pěstounů, a to v takové míře, aby tuto náročnou práci mohli vykonávat dlouhodobě. Pěstouni a děti v pěstounské péči mají k dispozici multifunkční tým, který je v co největší míře podporuje v jejich rozvoji a řešení situace. Ve VB považují za důležité také finanční ohodnocení pěstounů, které vede k vyšší motivaci tuto práci vykonávat a zdokonalovat se v ní. Mimo finanční podpory dle zákona o pěstounské péči existuje také finanční ohodnocení za dlouhodobé vykonávání profese, osvobození od daně, příspěvky na důchodové pojištění a jiné... VB se také snaží zvyšovat prestiž pěstounů, například vyzdvihováním pěstounské péče politiky a jiné. Další motivací je, že jsou pěstouni bráni jako plnohodnotní profesionálové, kteří jsou součástí multifunkčního týmu, který řeší situace konkrétního dítěte. To jsou významné rozdíly oproti situaci v České republice, i když v minulých letech došlo k významným změnám a progresu v systému NRP (Šmídová-Matoušová, 2013, s. 85). Jednotlivé specifikace pěstounů jsou detailněji popsány níže.

Ve VB je mnoho různých specializovaných forem NRP, které se snaží adekvátně reagovat na různé situace, ve kterých se nezaopatřené dítě může ocitnout. Základní rozdělení systému NRP lze kvalifikovat jako **osvojení a pěstounskou péči**, která má mnoho specifikací. Taková speciální forma se vybírá dle účelu, délky a dalšího výhledu. Pěstounská péče se rozlišuje dle času na krátkodobou, střednědobou a dlouhodobou. *Urgentní pěstounská péče (Emergency Foster Care)*, *Krátkodobá (short term foster care)* a *střednědobá pěstounské péče (short term foster care)* se podobá našemu institutu PPPD slouží k odlehčení, uklidnění krizové situace. Je to prostředek na rychlé, leč provizorní poskytnutí bezpečného prostředí dítěti, slouží po dobu, než se vyřeší vhodná dlouhodobá péče a také slouží pro děti s výchovnými či jinými problémy. Urgentní pěstounské péče se využívá zpravidla na situace, které se vyřeší do

několika dní a využívá se při náhlém a přímém ohrožení dítěte. Pěstouni, kteří vykonávají tento typ PP, musejí být neustále připraveni přijmout takovéto dítě. *Dlouhodobá pěstounská péče (long term foster care)* slouží dětem, jež nemohou být adoptovány a šance, že se vrátí zpět k biologickým rodičům, je velmi malá. Cílem je poskytnout takovému dítěti stabilní, rodinné zázemí, které mu umožní navázat hluboké vztahy. Ve VB je poskytována hlavně dětem, které se ocitly mimo svoji rodinu v pozdějším věku (například po pátém roce života). Další formy jsou například *pěstounská péče příbuzných a přátel (kin foster care)*, která je v Anglii a Walesu více a více populární. Příbuzní dítěte (nejčastěji prarodiče) se ujmou péče a výchovy o děti, snižuje se tak riziko ztráty identity a kořenů dítěte. Další formou je *privátní pěstounská péče (private fostering)*, ve které dochází ke smluvnímu vztahu mezi rodiči a pěstouny, leč se jedná o službu, kterou si rodiče kupují, i tato služba je brána jako NRP. Jedná se o služby, ve které soukromý pěstoun pečuje o dítě více jak 28 dní. Po dobu, kdy o dítě pečuje soukromý pěstoun, je péče monitorována úřady. *Nápravná (výchovná) pěstounská péče (remand fostering) a specializovaná či terapeutická pěstounská péče (Specialised/Therapeutic Fostering)*, která je určena pro děti s výchovnými problémy, je alternativou pro kolektivní nápravné zařízení. Dále *pěstounská péče o děti osob hledajících azyl (asylum seekers foster care)*. Jedná se o speciální formu pro děti, jejichž rodiče hledají azyl ve VB. Jedná se zpravidla o děti, kteří jsou schopni se zapojit do systémů VB a učit se jazyk. Jakmile doženou nedostatky v jazyku a kultuře, jsou srovnatelně úspěšné jako britské děti. Poslední formou je *respitní péče (Respite care nebo „Short-breaks“)*, která je zaměřena na děti, které potřebují zvláštní zacházení a péče o ně je náročná pro jejich pečovatele. Často se jedná o mentálně či tělesně handicapované děti. Péče trvá zpravidla pár dní a její primární účel je odlehčení dlouhodobým pečovatelům (Šmídová-Matoušová, 2013).

Další formou NRP je *osvojení*, institut je velmi podobný tomu našemu. Stejně jako u nás se nejčastěji osvojují děti do pěti let a je menší zájem o děti jiného etnika a o handicapované děti (Paleček, 2013, s. 16). Další formou NRP je *opatrovnictví*. Opatrovník o dítě nepečuje každý den, dokonce u něj nemusí bydlet, opatrovník je oprávněn dítě právně zastupovat v některých záležitostech. Tato forma se týká hlavně adolescentů. Příznačné je, že opatrovníky se stávají nejčastěji bývalí pěstouni. Tato forma NRP je i v České republice.

Ve VB je systém NRP a hlavně pěstounské péče velmi propracovaný a systematizovaný.

Slovenská republika

System náhradní péče o děti byl v roce 1993 identický se systémem péče o děti v České republice. Od té doby se však výrazně změnil a odlišil. I z těchto důvodů může být Slovensko naší hlavní inspirací (Paleček, 2013, s. 10). Na rozdíl od České republiky spadá celý systém NRP výhradně do působnosti ministerstva práce, sociálních věcí a rodiny, a to již od roku 1997, což nepochybně napomáhá zlepšení kontroly a zvýšení přehlednosti a efektivitu celého systému sociálně-právní ochrany dětí na Slovensku (Paleček, 2013, s. 111). Na Slovensku se pro NRP používá termín „náhradná rodinná starostlivosť“ a náhradní rodiny jsou „profesionálne rodiny“ (Matej, 2000).

Slovenská legislativa prošla výraznými změnami, a to zejména mezi lety 1993 až 2005 (Marošiová, 2012, s. 8). Na Slovensku patří mezi nejvýznamnější legislativu zákon č. 36/2005 Z. z., o rodine a zákon č. 305/2005 Z. z., o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele. Jejich legislativa aktuálně rozlišuje tyto typy náhradní péče o dítě: svěření dítěte do osobní péče jiné fyzické osoby než rodiče neboli „náhradní osobní péče“ (upřednostňuje příbuzné osoby), pěstounskou péči a ústavní péči. *Náhradní osobní péči* lze přirovnat k českému institutu svěření dítěte do péče jiné fyzické osoby než rodiče. *Pěstounská péče* je také obdobná PP v ČR. *Ústavní péče* je na Slovensku rozdílná tím, že mimo kolektivní péči dětské domovy zaměstnávají tzv. *profesionální rodiny*, které se o děti starají v prostředí své rodiny. Mělo by se jednat o dočasnou péči do doby, než se rozhodne, jaké dlouhodobé řešení je pro dítě nejvhodnější. Jedná se o institut, který je nejvíce podobný PPPD. Dále rozlišuje dvě náhradní rodinné péče, a to *osvojení a poručení* (Zuman, Vyskočil, 2013, s. 158).

Je legislativně ukotveno, že má náhradní rodinná péče přednost před kolektivní péčí (Zuman, Vyskočil, 2013, s. 151). Jak vyplývá z výše uvedeného, na rozdíl od našeho systému nerozdělují dlouhodobou pěstounskou péči a pěstounkou péči na přechodnou dobu. Považují pěstounskou péči (profesionální rodičovství) za dočasné ve všech případech a nijak tento institut dále nerozdělují, i když tomu tak v prvních plánech reformy NRP mělo být. Nejvíce se podobá českému institutu PPPD profesionální rodiny, který o děti pečuje ve vlastní rodině, ale s pomocí zaměstnanců ústavních zařízení. Popisují to Zuman a Vyskočil: „*V rámci úpravy ústavní výchovy je vhodné poukázat na poměrně moderní institut výchovy v tzv. profesionální rodině. Jedná se o specifickou formu výchovy nezletilého dítěte s nařízenou ústavní výchovou, kterou vykonává profesionální rodič, který je zaměstnancem dětského domova, ve svém vlastním rodinném prostředí. Jedná se pouze o dočasnou formu náhradní péče, která má trvat*

jen do doby, než se upraví podmínky v biologické rodině, případně než se nezletilému dítěti najde náhradní rodina“ (Zuman, Vyskočil, 2013, s. 158)

Ve slovenské legislativě je zřejmé směřování vývoje úpravy náhradní péče, a to směrem od umístování dětí do kolektivních zařízení k jejich umístování do náhradních rodin. V posledních letech klesá počet dětí v ústavní péči, zatímco počet dětí v náhradní rodinné péči roste. Obecně je však podíl dětí umístěných u profesionálních rodičů, vzhledem k počtu dětí v dětských domovech, stále nízký (Paleček, 2013, s. 20). Významnou změnou platnou od roku 2011 je, že dle slovenského zákonodárství je povinností umisťovat děti do věku 6 let výhradně do rodinného prostředí. Nesmí o ně být tedy pečováno v kolektivním zařízení, ale v profesionální rodině (Šebová, Mrázková, Kovács, 2011). To je významný rozdíl oproti situaci v České republice, která nemá stanovou žádnou hranici. Mimo PP a PPPD existují dětská centra (bývalé kojenecké ústavy), zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (ZDVOP) a dětské domovy.

Slovensko má podobný proces NRP jako ČR, proto v následujících řádcích tento proces přiblížím. Na Slovensku začíná proces NRP ještě před umístěním dítěte do profesionální pěstounské rodiny. Orgán sociálně-právní ochrany dítěte má povinnost zapsat dítě do 30 dnů do rejstříku dětí vhodných pro adopci nebo pěstounskou péči. Poté orgán sociálně-právní ochrany dětí nebo jiný pověřený subjekt či zařízení (nejlépe osoba, kterou dítě důvěrně zná) připravuje dítě na přechod do profesionální rodiny. Pro více informací o fázi přebírání dítěte viz kapitola 5. Na Slovensku, na rozdíl od České republiky, není povinné a jasně vydefinované „doprovázení“ profesionálních rodin. Rodiny mohou vyhledat podporu, ale nedostávají ji automaticky. Finanční podpora je velmi podobná jako u PP v České republice. Také se liší doba přípravy pěstounů, kdy ji mají na Slovensku více než o polovinu nižší (Zuman, Vyskočil, 2013, s. 172).

Na Slovensku párují profesionální rodiče s dětmi dětské domovy, které mohou vybrat i někoho, kdo nebyl psychologem doporučen jako vhodný profesionální rodič. Podporu a finance poskytují profesionální rodině dětské domovy. Někteří slovenští odborníci na NRP, jako například Filadelfiová, upozorňují na to, že každý dětský domov přistupuje k těmto svým zaměstnancům jinak. Nejčastěji tak, že se zaměřuje na zaměstnance dětského domova a ti profesionálním rodičům poskytují jen finance, ne podporu, což se ukazuje jako nedostatečné, nebo naopak profesionální rodiče žádnou podporu nechtějí (Paleček, 2013, s. 120–122).

Mezi významné neziskové organizace, které se na Slovensku v této problematice pohybují patří např. Občianske združenie Návrat, Spoločnosť priateľov detí z detských domovov – Úsmev ako dar, Asociácia náhradných rodín, Nadácia Rozum a Cit, Občianske združenie Domov v rodine nebo Občianske združenie Detský smiech (Nadace Sirius, 2019 [online]).

3 Aktéři v pěstounské péči na přechodnou dobu a jejich role

V následující kapitole detailně popíši jednotlivé aktéry v PPPD. Nejvíce se budu věnovat těm, které jsou dítěti nejbližší. Následující kapitola čerpá ze všech dostupných zdrojů (legislativy a metodik), které mi byly v době psaní diplomové práce k dispozici.

Aktéry jsou pro účely této práce myšleny osoby, které se na procesu PPPD podílejí a jsou pro tento proces důležité. Aktéry PPPD jsou pěstouni na přechodnou dobu, dítě v pěstounské péči na přechodnou dobu, biologičtí rodiče, průvodci v pěstounských rodinách na přechodnou dobu, pracovník OSPOD dítěte, pracovník OSPOD pěstouna, krajské úřady (a Magistrát Hlavního města Praha), MPSV, soudy a následní pečovatelé o dítě. Jednotliví aktéři jsou v následujících podkapitolách detailně popsáni.

Pro dítě je nejdůležitější a nejprospěšnější vzájemné uznání pěstounů a odborníků, kteří tvoří tým kolem dítěte, jehož snahou je ve vymezeném čase poskytnout dítěti tolik podpory a v takové formě, jaké je pro něho nejlepší (Pazlarová, 2016, s. 161).

3.1 Pěstoun na přechodnou dobu

Pěstoun na přechodnou dobu je dle zákona o SPOD osoba v evidenci, která buď pečuje o dítě, které nemůže být aktuálně s biologickými rodiči, nebo je připravena o takové dítě pečovat (Zákon o SPOD). PPD jsou profesionálové vykonávající specifickou činnost v oblasti výchovy a péče o ohrožené děti. Měli by dítěti poskytnout stabilní a láskyplné prostředí po dobu několika týdnů až měsíců a jejich péče by měla dětem pomoci začít se vyrovnávat s traumaty a ztrátami v minulosti a zároveň je připravit na přechod do trvalé péče nebo návrat do původní rodiny (Macela, 2013).

PPD by měli dítěti poskytnout co nejstabilnější a nejklidnější zázemí. Proto je důležité, aby PPD, dle průvodního dopisu MPSV, měli stabilní vztah bez konfliktů. Vlastním dětem je více než 3 roky a jejich potřeby nebudou přijetím dalšího dítěte ohroženy a naopak. PPD mají stabilní bytové zázemí, do kterého jsou schopny přijmout další dítě. Socioekonomická situace PPD je také stabilní a bez vážnějších problémů. PPD má ve svém okolí podpůrnou síť, která jej podpoří při náročných situacích spojených s přijatým dítětem. (Macela, 2013) S přijetím dítěte do PPD pomyslně otevírají dveře svého domova a současně tak ztrácejí část soukromí a komfortu (Pazlarová, 2017, s. 143).

Pazlarová (2016) definuje roli PPD jako velmi profesionální, ve které pěstoun poskytuje specifickou službu dítěti. Jedná se o velmi komplexní úkol, jehož součástí je spolupracovat s dalšími profesionály i rodinou dítěte. Jejím hlavním úkolem je poskytnout dítěti láskyplné a stabilní prostředí a pomáhat dítěti vyrovnat se s jeho obtížnou situací. Následným úkolem pěstouna je připravit dítě na přechod do trvalé péče. Dodává, že role je patrně jiná dle věku dítěte, vždy by však PPD měl naplňovat individuální potřeby svěřeného dítěte (Pazlarová, 2016, s. 155)

U pěstounů na přechodnou dobu jsou ještě více než u jiných aktérů velmi důležité jejich osobnostní vlastnosti, jako je rozvážnost a trpělivost, schopnost sebereflexe a schopnost naplňovat svěřeným dětem jejich neuspokojené potřeby. Schopnost spolupracovat s biologickými rodiči s respektem a nekriticky. Schopnost držet pevné hranice a pravidla. Přijímat dítě i s jeho negativními vlastnostmi a pracovat na jejich zlepšení. Je potřeba, aby byli schopni využít svůj rodičovský styl, který uplatňovali při výchově svých dětí, které pravděpodobně měly zdravou vztahovou vazbu a posléze tento rodičovský styl skloubit s nároky na péči o děti s poruchou citové vazby. Nejedná se o malé nároky na pěstouny. Zároveň se očekává, že se jedná o profesionály, kteří si permanentně a dlouhodobě zvyšují své znalosti a dovednosti v péči o svěřené děti. U PPD je kladen důraz na jejich odbornou přípravu k profesi, na jejich další vzdělávání a supervizi (Macela, 2013).

Vzhledem k náročnosti profese a obecného cíle zdokonalit PPPD mají potencionální PPD na začátku jejich rozhodnutí stát se PPD povinnost podstoupit odborné přípravy, a to v rozsahu 72 hodin. Poté příslušný kraj na základě výstupů z těchto příprav, socioekonomické situace a psychologického vyšetření rozhodnou, zda jsou vhodnými osobami k výkonu této práce. Ve Středočeském kraji takovéto přípravy realizuje Centrum psycho-sociálního poradenství Středočeského kraje, které je příspěvkovou organizací kraje. V MHMP přípravy realizuje Dobrá rodina, o. p. s. s kurzy PRIDE nebo organizace Úsměv. (Analýza SNRP, 2013). Program PRIDE je mezi odborníky považován za profesionální a kvalitní přípravy, které pěstouny připraví na přijetí a výchovu dítěte. Program PRIDE vnikl v USA a tkví ve 14 základních krocích odborné NRP (SocioFaktor, 2015). Vzhledem k tématu práce se přípravami detailně nezabývám. Více informací o přípravách naleznete v použitých zdrojích.

Dle Magistrátu hlavního města Prahy (dále jen MHMP) patří mezi hlavní náplň jejich role **zajištění péče o dítě** a to vždy v souladu s individuálním plánem dítěte a dle plánu práce s dítětem, vytvořené doprovázející organizací (v součinnosti s PPD a OSPOD). Zpracovávají

písemné záznamy o průběhu pobytu dítěte v jejich péči a vytvářejí tzv. knihu života. Dle MHMP je důležité, aby pěstouni cca jednou týdně zaznamenali průběh péče o dítě s informacemi o událostech jako jsou první zuby, první pevná strava, četnost spánku, denní zvyklosti, co má dítě rádo, co naopak nerado. Déle je důležité zaznamenat důležité informace o přijetí dítěte, informace z lékařských vyšetření, z pobytů v nemocnici atd., nástup do mateřské nebo základní školy. Dalšími důležitými informacemi jsou termíny a průběh setkávání s biologickou rodinou, které jsou pro dítě důležité minimálně z hlediska jeho identity. Tyto informace putují dále s dítětem (MHMP, 2018). Dále se od nich očekává, že budou schopni spolupracovat s rodiči svěřeného dítěte případně s návaznými pečovateli (osvojitelé, pěstouni) (Macela, 2013). Je důležité, aby pěstouni byli schopni po nalezení trvalého rodinného prostředí dítě předat. (TRIÁDA, 2019, [online]). PPD pozitivně spolupracují s pracovníky OSPOD, doprovodnou organizací a dalšími zainteresovanými subjekty tak, aby to bylo ve prospěch dítěte (Macela, 2013).

Pazlarová (2016) definuje roli obdobně. PPD by měl pečovat o dítě na vymezený krátký čas, po který mu poskytuje láskyplné prostředí. PPD řeší specifické potřeby dítěte a zaznamenává průběh jeho života pro dítě a jeho následné pečovatele. PPD je součástí týmů profesionálů, kteří řeší situaci dítěte. Využívá supervizi. PPD by měl být připraven na předání dítěte do trvalé péče a nemá žádný vliv na další osud dítěte.

V současné době by měli být PPD připraveni přijmout dítě ve věku 0-18 let. V dopisu MPSV z roku 2013 adresovaném krajským úřadům ČR je zmiňována plánovaná specializace PPPD. MPSV očekává, že se pěstouni budou specializovat na určité skupiny dětí s odkazem na § 27a odst. 3 písm. f) zákona o SPOD. Sděluje, že však nelze akceptovat přílišné zúžení cílové skupiny (dovysvětluje: přijímání dětí bez účasti biologické rodiny, vymezení se vůči etniku dítěte, přílišné zúžení věkové skupiny dětí). Sděluje, že je na každém kraji, pro jaké děti potřebuje pěstouny (Macela, 2013). Specializace je diskutovaným tématem i v aktuální době, specializace prozatím sociálně neexistuje.

PPPD je velmi náročná profese a je důležité, aby pěstouni mimo tuto roli dbali i na další své role. Dle výzkumu organizace Lumos drtivá většina považuje svoji práci za smysluplnou a mají z ní velmi dobrý pocit. Na druhou stranu uvádějí, že jim tato profese vzala čas na sebe, rodinu, vlastní děti a koníčky (Lumos, 2015, s. 21).

3.2 Dítě v pěstounské péči na přechodnou dobu

Dětství je důležitým obdobím ve vývoji člověka a vyžaduje proto nejen ochranu od rodičů, ale i od státu, pokud rodiče v této přirozené roli selhávají (Jurajdová, 2015, s. 20). Je důležité myslet a nezapomenout na fakt, že PPPD je především služba dítěti (Rotreklová, 2017, s. 35). Do PPPD může být svěřeno dítě od věku 0-18 let, které se ocitlo v situaci, ve které o něho nemohou nebo nechtějí pečovat biologičtí rodiče. Takovým důvodem mohou být zdravotní nebo sociální důvody, udělení souhlasu rodiče s osvojením, výkon trestu odnětí svobody a jiné. Může se také jednat o dítě nalezené opuštěné (Macela, 2013). Dítě je umístěno v PPPD po dobu krizové situace a po tuto dobu se ujasňuje, zda je možný návrat dítěte do biologické rodiny nebo se bude vyhledávat nějaká z forem NRP.

Do PPPD jsou svěřovány ohrožené děti. Jedná se o děti, kterým nejsou naplňovány jejich základní potřeby nebo je ohrožené jejich naplňování. Jsou vystaveny nevhodnému zacházení nebo prostředí, žijí mimo vlastní rodinu nebo mají výchovné problémy (Matoušek, 2016, s. 11). Nejvíce se v souvislosti s PPPD mluví o novorozencích a kojencích, ale PPPD je pro všechny děti do 18 let, pokud je to v zájmu dítěte. Dítě umístované do PPPD by nemělo narušit přirozenou sourozeneckou konstelaci v rodině PPD, pokud v jejich rodině jsou nějaké biologické děti (Sudová, Konečná, 2011, s. 41). Dle výzkumu organizace LUMOS je 93 % dětí svěřených do PPPD ve věku 6 měsíců, od 6–12 let 5 %, od 12–15 let 1 % a ve věku 15–18 let také jen 1 % (LUMOS, 2015, s. 15). Odborná publikace zaštitěná MPSV sděluje stanovisko, že PPD může být svěřené do péče jakékoliv dítě z porodnice, které by za normálních okolností bylo propuštěné z porodnice s biologickými rodiči. Dalším úhlem pohledu je, že pokud budou pěstouni odborně posouzeni a proškolení, skýtají větší záruku bezpečné péče než běžní biologičtí rodiče, kteří žádným proškolením neprošli (Ptáček a kol., 2011, s. 33).

3.3 Pracovník OSPOD

Pracovník OSPOD provádí činnosti spjaté se sociálně právní ochranou dětí. Tyto činnosti jsou ukotveny v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí (zákon o SPOD). Jednotlivé orgány SPOD a možnosti pověření k výkonu SPOD jsou vyjmenovány v předchozí kapitole. Za aktéry pro PPPD jsou pro tuto kapitolu považováni pracovníci obecních úřadů s rozšířenou působností (tzv. trojky), kteří mají v procesu PPPD neopomenutelnou roli.

Základním a hlavním úkolem pracovníka OSPOD je chránit zájmy nezletilých dětí. V obecné rovině se pracovníci OSPOD zabývají dětmi, jejichž rodiče zemřeli, neplní povinnosti vyplývající z rodičovské odpovědnosti, jsou oběťmi trestných činů nebo se jedná o děti, které vedou zahálčivý a nemravný život, utíkají od rodičů. Dále se zaměřují na děti, které jsou umístěny do zařízení s nepřetržitou péčí, jsou ohrožené násilím, žádají o udělení nebo jim byla udělena mezinárodní ochrana nebo doplňková ochrana. V neposlední řadě se zaměřují na děti, které jsou umístěny v některé z forem NRP. Některá pracoviště OSPOD mají pro tuto agendu samostatná oddělení (Matoušek, 2016, s. 35). Dále se budu zaměřovat na popis jeho role z pohledu pracovníka OSPOD v oblasti náhradní rodinné péče.

Obecně lze říci, že role pracovníka OSPOD je sledování a vyhodnocování situace dítěte, volení vhodné intervence a sledování vhodnosti zvolené intervence. Zjišťování všech možných dostupných informací o dítěti, supervize jeho případu a spolupráce s dalšími odborníky. Pracovník OSPOD je tedy odpovědný za profesionální zjišťování potřeb dítěte a jeho rodiny a za profesionální individuální plánování (Hofschneiderová, 2016, s. 48). Dle zákona musí sledovat vývoj dítěte, poskytovat poradenství rodičům, pěstounům či osvojitelům, podávat zprávy o vývoji dítěte soudu (Matoušek, 2016, s. 37).

Je důležité zmínit, že dítě může být do PPPD svěřeno jen na základě rozhodnutí soudu na návrh OSPOD. Proces PPPD tedy začíná za základě vyhodnocení pracovníka OSPOD, že toto řešení je v nejlepším zájmu dítěte (Macela, 2013).

V PPPD má dítě, pěstoun na přechodnou dobu a budoucí náhradní rodiče svého pracovníka OSPOD, a to dle jejich trvalého bydliště. Níže jsou detailněji popsáni a rozděleni.

OSPOD dítěte

OSPOD **dohlíží na psychický a fyzický vývoj dítěte** (dohled). Vytváří **individuální plán ochrany dítěte** a vede dokumentaci o dítěti v PP (zákon o SPOD). Jinými slovy odpovídá za výkon sociálně-právní ochrany místně příslušného dítěte (MHMP, 2018).

Pracovník OSPOD dítěte intenzivně sleduje vývoj dítěte v PPPD, úzce spolupracuje s pěstouny a dalšími odborníky (MHMP, 2018). Sestavuje výše zmíněný individuální plán ochrany dítěte (dále jen IPOD). IPOD má pracovník OSPOD dítěte povinnost zpracovat na základě vyhodnocení aktuální situace dítěte. Na jeho plánování by se měli podílet rodiče a další osoby odpovědné za výchovu dítěte (PPD), dále by se měli jeho plánování zúčastnit

další zainteresovaní odborníci (Matoušek, 2016, s. 16). IPOD by měl obsahovat přesné, měřitelné a jednoduše formulované cíle, které jsou zodpovědným osobám zcela jasné. Je důležité, aby se rodiče, pěstouni, v případě staršího dítěte dítě na jeho tvorbě aktivně podíleli a byli s cíli seznámeni, jinak IPOD ztrácí na své efektivnosti (Seminář LUMOS, 2017). V případě dětí umístěných do PPPD by měl být IPOD vytvořen nejpozději do 1 měsíce, pokud byl již vytvořen před umístěním do PPPD, je důležité ho aktualizovat (Macela, 2013).

Pracovník OSPOD dítěte dále **navštěvuje rodinu**, do které je dítě svěřeno, minimálně v zákonných lhůtách (jednou za tři měsíce v prvních šesti měsících PPPD, poté jednou za půl roku). Aktivně **zjišťuje a mapuje situaci biologické rodiny** dítěte a vytváří stanovisko k možnému kontaktu s biologickou rodinou a k možnému návratu do biologické rodiny (MHMP, 2018). Také **koordinuje proces předávání** dítěte do následné péče. Poskytuje **poradenství následným pečovatelům**.

OSPOD pěstouna na přechodnou dobu

Tento OSPOD je určen dle trvalého bydliště PPD. **Jeho hlavní rolí je vést spisovou dokumentaci PPD včetně zpráv o průběhu PPPD**. Mimo jiné poskytuje PPD poradenství například při vyřizování dávek PP nebo během procesu PPPD. Měl by podporovat pěstounskou rodinu v běžných záležitostech i při krizových situacích. Má povinnost kontaktovat krajské pracoviště v případě závažných změn či situací v konkrétní rodině. (MHMP, 2018)

OSPOD vybraných žadatelů o NRP

V případě, kdy dítě v PPPD odchází do péče dlouhodobých pěstounů nebo osvojitelů, podílí se jejich spádový OSPOD na procesu předávání a to tím, že poskytuje budoucím pečovatelům poradenství (MHMP, 2018).

3.4 Doprovázející organizace pěstouna na přechodnou dobu

Pěstoun na přechodnou dobu celodenně pečuje o dítě a je neocenitelnou osobou, která zná dítě nejlépe, odborníci na druhé straně přinášejí svoji expertízu v dané oblasti, širší zobecněnou zkušenost s podobnými situacemi a pohled zvenčí. Jedním takovým odborníkem z týmu PPPD by měl být průvodce v pěstounských rodinách (Pazlarová, 2016, s. 161).

Předpokládá se, že doprovázející subjekt **je v nejintenzivnějším kontaktu s PPD** ze všech zainteresovaných odborníků. Rolí doprovázející organizace (pověřená osoba) je zajišťovat služby, na které má pěstoun právo a které jsou popsány v předchozí kapitole, jako je odborné poradenství, odlehčující pomoc, zprostředkování návazných služeb. Jeho role je **hlavně podpůrná, ale i kontrolní**. Doprovázející organizace PPD určí jednoho konkrétního klíčového pracovníka (průvodce v pěstounských rodinách), který s rodinou spolupracuje, a to minimálně jednou za 2 měsíce. Doprovázející pracovník je s rodinou obvykle v dlouhodobém a intenzivním kontaktu. Je třeba navázat s ní důvěrný, ale přitom profesionální vztah.

Jeho hlavní rolí v procesu PPPD je **podpora pěstouna na přechodnou dobu, dítěte v PPPD a této rodiny jako celku**. S PPD sleduje průběh výkonu PPPD, vývoj dítěte a jeho projevy, výchovné postupy PPD, posiluje jejich kompetence. Řeší s pěstouny jejich aktuální potíže, ale společně řeší i dlouhodobější témata. S dítětem v PPPD postupuje doprovázející pracovník dle IPOD a společně s pěstouny hledá cesty, jak je nejlépe naplnit. Zjišťuje, jak jsou aktuálně naplňovány jeho potřeby a zda se jedná ve prospěch jeho zájmu. Pokud je dítě větší, zjišťuje jeho názory a zapojuje ho do rozhodování. Průvodce v rodině aktivně zjišťuje, jak funguje rodina jako celek a podporuje rozvoj vzájemných vztahů (Amaltea, 2015, s. 16). Průvodce v pěstounských rodinách **provází PPD všemi fázemi procesu PPPD** (Hlásková, 2015, s. 30). Předpokládá se, že bude rodinu respektovat, bude pokorný, spolehlivý a profesionální (Semarádová, Černá, Zachařová, 2013, s. 12).

Dle MHMP je jeho základní rolí PPD **doprovázet na základě plánu doprovázení**. Pracovník poskytuje pěstounům odborné poradenství a podporu. Dle Pallové a Hofrové jsou na pracovníka doprovázejícího PPD kladeny větší profesní dovednosti než při doprovázení dlouhodobých pěstounů. Sdělují, že by takový pracovník měl znát vývojovou psychologii, rozumět teorii vazby a jejím poruchám, rozpoznat projevy traumatu, schopnost efektivně pracovat v multifunkčním týmu (Pallová, Hofrová. 2011, s. 45).

Mezi jeho „běžné“ povinnosti patří **vytvářet vzdělávací plán**, který zahrnuje vhodná témata pro konkrétní rodinu. Další povinností je **vytvoření aktuálního plánu krátkodobé pomoci** v případech, kdy PPD nemůže ze zdravotních nebo jiných krizových situací o dítě pečovat. Podílí se na tvorbě individuálního plánu ochrany dítěte, který vytváří OSPOD dítěte. **Sepisuje zprávy o průběhu PPPD** pravidelně, dle zákona nebo tak často, jak si OSPOD vyžádá. V případě závažných okolností **informuje OSPOD pěstouna, OSPOD dítěte i krajské pracoviště** (MHMP, 2018).

3.5 Krajské úřady

Důležitou informací je, že existují značné rozdíly mezi koncepcí a realizací PPPD v praxi mezi jednotlivými kraji. Týká se to jednak počtu PPD v kraji, což je pochopitelné, odráží se to například v lidnatosti daného kraje. Ale významné rozdíly jsou i v praxi o rozhodování o umístění dítěte, v metodologických postupech a v týmové spolupráci s dalšími odborníky (aktéry PPPD) (Rotreklová, 2017, s. 35). Hlavně z tohoto důvodu ve své práci uvádím zdroje, které vznikly pod Středočeským krajem, Magistrátem hlavního města Prahy a poté MPSV, protože v případě jiných zdrojů je možné, že se mohou výrazněji lišit od zkoumaných krajů.

Jednou z hlavních rolí je **metodologické vedení orgánu SPOD** ve svém kraji. Další důležitou rolí krajského úřadu je aktivně **vyhledávat zájemce o PPPD** tak, aby měl každý kraj dostatečné množství PPD (Macela, 2013). Dle metodického doporučení MHMP je hlavní rolí **vedení evidence PPD** a jejich aktuální vytížení (zda aktuálně pečuje o dítě, je v regenerační lhůtě nebo je připraven dítě přijmout). Zařizuje zařazení nových vhodných PPD. Vedení této evidence je povinností každého kraje dle § 27a zákona o SPOD. Neméně důležitou rolí je **párování konkrétního dítěte s dostupným a vhodným pěstounem na přechodnou dobu**. Mimo to vyřizuje přerušování PPD nebo **jejich vyřazení** a o této skutečnosti informuje OSPOD pěstouna. PPD má právo na **regenerační lhůtu**, její délku **posuzuje a schvaluje** (MHMP, 2018).

Pokud je dítě v PPPD zařazeno do rejstříku dětí vhodných pro NRP, shromažďuje všechny informace o dítěti a **páruje dítě s vhodnými návaznými pečovateli**. Mimo jiné také **řeší přestupky spojené s PPPD** jako například neumožnění navazování dítěte na následné pečovatele, zprostředkování následných pečovatelů samotnými pěstouny) (MHMP, 2018).

3.6 Ministerstvo práce a sociálních věcí

MPSV je úředním orgánem správy v oblasti sociálně-právní ochrany dětí. Jeho role tkví především v legislativní, metodické a kontrolní činnosti. Mimo tuto jeho významnou roli udává metodický rámec celého procesu PPPD. Také přezkoumává rozhodnutí krajských úřadů v odvolacím a přezkumném řízení, dále řeší stížnosti na nižší instance. Také ve předem stanovených úředních hodinách poskytuje odborné poradenství (MPSV, 2014, [online]).

V obecné rovině NRP MPSV spolupracuje s důležitými institucemi na mezinárodní úrovni, provádí monitoring v oblasti práv dětí, podílí se na naplňování *Úmluvy o právech dítěte* a dalších mezinárodních úmluv. Provádí na celorepublikové úrovni výzkumy a zpracovává analytické studie, na základě nichž vytváří právní předpisy, národní strategie na ochranu práv dětí a metodické materiály pro ostatní orgány sociálně-právní ochrany dětí (MPSV, 2014, [online]).

3.7 Biologický rodič dítěte v pěstounské péči na přechodnou dobu

V PPPD jsou biologičtí rodiče důležitou součástí procesu PPPD. Jsou tedy aktéry PPPD. Je důležité, aby rodiče dali souhlas s osvojením nebo řešili svoji situaci tak, aby jim bylo navraceno dítě zpět do péče. I neaktivita a nezájem rodičů je důležitá k monitorování. Pokud rodiče neprojevují žádný zájem, může dojít k umístění do adoptivní, popřípadě po pěstounské péče tak, aby to bylo v zájmu dítěte (Konečná, Sudová, 2011, s. 67). Je také důležité zmínit, že je možné, že i když není rodič aktuálně schopen o dítě pečovat, bude se s dítětem po dobu PPPD vídat. Má na to právo dítě i rodič, pokud je to v zájmu dítěte. Je možné, že bude během procesu PPPD docházet k takovýmto kontaktům, i když se nebude pracovat na jeho navracení do rodiny (Kocourková, Černá, 2018). Více se o kontaktu dítěte s biologickou rodinou pojednává v nadcházející kapitole.

Rodiče dítěte v PPPD jsou zpravidla v intenzivnějším kontaktu s dětmi než rodiče dětí v dlouhodobé pěstounské péči (pokud nedali souhlas s osvojením). Vyplývá to ze samotného smyslu PPPD (Pallová, Hofrová, 2017, s. 46). V jedné z publikací MPSV se uvádí, že jedním z cílů PPPD je umožnit rodičům upravit si v rámci svých možností své osobní, rodinné, majetkové a bytové podmínky tak, aby se co nejdříve mohli ujmout nebo znovu ujmout výchovy dítěte (Ptáček, 2011, s. 26). V souvislosti s vývojem systému péče o ohrožené děti je pozitivní fakt, že mají rodiče zásadní roli v životě dítěte, právo na udržování osobního kontaktu a povědomí odborníků o tom, že je nutné s biologickou rodinou aktivně pracovat, i když je dítě umístěno mimo jeho péči. Dnes již tento fakt není zpochybňován tak, jako v letech minulých (Lockerová, 2017, s. 44).

3.8 Soudy

Soud je důležitou institucí, protože dítě lze svěřit do PPPD jen na základě soudního rozhodnutí. Nicméně v dokumentech týkající se PPPD není o tomto důležitém aktéru mnoho

informací. Bylo by vhodné vytvořit publikaci, která se soudnictví v kontextu PPPD více věnuje.

V publikaci vydané MPSV z roku 2011 je popsána a vyzdvihnuta role soudu v problematice PPPD tím, že rozhoduje o návrhu na svěřeni dítěte do PPPD. Takto rozhodne či nerozhodne místně příslušný okresní soud dle trvalého bydliště dítěte na základě návrhu sociální pracovnice OSPOD (Ptáček a kol., 2011, s. 27).

Dle zákona o SPOD může soud návrhu orgánu sociálně-právní ochrany o svěřeni dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu vyhovět. A to v případech, když rodič nemůže ze závažných důvodů dítě vychovávat nebo když uplyne lhůta pro dání souhlasu s osvojením, anebo když uběhne lhůta, kdy je možné této souhlas odvolat (§ 27a, zákon o SPOD). Soud svěřuje dítě do PPPD již konkrétnímu pěstounovi na přechodnou dobu. Tento pěstoun je již v návrhu, který OSPOD soudu předloží, uveden. Soud tedy svěřuje dítě do PPPD konkrétní osobě (MHMP, 2018).

Pro rozhodnutí soudu o PPPD je důležité, aby byly splněny základní podmínky pro NRP: není-li výchova řádně zajištěna, je v zájmu dítěte, aby bylo svěřeno do jiného výchovného prostředí, kde existuje vhodná osoba, která o dítě bude pečovat (Macela, 2013).

Pokud soud svěří dítě do PPPD, a to usnesením nebo rozhodnutím, je soud povinen jednou za 3 měsíce přezkoumat, zda stále trvají důvody, proč bylo dítě do této krátkodobé náhradní péče svěřeno. Zpravidla toto soud přezkoumává tak, že si vyžádá zprávy od příslušného sociálně-právního orgánu. PPPD může trvat maximálně rok, avšak soud ve výjimečných případech může rozhodnout, že se tato lhůta prodlouží. Vždy toto rozhodnutí musí být v souladu s nejlepším zájmem dítěte (§ 27a, zákon o SPOD).

Stejně je to v rámci rozhodování o následné péči, tedy rozhodne také jedině soud. Soud tak může jednat na základě předběžného opatření nebo řádného řízení (Ptáček a kol., 2011, s. 27).

4 Proces výkonu pěstounské péče na přechodnou dobu

V následující kapitole detailně popisují proces PPPD a povinnosti a práva aktérů PPPD v jednotlivých fázích tohoto procesu. Jedná se o fázi svěřování dítěte do PPPD, která předchází faktickému přebírání dítěte do PPPD. Další podkapitolou je péče o dítě a kontakt dítěte s biologickou rodinou po dobu trvání PPPD, které spolu úzce souvisí. Poté následuje fáze předávání dítěte do následné péče, a to buď zpět do biologické rodiny, do osvojení nebo dalších forem náhradní rodinné péče. Poslední fází tohoto procesu je regenerace pěstouna a příprava na převzetí dalšího dítěte do PPPD. Pro hlubší představu přikládám jednoduché znázornění tohoto procesu, které vytvořila organizace Dobrá rodina, o. p. s.

Obrázek č. 1 - Fáze procesu PPPD

Zdroj: (Dobrá rodina, 2016)

Vzhledem k tématu práce je tato kapitola, stejně jako předchozí kapitola, stěžejní. V kapitole shrnuji všechny dostupné publikace, které se týkají popisovaných krajů.

4.1 Důvody svěřování dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu

Zákonné důvody, kde je možné svěřit dítě do PPPD, jsou **uvedeny v zákoně o SPOD**:

- doba, po kterou nemůže rodič ze závažných důvodů dítě vychovávat (hospitalizace, zdravotní a sociální důvody, vývoj dítěte je vážně narušen nebo ohrožen)

- doba, po jejímž uplynutí může matka dát souhlas k osvojení nebo po kterou může rodič souhlas k osvojení dítěte odvolat
- doba do nabytí právní moci rozhodnutí soudu o tom, že souhlasu rodičů k osvojení není třeba (zákon o SPOD, Macela, 2013)

Obecně lze konstatovat, že důvody pro umístění dítěte do PPPD nastávají ve chvíli, kdy dítě **nemůže po určitou dobu žít v rodině** (biologické, cizí) a zároveň lze předpokládat, že se situace vyřeší a dítě bude po pomnutí důvodů či vyřešení situace vyrůstat v rodině. Jak již bylo několikrát zmíněno, PPPD umožňuje, aby dítě po dobu, než se trvaleji vyřeší jeho situace, mohlo být opečováváno v rodině, a ne v ústavních zařízeních (Ptáček a kol., 2011, s. 26).

Institut PPPD je tedy dočasné krizové řešení. Měl by být tak využíván při krizových situacích, ve kterých se rodiče nemohou postarat o dítě. Takovou situací může být třeba **nemoc, úraz, léčba psychického stavu nebo léčba závislostí, trest odnětí svobody, dočasná ztráta bydlení rodičů** (Konečná, Sudová, 2011, s. 45–47). Také **doba, než rodič dá souhlas s osvojením** nebo než uplynou další zákonné lhůty, na základě kterých soud rozhodne o osvojení bez souhlasu rodičů. Na to navazuje doba, po kterou se **vyhledávají vhodné osvojitelé** nebo dlouhodobí pěstouni pro dítě (Ptáček a kol, 2011, s. 26). Další důvody mohou být týrání dítěte, dítě se ocitlo bez zajištěné péče, rodiče nezvládají výchovu a jiné (Macela, 2013). V těchto případech soud rozhodne o tom, že bude dítě svěřeno do PPPD. Po nabytí právní moci tohoto předběžného opatření nebo rozsudku péči o dítě přebírá pěstoun na přechodnou dobu.

Pracovník OSPOD dle vyhodnocení situace dítěte a individuálního plánu práce s dítětem **vyhodnotí, že dítě již nemůže dále zůstat v rodině a bylo by v zájmu dítěte umístit ho do PPDP**, a to v souladu s § 10 zákona o SPOD (zákon o SPOD). Pokud tedy **sociální pracovník OSPOD** vyhodnotí, že je v zájmu dítěte využít PPPD, informuje o této skutečnosti nadřízený **krajský úřad** (nebo MHMP), který zmapuje, zda je v evidenci PPD vhodná osoba, která by mohla pečovat o toto konkrétní dítě (Ptáček a kol., 2011, s. 26). V případě, že kraj (nebo MHMP) najde vhodného pěstouna, informuje o tom pracovníka OSPOD, který na základě všech dostupných informací o dítěti a pěstounovi **sepiše návrh k soudu o svěřeni dítěte do PPPD** (MHMP, 2019). Tento návrh může sepsat pouze pracovník OSPOD (Macela, 2013). S ohledem nutnosti rychlého řešení **soud** většinou o umístění dítěte do PPPD **rozhoduje předběžným opatřením** dle § 76a zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

(Ptáček a kol., 2011, s. 26). Souběžně s tímto návrhem je pracovník OSPOD povinen založit spisovou dokumentaci dítěte pro zprostředkování náhradní rodinné péče (Macela, 2013). Dle § 21 zákona o SPOD musí mít každé dítě odebrané z péče rodičů tuto spisovou dokumentaci.

Pokud soud tomuto návrhu vyhoví, dochází k předávání dítěte do péče pěstounů na přechodnou dobu (MHMP, 2018).

4.2 Přebírání dítěte

Stejně jako v případě soudního svěřování dítěte do PPPD i při faktickém přebírání dítěte je **zprvu nejvíce aktivní pracovník OSPOD dítěte**. Pokud soud jeho návrhu vyhoví, informuje o tomto rozhodnutí konkrétního pěstouna, sdělí mu, kdy si má toto usnesení (rozhodnutí) převzít. Také mu sdělí, jakým způsobem dojde k převzetí dítěte. Dohodnou se na konkrétním datu, hodině a místě. Pracovník OSPOD dítěte tedy koordinuje přebírání dítěte do péče pěstouna na přechodnou dobu. Pokud se jedná o odebrání dítěte přímo z rodiny, vždy se pracovník OSPOD dítěte odebrání účastní a před samotným umístěním do PPPD zajistí lékařskou prohlídku. U ostatních míst, jako je porodnice, DD či ZDVOP, je **doporučeno**, aby se **předávání dítěte do PPPD pracovnice OSPOD účastnila** (MHMP, 2018).

PPPD je využívána pro **všechny děti**, které musí dočasně žít mimo vlastní rodinu nebo pro které se hledá dlouhodobé řešení jejich situace. Před umístěním **staršího dítěte** je nutná důkladná **příprava dítěte** na příchod do pěstounské péče na přechodnou dobu, a to vhodným způsobem s ohledem na věk dítěte. Tzn. vysvětlení situace, vysvětlení, kdo jsou pěstouni, plán zachování kontaktu s vlastní rodinou, společně s dítětem plánování dalších kroků, kvalifikovaně získaný názor dítěte atd. Do procesu přípravy dítěte na přechod do PPPD je, pokud možno, zapojena i rodina dítěte. Výjimkou jsou případy, kdy je dítě svěřeno do pěstounské péče na přechodnou dobu předběžným opatřením soudu **ihned po narození** do doby, než uplyne lhůta šesti týdnů pro udělení souhlasu rodiče k osvojení bez vztahu k určitým osvojitelům, nebo do doby pravomocného rozhodnutí soudu o splnění podmínek nezájmu rodičů o dítě (TRIADA, [online]).

I z pohledu **pěstouna na přechodnou dobu** se jedná zpravidla o rychlou akci, ve které musí v několika málo dnech či dokonce hodinách přijmout cizí dítě. Nejedná se o lehký úkol, PPD by měli být teoreticky schopní přijmout dítě od narození do zletilosti, což je náročný úkol jak z materiálního, tak psychického úhlu pohledu. Ještě před převzetím dítěte do péče by měl mít

pěstoun **zajištěného pediatra**. Od pracovníka OSPOD by měli **dostat všechny dostupné informace o dítěti**, aby se na něho mohli co nejlépe připravit a reagovat na jeho potřeby. V nejlepším případě by měli dostat všechny informace o jeho historii a traumatech, které by se mohly projevit v jeho chování (Pazlarová, 2016, s. 164). Na **začátku má pěstoun možnost ze závažných důvodů odmítnout** poskytnout domov konkrétnímu dítěti. Závažnými důvody se myslí zdravotní komplikace, krátká regenerační lhůta po náročném předávání, úmrtí v rodině a jiné (Macela, 2013).

Pěstoun na přechodnou dobu by měl svého klíčového pracovníka informovat o přebírání dítěte ještě před faktickým převzetím (MHMP, 2018). **Doprovázející pracovník** je po dobu přebírání **podporou pěstounovi**, a to v takové míře, kterou PPD potřebuje. Ve fázi přebírání dítěte se může jednat i o každodenní telefonáty (Macela, 2013). V případě potřeby vyhledává potřebné informace o dítěti a předává ověřené postupy během přebírání dětí do PPPD v různém věku. Podporuje pěstouny v seznamování s dítětem, může se jednat o telefonickou reflexi a sdílení. **Pomáhá pěstounům pochopit různé na první pohled netypické projevy dítěte**. V případě potřeby pomáhá zajistit dávky či doklady dítěte (Pallová, Hofrová, 2017, s. 46).

4.3 Péče o dítě

V procesu PPPD pěstoun na přechodnou dobu fakticky pečuje o dítě a OSPOD s biologickou rodinou by měl aktivně řešit jeho situaci. Tedy sjednání podmínek pro návrat do rodiny. Pokud není návrat do rodiny možný, zajištění dlouhodobého (PP) nebo trvalého (osvojení) řešení v oblasti NRP.

Dle metodiky MHMP **pěstouni na přechodnou dobu** po dobu, kdy **pečují o svěřené dítě**, pravidelně **pořizují fotografie** svěřeného dítěte a tyto fotografie budou patřit dítěti. PPD **budou vést záznamy** (deník, tzv. kniha života) o průběhu pobytu **dítěte** v jejich domácnosti, a to minimálně v intervalech jednou za týden. V deníku by mělo být popsáno, co dítě ten týden prožilo, koho potkalo, jaké úspěchy se dítěti podařilo dosáhnout, vývojové změny a průběh všech kontaktů s biologickou rodinou (MHMP, 2018).

PPD dále postupují a **plní cíle dané v IPOD dítěte**, který vyhotovil OSPOD dítěte ve spolupráci s pěstouny a dalšími odborníky. IPOD dítěte by měl být vyhotoven nejdéle do týdne od svěřením dítěte do PPPD. Dle MHMP by se na jeho tvorbě měli podílet pěstouni na

přechodnou dobu, doprovázející subjekt a OSPOD dítěte. (MHMP, 2018) I v této části se počítá s tzv. intenzivnějším doprovázením **klíčového pracovníka**, který je připravený rodině poskytovat poradenství v takové míře, v jaké ho rodina bude potřebovat. Stejně jako OSPOD dítěte by se měl klíčový pracovník zaobírat tím, jaký je další postup při řešení situace dítěte (Macela, 2013).

Péče o **dítě** a naplňování jeho potřeby se liší dle jeho věku. Pazlarová (2016) sděluje, že novorozenci potřebují od pěstounů soustavnou, dobrou péči, která má podporovat v dítěti schopnost navázat citovou vazbu s primární pečující osobou. U dětí předškolního věku je mimo jiné úkolem pěstouna na přechodnou dobu pomoci dítěti potýkat se s následky traumat, kterými si dítě prošlo. Důležitým úkolem je správné a citlivé výchovné působení s dobře nastavenými hranicemi. Také je důležité zvážit, zda je vhodné, aby dítě nastoupilo do předškolního zařízení nebo zůstalo s pěstounem doma. U dětí školního věku, mimo již popsanych věcí u dětí předškolního věku, je důležité otevřeně mluvit o jejich situaci a vysvětlovat jim, jak institut PPPD funguje. Důležitým úkolem je také zvládnutí školních povinností, protože, na rozdíl od předškolního zařízení, dítě musí plnit školní povinnosti. U dospívajících dětí je důležité nastavit pevné hranice s láskyplným prostředím (Pazlarová, 2016, s. 155–158). Dle Pallové a Hofrové by doprovázející pracovník pěstounů neměl navazovat hlubší vztah s dětmi v PPPD, jedná se o dočasný institut, tudíž jsou tito pracovníci další osobou, která těmto dětem zmizí ze života. Doprovázející pracovníci by měli sledovat naplňování potřeb a spokojenost dítěte prostřednictvím PPD (Pallová, Hofrová, 2017, s. 46).

Během péče o dítě **odborníci**, popřípadě biologičtí rodiče, **aktivně pracují na řešení situace dítěte**. Jedná se o dva základní scénáře – návrat do rodiny je reálný nebo nereálný.

Plán A: Dítě se vrátí do biologické rodiny

OSPOD dítěte zjišťuje, zda je **reálný návrat do biologické rodiny** a v případě, kdy si rodiče vytvořili podmínky pro přijetí dítěte do péče, informuje o této skutečnosti soud a dítě se do péče rodičů na základě soudního rozhodnutí vrátí (MHMP, 2018).

Plán B: Dítěti bude nalezena dlouhodobá forma NRP nebo kolektivní péče

Pokud **návrat dítěte do rodiny není reálný**, informuje o tom kraj nebo MHMP a ten vyhledává vhodnou dlouhodobou rodinu pro dítě. Případně kraj nebo MHMP **vytipuje vhodnou náhradní rodinu**. Poté seznamuje potencionální náhradní rodiče s dítětem

(prostřednictvím informací a fotek) a následně předá žadatelům **tzv. oznámení o vhodnosti**, které je opravňuje k osobnímu setkání s dítětem. Pokud se rozhodnou dítě přijmout do jejich péče společně s OSPOD dítěte nebo jejich OSPOD, sepíší **návrh na svěřením dítěte do jejich péče** (MHMP, 2018).

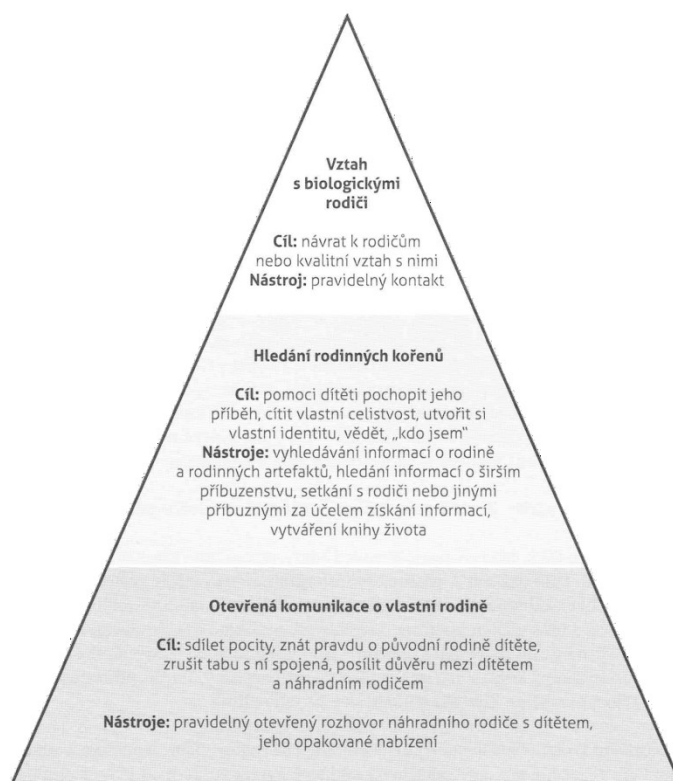
4.4 Kontakt dítěte s biologickou rodinou

Pravidelný, častý a pozitivní kontakt dítěte s biologickou rodinou je hlavním podporujícím činitelem pro možnost návratu dítěte do biologické rodiny. Je tak podporována citová vazba mezi rodičem a dítětem, což může vést k větší motivaci rodiče k vytvoření podmínek pro výchovu dítěte (Vlčková a kol., 2015, s. 5). U pěstounské péče se vždy počítá s možností kontaktu dítěte s biologickou rodinou, nicméně u PPPD je na tuto možnost kladen ještě větší důraz. To z toho důvodu, že se u většiny případů (pokud nemá dojít k osvojení) předpokládá, že se dítě do rodiny vrátí až si rodiče upraví podmínky pro výchovu dítěte (Pazlarová, 2016, s. 163). Kontakt biologické rodiny s dítětem může být z počátku komplikovaný, protože biologičtí rodiče mohou PPD vnímat jako jejich konkurenci, proto je důležité dobře vysvětlit institut PPPD. Je úkolem doprovázejícího pracovníka nebo pracovníka OSPOD biologickým rodičům toto vysvětlit (Pallová, Hofrová, 2017, s. 46).

Pokládám za důležité zmínit základní principy kontaktu s biologickou rodinou. Popisují je dle Uhlířové (2014).

- PPD respektuje biologického rodiče jako dárce života dítěte
- biologický rodič má právo být součástí příběhu dítěte
- původní rodina, kořeny, rodinný příběh, názor samotného dítěte na vlastní minulost a důvody odebrání jsou součástí identity dítěte
- dítě má dostatek prostoru bez strachu mluvit o svých biologických rodičích
- s biologickým rodičem by se mělo podpůrně pracovat, pokud bude chtít
- biologičtí rodiče uznávají PPPD jako podporu a pomoc dítěti

V souvislosti s intenzitou kontaktu dítěte s původní rodinou se mluví o tzv. pyramidě intenzity kontaktů dle předpokládané další formě péče o dítě v PPPD, viz obrázek č. 2. Pokud se **dítě v PPPD bude vracet** do biologické rodiny, jedná se o **vrchol pyramidy**, pokud je **dítě právně volné** k osvojení, pohybujeme se ve **spodní části pyramidy** (Uhlířová, 2014, s. 12).

Obrázek č. 2 - Pyramida intenzity kontaktu dítěte s biologickou rodinou

Zdroj: Uhlířová, 2014, s. 12

Pokud je v zájmu *dítěte*, aby byl udržován kontakt s rodiči, může mít více forem jako například **dopisy**, pohledy, dárky, **telefonování**, Skype, Facebook či další sociální sítě nebo se jedná o **osobní** setkání rodiče s dítětem (Vlčková a kol., 2015, s. 15–16). V případě, kdy je vyhodnoceno, že je kontakt v zájmu dítěte, **všichni aktéři se dohodnou** (pokud o tom nerozhodne soud), **jakou formou bude kontakt probíhat**, v jaké intenzitě budou mít kontakty pravidla a kdo u nich bude přítomen (Macela, 2013). Je důležité, aby kontakt měl jasná pravidla již od začátku, aby nedocházelo k nejasnostem vedoucím ke konfliktům mezi aktéry (Ille, Zaplatílková, 2018, s. 114). Intenzita kontaktu se také posuzuje podle toho, zda se bude dítě z PPPD vracet do biologické rodiny nebo do dlouhodobé pěstounské rodiny, protože rodiče nejsou prozatím schopní se o dítě postarat nebo pokud je dítě právně volné k osvojení (Vlčková a kol., 2015, s. 8).

Doprovázející pracovník je v průběhu kontaktů dítěte s biologickou rodinou podporou PPD tak, aby s ním mohl sdílet pocity a rozvíjet svoji profesionalitu (Vlčková a kol., 2015, s. 17).

Povinnost PPD se netýká jen osobního kontaktu s původní rodinou, ale jedná se také o zpracování historie dítěte, jeho příběhu, a to úměrně jeho věku (např. knihou života). V případě, kdy není dítě v osobním kontaktu s rodiči, je potřeba podporovat rozvoj jeho identity ve vztahu k jeho původu. I v tomto ohledu má PPD právo na poradenství od doprovázejícího pracovníka (Šilhánková, 2018, s. 104).

Mohou nastat situace, kdy **není v zájmu dítěte**, aby byl v kontaktu s biologickou rodinou. O tom rozhoduje soud a děje se tak jen ze závažných důvodů. Další možností může být případová konference, kde se všichni mohou domluvit, že například není v zájmu dítěte být s rodiči v osobním kontaktu, ale rodiče mohou psát dopisy (Kocourková, Černá, 2018, s. 33).

4.5 Předávání dítěte

Jak již bylo výše zmíněno, soud má povinnost každé tři měsíce přezkoumávat, zda stále trvají důvody pro svěřeni dítěte do PPPD. Pokud **soud** shledá, že již může být v péči rodičů nebo naopak, že péče rodičů není možná, i když měli možnost své poměry změnit, soud zruší PPPD a případně **rozhodne o trvalejší náhradní péči** (Ptáček, 2011, s. 27). Jak již bylo výše uvedeno, dítě může tedy z PPPD přecházet buď zpět do biologické rodiny, do dlouhodobé pěstounské rodiny, do osvojení nebo do ústavního zařízení. Všechny možnosti jsou možné a na začátku procesu PPPD není nikdy zcela jisté, do jaké formy péče bude dítě přecházet (Pallová, Hofrová, 2017, s. 48).

Proces předávání vlastně začíná, překrývá se a velmi plynule přechází z fáze péče o dítě. Pokud soud rozhodne o navrácení do biologické rodiny či do dlouhodobé formy NRP, je za tím práce všech aktérů PPPD v předchozích fázích. Fáze předávání je důležitá pro všechny aktéry, ale nejvíce je v zájmu dítěte, kterému se zákonitě změní jeho primární pečující osoba.

Na plánování přechodu dítěte by se měli vždy podílet všichni aktéři. **Přechod dítěte** a jeho konkrétní průběh je vždy vyhodnocován zcela individuálně, **podle potřeb nejlepšího zájmu dítěte**. Ať se již jedná o návrat k rodičům či do náhradní rodiny, je potřeba naplánovat, jak bude vypadat podpora následujících pečovatелů při prvních dnech péče o dítě, v případě biologické rodiny je na místě, aby tato podpora byla dlouhodobější, Macela (2013) doporučuje v tomto případě svolat případovou konferenci. (Macela, 2013).

Fáze předávání má své tři další fáze – vytvoření plánu předávání, seznamování a načítání péče budoucích pečovatelů o dítě a finální předání. Dle metodiky MHMP *pracovník OSPOD koordinuje a monitoruje celý proces* předávání. Zkoordinuje a zajistí první setkání PPD s budoucí či biologickou rodinou. Je doporučeno, aby u této schůzky pracovník OSPOD dítěte byl. Po celý proces je nápomocen budoucí rodině i pěstounům z hlediska odborného poradenství ohledně předávání i právních věcí. Pracovník OSPOD dítěte také kontroluje, zda jsou všechny kroky předávání v zájmu a blahu dítěte (MHMP, 2018).

Na **první schůzce, na které se všichni aktéři dohodnou na plánu předávání**, jsou všem účastníkům sdělena jejich práva a povinnosti během předávání, zejména budoucím pečovatelům dítěte. Tento plán plní všichni aktéři PPD a vyhodnocuje jej pracovník OSPOD. Macela (2013) sděluje, že by plán měl stanovit přesné role všech aktérů a jejich povinnosti během předávání (Macela, 2013). Dle metodiky MHMP je *doprovázející pracovník* u první schůzky ohledně předávání dítěte do další péče, **je podporou pěstouna** v tomto procesu. **PPD** by měli plně **respektovat plán předávání**, na kterém se dohodli všichni aktéři. Zajistí psychologickou zprávu, fotky a jiné potřebné dokumenty k předání dítěte. **Předají budoucím pečovatelům všechny informace** o dítěti, popisují denní režim dítěte, jeho specifické potřeby. Pomáhají budoucím osvojitelům v načítání péče o dítě (MHMP, 2018).

Plán předávání by měl mít postupný ráz, nejdříve by mělo docházet k méně častým kontaktům a jejich intenzita by měla být o mnoho vyšší (MHMP, 2018). Macela (2013) dodává, že období přechodu také závisí na věku dítěte a času stráveného s PPD (Macela, 2013). Vždy platí, že by se dospělí aktéři při předání měli i na úkor svého nepohodlí přizpůsobit potřebám dítěte (Pallová, Hofrová, s. 48). Dle Pazlarové (2016) by mělo mít dítě možnost zvyknout si na novou pečující osobu ve známém prostředí (domov pěstounů) tak, aby ji začalo považovat za známou osobou. Sděluje, že někteří pěstouni nechávají budoucí pečovatele i v jejich domově přespat, aby je dítě takto zažilo. U starších dětí je důležité o celém procesu předávání mluvit a vysvětlovat, proč je takto nastavený (Pazlarová, 2016, s. 165).

Při **finálním předání PPD předají dalším pečovatelům fotografie dítěte, deník, záznamy** o průběhu péče o dítě během PPD, oblíbenou hračku a další předměty, které uznají za vhodné. I po finálním **předání jsou na telefonu** v případě, kdyby následní pečovatelé potřebovali další informace (MHMP, 2018).

4.6 Regenerace a pohotovost pěstouna na přechodnou dobu

Po předání dítěte do následné péče je třeba **zaměřit se na potřeby pěstounů na přechodnou dobu**, na jejich **regeneraci** a následnou přípravu na přijetí dalšího dítěte. Doba regenerace je na domluvě PPD a kraje či MHMP, nejčastěji se jedná o 14 dní. Odchod dítěte není těžkým momentem jen pro dítě, ale představuje zátěž i pro pěstouny na přechodnou dobu. Žádáme od PPD, aby podporovali rozvoj citového pouta v dítěti, to však možné, pokud se citová vazba nevytváří na obou stranách. Čím menší je dítě a čím delší je doba, kdy o něho PPP pečuje, tím hlubší je jejich citové pouto. Nemůžeme čekat, že se odchod dítěte z péče PPD odehraje zcela bez emocí (Pazlarová, 2016, s. 166). Dle Macely (2013) by **PPD** měli dostat **prostor pro zpracování své ztráty**. **Doprovázející pracovník** by měl poskytnout PPD **prostor pro sdílení**, popřípadě mu zprostředkovat **terapii, supervizi**. Apel dává zejména na začínající PPD, u kterých je nutné provést podrobné vyhodnocení průběhu PPPD. Zabývat se tématy jako například co bylo pro PPD přínosem, co jim to vzalo, co dítěti dali, co PPD potřebovali, co příště udělat lépe a jiné (Macela, 2013). Dle Pazlarové (2016) je pro PPD většinou snadnější vyrovnat se s předáváním do osvojení nežli do biologické rodiny, a to zejména pokud dříve docházelo k špatné péči ze strany rodičů (Pazlarová, 2016, s. 166).

Po **regeneraci přichází pohotovost** neboli připravenost přijmout do své péče další dítě (MHMP, 2018). Je možné, že PPD bude mít potřebu dlouhodobějšího oddychu od PPPD. V takovém případě je vhodné přerušit zařazení do evidence pěstounů na přechodnou dobu dle § 24b zákona o SPOD (Macela, 2013). Dle MHMP by doprovázející pracovníci měli dát MHMP vědět, pokud by vyhodnotili, že PPD nejsou prozatím schopni přijmout další dítě (MHMP, 2018).

5 Výzkumné šetření

Ve své práci se detailně zabývám tématem PPPD. Velmi detailně jsem v teoretické části popsala, jaké jsou role jednotlivých aktérů PPPD v procesu PPPD. Ve výzkumné části mě zajímalo, jak se jim daří činnosti spojené s jejich rolí naplňovat a zda své roli rozumí a dokážou ji popsat. Dalším tématem bylo, zda a jak jsou se systémem PPPD spokojeni či zda mají potřebu systém nastavit jinak, tak, aby jim pomohl jejich roli naplňovat kvalitněji či snadněji. Další témata pro zkoumání přicházela s prováděním výzkumu a jsou detailně popsána níže v této kapitole.

Vzhledem k výše popsanému jsem si zvolila pro své výzkumné šetření **kvalitativní výzkum**. Kvalitativní výzkum mi pomůže poznat a zkoumat tematiku hlouběji a podrobněji, což je s ohledem na cíl práce nezbytné. Vzhledem k dané problematice a hlavní výzkumné otázce je kvalitativní výzkum nejvhodnější. Hendl (2008) popisuje přednosti kvalitativního výzkumu následovně. Kvalitativní výzkum umožňuje podrobný popis a vhled do problematiky, dokáže zkoumat fenomén v přirozeném prostředí, umožňuje sledovat procesy, umožňuje navrhovat teorie, je přizpůsobivý výzkumnému vzorku a pomáhá při počáteční exploraci fenoménu. Nevýhodou je, že získané poznatky nemusí být zobecnitelné. Je těžší testovat hypotézy, jedná se o časově náročný proces, výzkumník snadněji může ovlivnit výzkum než při kvantitativní metodě (Hendl, 2008, s. 52). I z těchto výše popsaných důvodů je zřejmé, že je kvalitativní výzkum pro cíl mé práce vhodný.

Hendl (2008) ve své knize zmiňuje, že neexistuje jeden obecně vymezený a uznávaný způsob, jak dělat kvalitativní výzkum. (Hendl, 2008, s. 49) Svůj kvantitativní výzkum jsem realizovala dle plánu výzkumu v etapách, které jsou uvedeny v tabulce č. 4:

Vymezení cílů výzkumu a výzkumných otázek	červen 2018
Teoretická příprava	říjen 2018 – duben 2019
Zkonstruování otázek pro polostrukturovaný rozhovor	březen 2019
Výběr metod	leden 2019
Rozbor dostupných dokumentů o PPPD	leden – červen 2019
Výběr výzkumného vzorku	únor – červen 2019
Pilotní studie	únor 2019
Realizace průzkumu	únor 2019 – červenec 2019

Zpracování výsledků průzkumu	červen – červenec 2019
Vyhodnocení a interpretace výsledků průzkumu	červenec 2019

Tabulka č. 4 - Plán výzkumu

Výzkum jsem prováděla pomocí metod interview a rozborem dokumentů.

Na základě tématu mé diplomové práce, sběru dat a zvyšování svých vědomostí o tématu, jsem si jako dvě hlavní výzkumné otázky zvolila:

- Shodují se zákonem definované role aktérů PPPD s praxí?
- Daří se jednotlivým aktérům naplňovat svoji roli?

Během mého výzkumného šetření vyvstávaly další výzkumné otázky:

- Dokážou jednotliví aktéři popsat svoji zákonem definovanou roli?
- Jak si jednotliví aktéři navzájem naplňují svá očekávání?
- Co jednotliví aktéři PPPD považují za pozitivní? Co je dobrá praxe?
- Co jednotliví aktéři považují za negativní? Co je špatná praxe?
- Kde vidí jednotliví aktéři slabiny aktuálně nastaveného systému?
- Co by jednotlivým aktérům pomohlo ke zkvalitnění jejich práce?

Vzhledem k cíli a výzkumným otázkám jsem prováděla kvalitativní výzkum pomocí **případové studie**. Dle Hendla (2008) se jedná o detailní studium jednoho či více případů. Sbíráme velké množství dat od několika málo jedinců. Případovou studii lze přirovnat k mikroskopu. Jde o zachycení složitostí případu a o popis vztahů v jejich celistvosti (Hendl, 2008, s. 104). Tento přístup jsem si zvolila proto, že bez detailního zkoumání několika případů není možné odpovědět na výzkumné otázky. Konkrétně se jedná převážně o kolektivní případovou studii, kterou Hendl (2008) definuje jako zkoumání několika málo případů, které výzkumníkovi pomohou i s teoretizováním v širším kontextu. Výzkumník věří, že mu výzkum takto pomůže získat větší vhled do problematiky (Hendl, 2008, s. 107).

Mimo rozhovorů s respondenty jsem získávala data také z dostupných dokumentů, které byly k dispozici pro Středočeský kraj a Magistrát hl. města Prahy. Při tomto procesu jsem hledala dostupné a validní dokumenty, které obsahovaly metodiky, pravidla a doporučení pro aktéry PPPD. Poznatky z tohoto procesu pilotní studie a výzkumu jsou uvedeny v kapitole 4. a 5. této diplomové práce.

5.1 Výzkumný vzorek

Podle Miovského (2006) je důležité, aby metoda výběru výzkumného vzorku byla podřízena cíli výzkumu tak, aby bylo ve vztahu ke zkoumanému tématu dosaženo saturace dat (Miovský, 2006). Ve vlastním výzkumu jsem si jako výzkumný vzorek zvolila aktéry v PPPD a jejich role v průběhu procesu PPPD, které jsou detailně popsány v teoretické části mé diplomové práce. Jako aktéry v PPPD, kteří jsou pro můj výzkum důležití a jejíž důležitost vyplývá i z textu v teoretické části, jsem si zvolila **pěstouny na přechodnou dobu, průvodce v pěstounských rodinách a pracovníky OSPOD** pracující v oblasti náhradní rodinné péče. Jedná se tedy o předem danou strukturu výběru z řad výše popsaných aktérů, kteří **spadají pod magistrát Hlavního města Prahy a pod Středočeský kraj**. Hlavním požadavkem na respondenty bylo, aby měli *minimálně jednu zkušenost s celým procesem PPPD* od předání dítěte do pěstounské rodiny na přechodnou dobu do předání dítěte do následné péče. Tato selekce měla za cíl vyřadit respondenty, kteří by nebyli schopni adekvátně odpovědět na pokládané otázky.

Konkrétní respondenti z řad aktérů byli získáváni postupně, dle situace. Ve výzkumu jsem se však snažila o zachování rovnoměrného zastoupení jednotlivých aktérů PPPD tak, aby v získaných datech nepřevážili jedni z aktérů (například pěstouni na přechodnou dobu) a aby si tak výzkum zachoval svoji validitu (Hendl, 2016, s. 153). Jako minimum získaných respondentů pro výzkum jsem si zvolila 9 respondentů, tzn. 3 pěstouny na přechodnou dobu, 3 průvodce v pěstounských rodinách a 3 pracovníky OSPOD. Takto obsáhlý vzorek může odpovědět na stanovené výzkumné otázky. Finální výzkumný vzorek zahrnuje *4 pěstouny na přechodnou dobu, 3 pracovníky OSPOD a 4 průvodce v pěstounských rodinách*. Celkem tedy proběhlo **11 rozhovorů s respondenty**. Jednalo se v 10 případech o ženy, v 1 případě o manželský pár. Všem aktérům byly pokládány stejné polostrukturované otázky.

Jak jsem již výše zmiňovala, respondenty jsem oslovovala ze Středočeského kraje a pod záštitou Magistrátu hl. města Prahy. Obecně lze o zkoumaných územních celcích konstatovat:

Středočeský kraj

Území kraje se dělí na 12 okresů – Benešov, Beroun, Kladno, Kolín, Kutná Hora, Mělník, Mladá Boleslav, Nymburk, Praha-východ, Praha-západ, Příbram, Rakovník. Ve Středočeském kraji je 26 správních obvodů obcí s rozšířenou působností, tzn., že je na tomto území 26 pracovišť OSPOD (Kolektiv autorů, 2013). Dle dostupných informací Středočeský kraj nemá metodiku pro

PPPD, kterou by se pracovníci OSPOD, doprovázející organizace a pěstouni na přechodnou dobu, kteří spadají pod tento kraj, mohli řídit.

Organizací, které mají zapsané sídlo pod záštitou Středočeského kraje, je 14 a jedná se o následující: Soukromý dětský domov SOS 92, o.p.s., Středisko výchovné péče Orlíček Přední Chlum, o.p.s., Středisko ROSA, z.ú., Centrum sociálních a zdravotních služeb Poděbrady, o.p.s., Dětské centrum Kladno, p.o., Elrond, z.ú., LECCOS, z.s., Maminky dětem, z.s., Poradenské centrum pro náhradní rodinu Klubíčko štěstí, z.s., Poradenské centrum pro rodinu a děti Úsměv, z.s., Rodinné centrum ROUTA, z.s., Rodinné centrum Slunečnice, z.ú., Rozum a cit, z.s. a Terapeutické centrum Modré dveře, z.ú.

Ke dni 10. 7. 2019 je ve Středočeském kraji 122 *pěstounů na přechodnou dobu*, kteří mají dohromady v péči 137 dětí. Aktuálně má Středočeský kraj 8 volných pěstounů na přechodnou dobu, kteří jsou schopni přijmout dítě (Seznam pěstounů na přechodnou dobu, 2019, [online]).

Hlavního města Praha

Hlavní město Praha se rozděluje na 22 městských částí, přičemž každá z těchto částí má *pracoviště OSPOD*, které vykonává sociálně-právní ochranu dětí v oblasti NRP. Magistrát hl. města Prahy má svoji vlastní metodiku pro PPPD. V teoretické části své diplomové práce jsem z ní vycházela (Magistrát hl. m. Prahy, [online]).

Doprovázejících organizací, které mají zapsané sídlo pod záštitou Magistrátu hl. města Prahy, je 8. Jedná se o následující: Barevný svět dětí, Centrum ALMA, z.ú., Cestou necestou, z.ú., Dobrá rodina o.p.s., Letní dům, z.ú., NATAMA o.p.s., Rodinné mosty, z. s., SOS Dětské vesničky. Všechny výše zmíněné organizace mají působnost i ve Středočeském kraji s výjimkou Letního domu, z.ú., který působí jen v hl. městě Praha. Další výjimkou je 9. organizace Maltéžská pomoc, která má sídlo v hl. městě Praha, ale neposkytuje zde tuto službu (MPSV, 2019, [online]).

Ke dni 10. 7. 2019 je v Praze 71 *pěstounů na přechodnou dobu*, kteří mají dohromady v péči 84 dětí. Aktuálně má MHMP jednoho pěstouna na přechodnou dobu, který je schopen přijmout dítě (Seznam pěstounů na přechodnou dobu, 2019, [online]).

Konkrétní respondenty pro můj výzkum jsem získávala různě, dle typu jednotlivých aktérů, které jsem rozdělila na pracovníky OSPOD, průvodce v pěstounských rodinách a pěstouny na přechodnou dobu. Pro přehlednost se níže věnuji každému z těchto skupin zvlášť. Dalším důvodem je i to, že jsem respondenty každé skupiny získávala odlišně.

Pracovníky OSPOD jsem nejprve oslovila emailem, a to *všechna pracoviště OSPOD* spadající pod Magistrát hl. m. Prahy, tedy 22 pracovišť OSPOD a všechna pracoviště OSPOD spadající pod Středočeský kraj, což je 26 pracovišť. Celkově jsem ve svém výzkumu oslovila 48 pracovišť OSPOD. Tento krok jsem udělala, aby byl můj výzkum co nejobjektivnější a nejrozmanitější. Na tento email mi odepsala 4 pracoviště OSPOD, že nemají kapacitu pro takový rozhovor, z 1 pracoviště odepsali, že mi rozhovor poskytnou na základě pracovní známosti, na ostatní emaily mi nebylo doposud odepsáno. Další 2 respondenty z řad pracovníků OSPOD jsem získala tak, že jsem je oslovila osobně, během svých pracovních záležitostí. Tyto pracovníky jsem již *volila cíleně (účelové vzorkování)* tak, aby byl výzkumný vzorek pracovníků OSPOD rozmanitý, oslovila jsem tedy jeden OSPOD ze Středočeského kraje a OSPOD z Hlavního města Prahy a zároveň tak, aby se nejednalo o více respondentů z jednoho pracoviště. V případě účelového vzorkování, ve kterém jsme si mohla vybírat, pro mne byla důležitá délka praxe a intenzita zkušeností s PPPD:

Pěstouny na přechodnou dobu jsem získávala především ze své praxe a práce. Respondenty jsem tedy získávala metodou tzv. „*sněhové koule*“, kterou Hendl definuje jako metodu, při které oslovíme jednoho nebo několik málo jedinců k rozhovoru a ti mu mimo získané informace slouží jako informátoři pro doporučení dalších potencionálních respondentů (Hendl, 2016, s. 154). Oslovila jsem tedy mně známé pěstouny a průvodce v pěstounských rodinách, kteří mi doporučili respondenty, které neznám ze své pracovní pozice a tím se vyhnula možným etickým dilematům jak z pohledu výzkumu, tak z pohledu své pracovní pozice. Využila jsem také tzv. *gatekeepers* (dveřníky). Dle Hendla (2016) jsou dveřníci lidé, kteří umožňují přístup k zajímavým skupinám a jedincům. Já jsem během svého výzkumu oslovila odborníky v NRP, kteří mají kontakty na pěstouny na přechodnou dobu spadající pod Magistrát hlavního města Prahy nebo Středočeský kraj, oslovila jsem například lektory odborných příprav pěstounů PRIDE.

Průvodce v pěstounských rodinách jsem nejprve stejně jako pracoviště OSPOD oslovila všechny e-mailem. Oslovila jsem organizace, které doprovází pěstouny v Hlavním městě Praha a ve Středočeském kraji. Mnoho doprovázejících organizací nemá zkušenosti

s doprovázením pěstounských rodin na přechodnou dobu. Z 10 respondentů, kteří mi byli ochotni poskytnout rozhovor, jsem poté *vědomě vybrala 5 respondentů (účelové vzorkování)* tak, aby byli z různých organizací a můj výzkum tak byl co nejvíce validní. Zároveň jsem nevyužila všech 10 respondentů z toho důvodu, že by vznikl velký nepoměr mezi podíly respondentů jednotlivých aktérů. Průvodci v pěstounských rodinách, kteří mi poskytli rozhovor, byli z neziskových organizací Rozum a Cit, z.s., Dobrá rodina, o.p.s. a Letní dům, z.ú. Rozum a Cit, z.s. a Dobrá rodina, o.p.s. mají působnost k doprovázení pěstounských rodin, jak v hlavním městě Praha, tak ve Středočeském kraji. Zároveň Dobrá rodina, o.p.s. a Letní dům, z.ú. mají hlavní sídlo v hlavním městě Praha a Rozum a Cit, z. s. má hlavní sídlo ve Středočeském kraji. Je tak zachována i určitá rozmanitost nadřazených krajských orgánů.

Pro přehlednost práce a výzkumu respondenty, se kterými jsem dělala rozhovor a na jejichž výpovědích je výzkum postaven, v následujících řádcích stručně popíši a přiřadím jim pseudonym formou pojmenování jejich pozice a čísla dle celkového počtu jednotlivých aktérů:

První skupina aktérů PPPD: Pěstouni na přechodnou dobu

Celkově mi poskytli rozhovor *4 pěstouni na přechodnou dobu*. Dva pěstouni spadající pod Magistrát hl. města Prahy a dva pěstouni na přechodnou dobu spadající pod Středočeský kraj. Dva pěstouni během své profese změnili doprovázející organizaci i územní celek, pod který oficiálně spadají. Pěstouni byli doprovázeni organizacemi Rozum a Cit, z.s., Dobrá rodina, o.p.s a ALMA, z.ú.

Pěstounka č. 1 – žena ve středním věku, měla v péči 3 již předané děti, zkušenosti s předáváním do osvojení i biologické rodiny, zkušenosti s oběma zkoumanými územními celky

Pěstounka č. 2 – žena ve vyšším středním věku, měla v péči 7 již předaných dětí, zkušenosti s předáváním do biologické rodiny i osvojení, zkušeností s více územními celky

Pěstounka č. 3 – žena ve středním věku, měla v péči 8 již předaných dětí, zkušenosti s předáváním do osvojení i s biologickou rodinou, zkušenosti s jedním ze zkoumaných územních celků

Pěstouni č. 4 – manželé ve vyšším středním věku, v péči 5 již předaných dětí, zkušenosti s předáváním do biologické rodiny i osvojení, zkušenosti s oběma územními celky

Druhá skupina aktérů PPPD: Průvodci v pěstounských rodinách

Celkově mi poskytli rozhovor 4 průvodci pěstounských rodin. Tři z organizace Rozum a Cit, z.s. a jeden z organizace Dobrá rodina.

Průvodce v PPD č. 1 – žena ve středním věku, během práce 4 předání, praxe s PPPD 3,5 roku, zkušenosti s předáváním do biologické rodiny i osvojení

Průvodce PPP č. 2 – žena ve středním věku, během praxe 1 předání, praxe s PPPD 2 roky, zkušenosti s předáváním do biologické rodiny

Průvodce PPD č. 3 – žena v nižším středním věku, během praxe 4 předání, praxe s PPPD 3 roky, zkušenosti s předáváním do biologické rodiny i osvojením

Průvodce č. 4 – žena v nižším středním věku, během praxe 6 předání, zkušenosti s předáváním do biologické rodiny i osvojení

Třetí skupina aktérů PPPD: Pracovníci OSPOD v oblasti náhradní rodinné péče

Pracovník OSPOD č. 1 – žena ve středním věku, během praxe velký počet předání, praxe s PPPD od roku 2012, zkušenosti s předáváním do biologické rodiny i osvojení, zkušenosti s jedním ze zkoumaných územních celků

Pracovník OSPOD č. 2 – žena nižšího středního věku, během praxe velký počet předání, praxe s PPPD od roku 2016, zkušenosti s předáváním do biologické rodiny i osvojení, zkušenosti s jedním ze zkoumaných územních celků

Pracovník OSPOD č. 3 – žena ve vyšším středním věku, během praxe 13 předání, praxe od roku 2012, zkušenosti s předáváním do biologické rodiny i osvojení, zkušenosti s jedním ze zkoumaných územních celků

5.2 Metoda získávání dat a průběh sběru dat

Výzkumnou část této diplomové práce jsem vypracovávala dle metod a zásad kvalitativního výzkumu, jak je již výše zmíněno. V teoretické části jsou uvedeny poznatky ze **studie dostupných dokumentů** o PPPD, které jsou validní pro zkoumané územní celky. S ohledem na téma mé diplomové práce jsem výzkum prováděla pomocí **dotazování**. Využívala jsem **strukturované rozhovory s otevřenými otázkami**. Otázky jsem měla předem zformulované

tak, aby se týkaly mého výzkumného cíle. Tento typ rozhovoru byl vhodný z toho důvodu, že jsem většinou neměla možnost rozhovor opakovat, respondenti na mě měli omezený čas a vzhledem k tomu, že se jednalo o druhý výzkum, který jsem dělala, při tomto typu rozhovoru se minimalizovala možnost většího ovlivnění respondentů či vynechání důležitého tématu. Vhodnost spočívala také v tom, že jsem již předem věděla, co mě nejvíce od respondentů a daného tématu nejvíce zajímá. V jednotlivých rozhovorech jsem pokládala další otázky, které mě napadaly při diskuzi s respondenty a které mé výzkumné otázky rozšiřovaly a doplňovaly. Mými respondenty, jak je již výše uvedeno, byli pěstouni na přechodnou dobu, pracovníci OSPOD a průvodci v pěstounských rodinách, kteří spadají do Středočeského kraje či pod Magistrát hl. města Prahy.

Otázky, které jsem respondentům pokládala se mimo základních informací (věk, role v procesu PPPD, vzdělání, praxe, počet předaných dětí v PPPD) týkaly všech fází procesu PPPD od přebírání dítěte do jeho předání, vysvětlení a definování jejich role, sdílení jejich dobré a negativní praxe, možností zlepšení systému. Zajímala mne jejich postoj k celkovému systému PPPD a možných zlepšení, které by vedly k tomu, že by svoji práci odváděli kvalitněji a profesionálněji.

Ve všech případech, kdy aktéři měli více zkušeností s dětmi v PPPD, jsem jim dávala na výběr, kterému případu se budou věnovat detailněji a který z případů popíší jen okrajově. Respondenti vždy sdíleli minimálně dva příběhy dětí – jeden, který pokládali za pozitivní a druhý, který pokládali za negativní.

Otázky pro jednotlivé aktéry PPPD (pěstouny na přechodnou dobu, průvodce v pěstounských rodinách, pracovníky OSPOD), které jsem oslovila, byly stejné. Otázky byly stejné, aby všichni respondenti odpovídali na shodné dotazy týkající se procesu a systému PPPD a popisovali je ze své pozice. Ukázka otázek k polostrukturovanému rozhovoru s respondenty naleznete v příloze č. 4. Můj výzkum tedy vychází z výpovědí všech aktérů a všechna data měla při vyhodnocení stejnou váhu.

Všem respondentům jsem nejdříve osobně, emailem či (nejčastěji) telefonátem vysvětlila, čím se ve své diplomové práci zabývám a co mě bude v rozhovoru zajímat. Také jsem jim nejdříve vysvětlila, jaký je můj výzkumný cíl a stručně jim popsala otázky, které jim budu pokládat. Sdělila jsem jim, jak budu s jejich odpověďmi nakládat. Informovala jsem je, že si rozhovor budu nahrávat, poté ho přepíši a úryvky z jejich výpovědí budou obsaženy

v diplomové práci, což bude veřejný dokument, ke kterému budou mít přístup všichni lidé. Zároveň jsem je však ujistila, že informace, které od nich získám, budou použity výhradně pro moji práci, kde budou úryvky uvedeny zcela anonymně. Nahrávky i přepisy celých rozhovorů budou po obhajobě diplomové práce smazány a skartovány. Dále byli respondenti poučeni, že v případě, kdy jim bude některá z mých otázek či celý rozhovor nepříjemný, nemusí mi odpovídat, či mohou celý rozhovor ukončit. V jednom případě potencionálních respondentů – pěstounky na přechodnou dobu, došlo po sdělení informace, čeho se můj výzkum týká a jaká data potřebuji během rozhovoru zjistit, k odmítnutí další spolupráce. V ostatních případech respondenti vždy souhlasili a došlo k uskutečnění rozhovorů

Setkání s respondenty probíhala různě, dle jednotlivých aktérů. Všichni aktéři dostali možnost vybrat místo, na kterém se sejdeme. Prostor, který pro ně bude nejkomfortnější. S *pěstouny na přechodnou dobu* probíhaly schůzky u nich doma, kde měli nejlepší komfort pro péči svěřených dětí. Tři pěstouni na přechodnou dobu měli v době uskutečnění rozhovoru v péči svěřené dítě. Během rozhovoru se tedy mimo odpovídání na otázky věnovali péči o děti. Rozhovory i proto byly delší a byly několikrát přerušované. Další pěstounka na přechodnou dobu byla v době realizace rozhovoru v regenerační lhůtě. S touto pěstounkou byl rozhovor proveden telefonickou formou, protože pěstounka byla dlouhodobě mimo domov. Rozhovory s *průvodci v pěstounských rodinách* byly dvakrát prováděny na půdě organizace, ve které respondenti pracovali a dvakrát v kavárnách, které umožňovaly diskrétní prostředí a průvodkyně je znaly, protože je využívaly ke schůzkám. Jednalo se o rozhovory, které plynuly a nebyly ničím rušené ani přerušované. Rozhovory s pracovníky OSPOD vždy probíhaly na jejich pracovišti. Občas jsme byli během rozhovoru vyrušeni telefonátem, který museli zvednout. V jednom případě nebyl volný prostor, kde by mohl být proveden diskrétní rozhovor s nahráváním. Ve všech místnostech již bylo jednáno s jejich klienty a nebylo tak možné rozhovor nahrávat, proto byl rozhovor uskutečněn v kantýně jejich úřadu.

Rozhovory s respondenty jsem získávala v časovém úseku od února do července roku 2019. Délka jednotlivých rozhovorů se lišila dle jednotlivých aktérů. Respondenti dostali informaci, že rozhovor by měl trvat 30–60 minut podle toho, jak obsáhle budou na otázky odpovídat. Rozhovory s pracovníky OSPOD byly poměrně krátké, vždy trvaly maximálně 35 minut, nejkratší trval 20 minut. Rozhovory s pěstouny na přechodnou dobu byly naopak dlouhé. Nejdelší rozhovor trval 106 minut, nejkratší 53 minut. Pěstouni na přechodnou dobu měli největší tendenci popisovat jednotlivé fáze detailně a obsáhle, odbíhat od tématu,

rozpovídat se, vracet se k otázkám, které již zodpověděli, protože si vzpomněli na další informace. Také během rozhovorů pečovali o svěřené děti, občas do místnosti přišli další rodinní příslušníci. Rozhovory s průvodci v pěstounských rodinách byly v předem stanoveném časovém rozpětí, tedy trvaly od 40 do 60 minut, nebyly ničím přerušované a při těchto rozhovorech nedocházelo k výjimečným situacím.

5.3 Etické aspekty výzkumného šetření

Ve svém výzkumu jsem se držela základních pravidel dobře provedeného výzkumu z etického pohledu. Respondenti byli **seznámeni s cílem práce**, s tím, že bude náš rozhovor nahrán a posléze přepsán do písemné podoby. Úryvky z rozhovorů budou anonymně uveřejněny v práci, avšak jejich celý přepis bude sloužit jen mému výzkumu a bude maximálně předložen komisi při obhajobě, a to na jejich vyžádání. Po obhajobě budou všechny hlasové nahrávky vymazány a jejich písemný přepis skartován. Respondenti, kteří mi poskytli data, ze kterých ve svém výzkumu vycházím, mi poskytli ústní **informovaný souhlas**. S respondenty, kteří měli obavy z rozhovoru a nechtěli, abych si rozhovor nahrávala, jsem rozhovor neuskutečnila, protože v rámci dalšího postupu výzkumného šetření jsem jim nemohla zajistit, že některé úryvky z rozhovoru nebudou, leč zcela anonymně, zveřejněny v mé diplomové práci. Tato obava byla nejintenzivnější u respondentů z řad pěstounů na přechodnou dobu.

Ve své práci jsem se maximálně pokoušela o **anonymitu a ochranu** soukromí respondentů. V práci jsou uvedeny jen základní, nutné údaje o respondentech. Respondenty nespojuji s jednotlivými instituty, které by je mohly více identifikovat. Organizace, pracoviště OSPOD a pěstouny pojmenovávám a územně vyhraňuji jen v obecné rovině, která je důležitá pro seznámení čtenáře s výzkumem, avšak u jednotlivých respondentů záměrně tato data vynechávám, protože by je poté bylo snazší identifikovat. Zároveň respektuji, že neuvedu žádné konkrétní jméno ani pracoviště, které respondenti zmínili. Také jsem během doslovné transkripce vynechávala názvy měst a jiných určujících informací, vše je uvedeno pod pseudonymem. Ochranu soukromí považuji za velmi důležitý aspekt.

Při rozhovorech jsem se snažila **respektovat rozsah obsahu sdělených informací**, snažila jsem se o co nejprofesionálnější přístup. Používala jsem techniky aktivního naslouchání a ujišťovala jsem se, zda rozumím sdělenému. Při rozhovorech, které probíhaly u respondentů doma, jsem se snažila, abych co nejméně narušila jejich soukromí. Rozhovory se

uskutečňovaly u respondentů doma jen v případě, že si to oni výslovně přáli, obecně jsem se snažila zajistit neutrální prostředí s dostatkem soukromí.

5.4 Limity výzkumu

Vzhledem k tomu, že jsem v rámci svého výzkumu využívala kvalitativních metod, nejedná se o reprezentativní vzorek. Například mi mezi respondenty zcela chybí pěstouni na přechodnou dobu, kteří by měli zkušenosti s dětmi staršího věku než 10 let. Výzkum je tedy ovlivněn tím, že je zaměřen spíše na nejmenší děti v PPPD. Zároveň však práce nemá za cíl vyzkoumat obecná stanoviska, ale na jednotlivých případech otevřít tuto problematiku k dalšímu zkoumání a zamyšlení, ne zobecňovat výsledky výzkumu.

Lze předpokládat, že respondenti, kteří mi byli ochotni odpovídat, patří mezi angažované osoby ve svém oboru, o svoji profesi se zajímají a jsou aktivní. Vzhledem k tomu, že se jedná o respondenty, kteří mi odpovídají zcela na základě jejich ochoty, bez nároku na nějakou odměnu či zásluhu, lze předpokládat, že se jedná o zaangažované aktéry. Výzkum je tak **ochuzen o aktéry, kteří nebyli ochotni poskytnout rozhovor** nebo se o pozici tolik nezajímají nebo jsou nějakým způsobem problémoví.

Zároveň je velkým limitem fakt, že někteří potencionální respondenti nechtěli odpovídat v obavě, že by moji práci mohly číst nadřízené orgány, jako například Magistrát hlavního města Prahy, Středočeský kraj nebo pracovníci OSPOD. Jen tento fakt poukazuje na možnou problematiku a jiné úhly pohledu, které však nejsou součástí této práce a výzkum je tak ochuzen a méně validní.

Všichni respondenti splňovali podmínku pro výběr respondentů a měli alespoň jednu zkušenost s celým procesem PPPD. **Respondenti však měli rozdílné délky a intenzity praxe** v rámci své role. Někteří respondenti měli o mnoho více zkušeností, jiní měli jen potřebnou jednu zkušenost. To mohlo můj výzkum také ovlivnit. Je pravděpodobné, že respondenti s nízkou škálou zkušeností by odpovídali jinak, kdyby zkušeností měli více. Všichni respondenti však měli tolik zkušeností, kolik je potřeba pro adekvátní odpovědi na položené otázky.

S respondenty jsem se zároveň vždy **minimálně nepřímo znala**. Buď jsem spolupracovala s jejich kolegy nebo jsem doprovázela jejich kolegy, další možností je, že jsem své respondenty potkala na vzděláváních či workshopech ohledně problematik PPPD. Tato

skutečnost zcela jistě mohla ovlivnit získaná data. Respondenti mi mohli odpovídat tak, jak si mysleli, že situaci vnímám já ze své pracovní pozice průvodce v pěstounských rodinách v rámci neziskové organizace s dlouholetou zkušeností s prací s pěstounskými rodinami. Zároveň mě tato má osobní (pracovní) angažovanost umožnila, abych vůbec získala respondenty, kteří mi na moje otázky odpoví, protože jsem si vědoma, že se jedná o zajímavá, ale velmi choulostivá data. Jsem přesvědčena, že bez doporučení by mi nikdo rozhovor neposkytl, ačkoliv jsem se o to na začátku výzkumu pokusila, aby byl můj výzkum co nejvíce validní. Zároveň si myslím, že tyto nepřímé známosti a vědomí respondentů, že se o tuto problematiku zajímám i jinak, než v rámci závěrečné studijní písemné práce, mi mohly pomoci nastolit bezpečný sdílecí prostor tak, aby respondenti upřímně sdělili co nejvíce informací ze své praxe.

Další možný limit mohl nastat u samotných pokládaných otázek. Respondenti některé **otázky nemuseli dobře pochopit** ani po vysvětlení. Zároveň mohli **určité informace zatajit** nebo pozměnit tak, aby korespondovaly s danými předpisy v metodikách a zákonech, i když praxe byla ve skutečnosti jiná. Zároveň, jak bylo sděleno výše, je možné, že respondenti odpovídali tak, jak si mysleli, že je správné.

5.5 Pilotní studie

Vzhledem k výzkumným otázkám, šíři respondentů a obecně vzhledem k vybranému tématu výzkumu jsem se rozhodla učinit předvýzkumné šetření, které mělo za úkol ověřit, zda mám správně a srozumitelně položené a připravené otázky polostrukturovaného rozhovoru. Cílem předvýzkumu tedy bylo ověřit, zda jsou otázky pro respondenty srozumitelné, zda respondenti dokážou na otázky odpovědět a zda mi jejich výpovědi odpovídají na stanovené výzkumné otázky. Během předvýzkumu jsem jednu výzkumnou otázku přidala.

Předvýzkum se skládal z rozhovoru s pěstounkou na přechodnou dobu a z rozhovoru s průvodcem v pěstounských rodinách. Vzhledem k problematickému shánění pracovníků OSPOD, kteří by mi při svém pracovním vytížení poskytli rozhovor a celkovému nízkému počtu takovýchto pracovníků, jsem se je rozhodla již během předvýzkumu neoslovovat.

Oba rozhovory trvaly 45 minut a po provedení doslovné transkripce jsem zjistila, že mi respondenti odpovídali na dané otázky, které mi následně odpověděly na mé výzkumné otázky. Během rozhovorů jsem získala i další data, které jsem na začátku nepředpokládala, že získám. Některé informace byly zajímavé a rozhodla jsem se, že se na ně během výzkumného

šetření záměrně zeptám dalších respondentů. Přidala jsem tedy jednu hlavní a jednu doplňující otázku pro polostrukturovaný rozhovor. Pár otázek jsem mírně pozměnila a vytvořila jejich alternativy pro přesné vysvětlení. Během předvýzkumu jsem si uvědomila, že je možné doptávat se na zajímavé poznatky pro můj výzkum, na které se přímo neptám, protože mi to zvolená metoda získávání dat dovoluje.

Jiné informace byly naopak pro můj výzkum bezpředmětné a došla jsem tak k závěru, že budu budoucí rozhovory více regulovat a směřovat k tématům, která jsou podstatná pro můj výzkum týkající se rolí aktérů PPPD a procesu PPPD, hlídat, zda je stále odpovídáno na danou otázku nebo se odpověď týká tématu výzkumu.

Vzhledem k tomu, že respondenti odpovídali v jedné otázce částečně na další otázku, tak jsem se rozhodla pro **doslovnou transkripci** i ve výzkumném šetření, které mi lépe umožní text kódovat v celé jeho šíři. Zamezím tak nesprávnému shrnutí sdělení a zároveň tak zamezím ztrátě nebo pozměnění nasbíraných dat

Dalším poznatkem je, že na začátku rozhovoru budu více vysvětlovat, o čem daný výzkum je a co mě nejvíce od respondentů zajímá. Posledním důležitým poznatkem předvýzkumu bylo etické dilema ohledně zachování anonymity respondentů. Tomuto tématu jsem se více věnovala v podkapitole Etické aspekty výzkumu.

5.6 Analýza dat

Rozhovory byly se souhlasem respondentů nahrávány na diktafon, jednotlivé souhlasy jsou obsaženy v nahrávkách. Většinu rozhovorů jsem přepisovala tzv. doslovnou **transkripcí dat**. Jen v případě dvou rozhovorů s pěstouny na přechodnou dobu, kteří často odbíhali od tématu a položených otázek, jsem rozhovory nepřepisovala doslovně.

Hendl (2008) ve své knize popisuje transkripci dat jako proces, při kterém dochází k převádění mluveného projevu z rozhovoru či diskuse do písemné podoby. Jedná se o časově náročnou proceduru, která je však pro podrobné vyhodnocování nezbytná. Důležité pasáže pro výzkum je možné libovolně zdůrazňovat podtrháváním nebo si dělat poznámky na okrajích a srovnávat tak jednotlivá místa v textu (Hendl, 2008, s. 208).

Po vytvoření doslovné transkripce nasbíraných dat jsem informace a poznatky respondentů zredukovala jen na data, která byla pro mé výzkumné šetření důležitá. Občas při rozhovorech s respondenty docházelo k tomu, že respondenti odbíhali od mnou položených otázek, moji

otázku pochopili špatně a odpovídali na něco jiného. I z tohoto důvodu bylo důležité, abych nasbíraná data zredukovala. Upravená data jsem dále zpracovávala podle zásad **obsahové analýzy**.

Proces analýzy dle Kronicka (1997) má následující postup:

- Výzkumník se seznamuje s nasbíranými daty a tato data přepisuje, čte a nejprve si je kóduje na papíře, zaznamenává si prvotní nápady a postřehy.
- Vytváří primární kódy, poté provádí další kódování na počítači, postupně slučuje podobná a relevantní data do tzv. „kódovacích karet“.
- Hledá témata, a to tak, že je slučuje do potencionálních témat a dále k těmto tématům shromažďuje další relevantní data. Zdůrazňuje, že jednotlivým částem můžeme porozumět pouze tak, že na témata hledíme jako na celek a celek pochopíme pouze ze znalosti jeho částí.
- Musí docházet ke kontrole témat, zda odpovídají.
- Poté se definují a pojmenují témata, která se dále upřesňují. A definují se témata, která jsou pro náš výzkum nejvíce přínosná.
- Následně se sepiše zpráva o výzkumu a o výsledcích výzkumu.

Nejprve jsem dle výše zmíněných zásad v jednotlivých prepisech hledala významná a opakující se témata, která úzce souvisela s mými předem položenými výzkumnými otázkami. V případě, kdy se některé téma opakovalo, určila jsem si pomocí **otevřeného kódování** jednotlivé kategorie, které se odvíjely od mých výzkumných otázek a zároveň mi tyto kategorie pomohly na otázky odpovědět. V mém výzkumu je kódování velmi důležité. Hendl (2008) definuje kódování jako proces, ve kterém se rozkrývají data směrem k jejich interpretaci, konceptualizaci a nové integraci (Hendl, 2008, s. 246). Kódování jsem dělala tak, že jsem na papíře vyznačovala věty, myšlenky, výroky a slova, která se v textu opakovala a byla významná pro cíl mého výzkumu. V textu jsem si mimo jiné vytvářela i poznámky, které odkazovaly na další přepsané rozhovory. Během prvotního kódování mi vzniklo mnoho kódů, které se v textu opakovaly. Z toho důvodu jsem musela pokračovat v dalším zkoumání a kódy redukovat, například tak, že některé kódy si byly velmi podobné, jen jinak sdělené. Proto jsem některé kódy sloučila do společného nadřazeného tématu. V průběhu kódování se již začaly objevovat první kategorie, nejdříve se jednalo spíše o intuitivní kategorizaci a až při detailnějším kódování a řazení docházelo k větší systematizaci kategorií. Hendl (2008) ve své knize popisuje, že kódování odhaluje v nasbíraných datech témata, která se opakují (Hendl, 2008). Výsledkem byly kategorie, které mi kódováním vznikly a kterým se budu dále více věnovat. Jednotlivé kategorie jsou níže uvedeny.

Výzkumné šetření jsem si na základě výše popsaného procesu rozdělila do těchto **kategorií**, které zároveň vycházejí z cílů mého výzkumu:

Kategorie týkající se hlavních výzkumných otázek:

- Naplňování rolí aktérů PPPD
- Profesionalita aktérů PPPD

Kategorie týkající se dalších výzkumných otázek:

- Týmová spolupráce aktérů (pozitivní praxe)
- Kontakt a spolupráce s biologickou rodinou (negativní praxe)
- Možnost specializace pěstounů na přechodnou dobu
- Potřeba aktérů PPPD detailní legislativy a metodiky
- Potřeba vyššího finančního ohodnocení aktérů PPPD

5.7 Vlastní výzkumné šetření

Kategorie: Naplňování rolí aktérů PPPD

Všem dotázaným respondentům se dle jejich výpovědí **daří naplňovat jejich role** dle zákonného ukotvení. Respondenti leč svými slovy popsali, jaká je jejich role v procesu PPPD v takové míře, v jaké je uvedeno v zákonech a dostupných metodikách, které jsou popsány v teoretické části mé diplomové práce, hlavně v kapitole 4. a 5.

Jedna z dotazovaných průvodkyň v pěstounských rodinách vysvětluje svoji roli takto:

Průvodkyně č. 2: *„pak vlastně v té rodině ta práce spočívá v tom, možná bych si to sama pro sebe rozdělila na dvě úrovně. První úroveň je, že protože pěstouni mají nějaké povinnosti, tak je to vlastně pomáhání s těmi povinnostmi. To znamená, že zprostředkováváme vzdělávání. Aby to prostě měli, aby to naplánovali, aby to absolvovali. Popřípadě to měníme podle jejich potřeb, třeba pak řešíme i individuální vzdělávání. A potom je druhá rovina, která je taková spíš teda pro mě podpůrná a sdílecí. Takže pěstounům poskytnu prostor, aby mohli sdílet, aby mohli ventilovat, prostě svoje emoce, své obavy svoji každodenní práce, a tak to je jako sdílecí rovina. No a zároveň jim poskytnu nějakou odbornou nebo nějakou teoretickou základnu, spojení ať už prostě se zákonama nebo s legislativou...a pak třeba výchovný věci a tak vlastně. Pak je tam ta rovina edukační, ale je to ve smyslu pořád podpory... Potom, když potřebuji zajistit odlehčení nebo zajistit krátkodobou pomoc, tak jim ji zajistím. Pak*

samozřejmě tam je spolupráce s OSPOD. To znamená, že se tam vlastně řeší plán práce s dítětem, který vychází z plánu ochrany dítěte, podle kterého se v té rodině pracuje. A taky pěstounům poskytují navázání na další služby naší organizace.“

Pěstouni na přechodnou dobu vždy dokázali detailně popsat a vysvětlit, co je jejich role v procesu PPPD. Příkladem může být tato pěstounka na přechodnou dobu, která svoji roli definuje svými slovy takto:

Pěstounka na přechodnou dobu č. 3: *„Naše..naše hlavní a nejdůležitější rolí je tomu dítěti poskytnout bezpečí rodiny, než se vyřeší jeho situace v původní rodině, eventuálně než se najde nová rodina, když původní rodina definitivně, i při širší pomoci všech zúčastněných, prostě nezvládne tu situaci. Naše povinnost je umožňovat biologické rodině styk s tím dítětem... Naší povinností je v rámci toho, když dítě máme, tak vlastně starat se o jeho maximální jako rozvoj nejen duševní, ale i zdravotní“*

Pracovnice OSPOD z pohledu **OSPODu dítěte** popisuje svoji roli následovně. Výpovědi jednotlivých pracovníků se od sebe radikálně nelišily a také naplňovaly zákonem definované činnosti:

Pracovník OSPOD č. 1: *„My jsme dostali z ministerstva jasný jako pokyn k tomu, co vlastně udělat a když to.. abych to řekla jednoduše, tak je to víceméně... nějaká supervize, toho celého toho procesu. To znamená, že by pracovník OSPOD měl vědět, kde dítě je, kam dítě a kdy jde, kdo ho má na starosti a od kterého okamžiku. Měl by mít jasně v IPODech sepsané, kdo a kdy za dítě zodpovídá.. kdy a kde dítě, kdo jej přibírá a podobně. Úplně nejdřív by měla zjistit, zda je dítě vhodné do PPPD...zda si ho budou moci převzít do péče biorodiče nebo příbuzný nebo je či bude vhodný pro náhradní rodiče“*

Roli pracovníka **OSPOD pěstouna** definují dotazovaní pracovníci OSPOD také podobně, a to tak, že takovým **klientům nevěnují mnoho pozorností**, protože PPD mají své doprovázející organizace a na celý případ dohlíží OSPOD dítěte. To, že činnost OSPOD pěstouna není intenzivní, vychází i z dostupných zákonných a metodických dokumentů. Jedna z definic respondentky je například takováto:

Pracovník OSPOD č. 3: *„Naše činnost u našich pěstounů je jen formální. Situaci toho dítěte řeší ten příslušný OSPOD dítěte. Ten je vždycky zodpovědný za to dítě a je nebo by měl být v kontaktu s pěstouny. Já nemusím sledovat situaci toho dítěte a sestavovat IPOD, to dělají oni.“*

Ani pěstouni se na nás moc neobrací, protože maj svoje doprovodky a s nimi jsou v úzkém kontaktu.”

Respondenti dokázali popsat i role dalších aktérů v PPPD bez větších problémů. Jen pěstouni na přechodnou dobu měli v některých případech problém definovat roli pracovníků OSPOD.

Pěstounka na přechodnou dobu č. 4: *„já...ani jako nevím no...ten náš OSPOD... vůbec nevím, co od něj čekat. A ten dítěte... nó nějak by se měl prostě starat ...no..nevím..“*

Kategorie: Profesionalita aktérů

Z výpovědí respondentů vycházelo, že pokud se jednalo o případ, ve kterém spolu všichni aktéři komunikovali a kde byl proces PPPD bez větších komplikací, každý z respondentů se držel své zákonem popsané role. **Překrývání rolí a naplňování činností, které nejsou v jejich kompetenci**, nastalo ve chvíli, kdy měli respondenti pocit, že některý z aktérů PPPD nenaplňuje svoji roli dobře či v zájmu dítěte v PPPD. Respondenti ze všech dotazovaných skupin měli minimálně jednu zkušenost, ve které se potkali **s neprofesionalitou ostatních aktérů**, konkrétně šlo o pěstouny na přechodnou dobu a nejčastěji **s činnostmi pracovníků OSPOD**. Dva konkrétní příklady vypráví ze své role pěstounka na přechodnou dobu:

Pěstounka na přechodnou dobu č. 3: *„vím, že moje role to není, ale občas se nemohu smířit s tím, že OSPODy nejdou v zájmu dítěte, ale spíš v zájmu sebe nebo rodičů. Nechápu to...vůbec se o dítě nezajímali, nikdy u nás nebyli a ani na urgence doprovodky nevytvořili IPOD, když už u nás byla malá přes půl roku, začala jsem situaci řešit s krajem. Nakonec došlo k napárování a potom prostě celý proces předávání naplánovala moje klíčenka. OSPOD mi sdělil, že do toho nemám co mluvit, ale pěstounka není jen odpočívadlo, kde dítě je na rok a nic se nemusí dělat, protože je o něj postaráno, je to jen na rok a za ten rok by se mělo intenzivně řešit, co je v nejlepším zájmu dítěte. Dalším příkladem je, že jsme měli děcko a prostě máma se vůbec nezajímala a nechodila na kontakty a tak. OSPOD byl naštvanej na naši klíčenku, že dělá kontakty jednou za 14 dní...ale ona se ani tak na ně nedostavovala a neplnila IPOD a nic nedělala, nehledala si bydlení ani práci a tak. OSPOD ji nemohl dohnat, chodil na šetření a ona nikdy nebylo doma, ale stejně dostávala další a další šance. Dorovodka s OSPODem vyjednávala, že by měl mít dvojnej plán, kdyby nevyšla matka...tak hledat pěstouny a tak...no bylo to na dlouhou trať a malá u nás byla 8 měsíců, máma ji viděla dvakrát a nic. Naštěstí se jí pak vzdala a malá mohla bejt osvojená. Dopadlo to dobře, ale ne zásluhou OSPOD dítěte, který by měl jednat v nejlepším zájmu.“*

Další pěstounka vypráví o nečinnosti OSPOD podobně. Bylo pro ni těžké, že z jejího pohledu **nedocházelo k naplňování a hájení nejlepšího zájmu dítěte.**

Pěstounka na přechodnou dobu č. 1: „největší komplikací je jakoby ta nespolupráce toho OSPODu. Myslím, že neměli zkušenosti a byli takoví dost laxní. Nic nedělali, že se pro takový dítě stejně patrně nikdo nenajde a nálepkovali to dítě. Přitom po vložení doprovázející organizace, se pro něj rodiče našli.... Taková neznalost a možná taky neprofesionalita nebo rezignace, že pro takové dítě se rodina nenajde, tak se přece nepředřou...“

Průvodci v pěstounských rodinách měli často pocit, že některá pracoviště OSPOD proces PPPD často **zbytečně natahují a nejsou v řešení situace dítěte dostatečně aktivní:**

Výpověď **průvodkyně v pěstounských rodinách č. 3:** „začátky spolupráce jsou často s OSPODy těžký. Často se jedná na některých OSPODech o lidi, který se s PPPD nesetkali, i když se to už lepší. A neznají ten institut a nevědí, co s tím. Nechtějí psát IPODy a sdělovat, jaký je další plán práce s dítětem a do jaké péče bude s největší pravděpodobností předán... neumí odpovědět... říkají, že teď udělali jeden velký krok, teď mají rodiče čas, aby si urovnali podmínky a potom se uvidí. Na otázku, jaké podmínky si mají konkrétně urovnat, neumějí odpovědět. Když jde o právně volné dítě, občas proces protahují, než ho zařadí a jiné. Často se nám stává, že OSPOD musíme popohánět... alespoň, že na PPPD už nekoukají tak skrz prsty jako dřív..“

Průvodci měli také negativní zkušenosti s prací OSPOD, ale zároveň sdělovali, že **se jedná o jednotlivá pracoviště** ne o obecný fakt.

Průvodkyně v pěstounských rodinách č. 4: „záleží OSPOD od OSPOD a jak mají nastavený vůbec tu náhradní rodinou péči no... někde ty lidi ji ani nedělají, jsou to kurátoři a nemaj přehled o náhradce. Já jim to nevyčítám, ale každej by se měl držet toho svýho. Měli by si ujednotit, co ten rok jako znamená a řešit tu situaci toho dítěte už od chvíle, kdy je dítě v přechodce a né když už nám teče do bot, že jo...“

I když se ve většině případech jednalo o výpovědi o nečinnosti a neprofesionalitě pracovníků OSPOD, další téma, které se často opakovalo, byla **neprofesionalita pěstounů na přechodnou dobu.**

Průvodce v pěstounských rodinách č. 1: „cítila jsem, že to není úplně profese pro ní...prostě jsem z ní neměla pocit tý profesionality. Nerozuměla problematice náhradní rodinné péče a

nechtěla o ní ani slyšet. Opakovala, že vychovala svoje děti a že je učitelka a to jí stačí. Opakovala, že je hodně vyčerpaná, a že péči o to dítě nedává, ale zároveň řekla, že žádnou odbornou pomoc nepotřebuje. Brala si strašně osobně, že to dítě zlobí a že je na ni hnusný a je nevděčný. Jak říkám, nechápala základní věci o dětech v náhradce.“

Neprofesionalita pěstounů na přechodnou dobu byla také spojována s nedostatečnou připraveností a **otevřeností ve spolupráci s biologickou rodinou dítěte.**

Průvodkyně v pěstounských rodinách č 2: *„jako rizikový vidím to, že pěstouni často neumí pracovat s biologickou rodinou dítěte a myslím si, že vlastně profese pěstouna na přechodnou dobu si žádá o to, aby profesionálně uměli pracovat s biologickou rodinou. Často se mi stává, že pěstouni rodiči opovrhují, je pro ně těžší spolupracovat s nima. V jednom případě se pěstounka nechala oslovovat „mami“, ale to si nechala vysvětlit, když se to biologické mamince nelíbilo...prý ji to naučili na přípravách.. Jiná hodně posuzuje matku, říká matce, co by měla dělat či ne a hodnotí její snahu a když se jí zdá nedostatečná, nechce ji dítě ukazovat. Je to s ní práce na dlouhou trať.“*

Pracovník OSPOD č. 3: *„někteří chtějí řídit ten osud toho dítěte, chtějí zasahovat jakoby do toho. S tím jsme se setkali. To si myslím, že není dobře. Že by jakoby měli být znovu řečený jejich kompetence, který jsou jednoznačný. To se týká všech těch starších pěstounů, kteří byli schválení na začátku a tam to bylo rozvolněný a je to teď znát.“*

Z pohledu OSPOD se často opakovalo, že **pěstouni na přechodnou dobu často brzdí proces předáváníí.** Toto téma se objevilo u všech pracovníků OSPOD, se kterými jsem prováděla rozhovor.

Pracovník OSPOD č. 1: *„pěstounka se na dítě nezdravě navázala a to takovým způsobem, kdy začala uvažovat, že by si ho převzala do péče (poznámka výzkumníka: i když byl již nastaven plán předáváníí do adoptivní rodiny), měla tendence předání negovat, že odjíždí s dítětem pryč... a ne zcela postupovat dle dohody... no a to předáváníí pak prostě díky ní proběhlo ráz na ráz.. ne v zájmu dítěte a pěstounka má do dnes tendenci si stěžovat na péči adoptérů. Chce ho osvojit nebo že by mu zajistila péči její celá širší rodina.“*

Pracovník OSPOD č. 3: *„často se setkáváme s tím, že předáváníí do rodiny zbytečně prodlužují“*

O neprofesionalitě průvodců na přechodnou dobu nebyla nalezena žádná data. Jedna pracovnice OSPOD zmiňovala, že nesouzní s metodikou jedné z doprovázejících organizací, ale více téma nerozvíjela. Pěstouni na přechodnou dobu mluvili jen o fluktuaci pracovníků, která jim však přijde nižší než pracovníků OSPOD.

Kategorie: Týmová spolupráce

Všechny výpovědi o pozitivní praxi dotazovaných respondentů **se zakládaly na týmové spolupráci všech aktéru PPPD**. V případě, kdy byla komunikace otevřená, aktéři se podíleli na tvorbě IPOD a společně jednali o dalším osudu dítěte v PPPD, respondenti tyto případy hodnotili jako **pozitivní a dobře provedené** v zájmu dítěte.

Příklad dobré týmové spolupráce z pohledu průvodce v pěstounských rodinách:

Průvodce v pěstounských rodinách č. 4: *„fungovalo to, když OSPOD do toho týdne od přebrání dítěte (pozn. výzkumníka převzetí dítěte pěstounem na přechodnou dobu) přišel s průvodcem rodiny do rodiny a na místě vyřešili plán dítěte a od toho dne se jakoby dalo pracovat na těch úkolech. Vždycky, když se tohle povede, tak se to jakoby osvědčilo. A když OSPOD je fakt proto, dát nějaké termíny do kdy co bude.. a není to jakoby „uvidíme“ a je to časově orámovaný, tak to je dobrý“*

Průvodce v pěstounských rodinách č. 3: *„jsou OSPODy se kterými se dobře spolupracuje. Společně se i s pěstounkou domluvíme, co a jak. Kdo má co dělat. Nejlepší je otevřená komunikace emailem... každé dostane všechny informace, nic nezapadne a je na co se odvolat. Když je smysluplnější IPOD, je pak situace dobře průhledná a každé ví, co dělat. To pak není ani úplně potřeba nějaká metodika..dobrý jsou taky OSPODy, který mají kvalitní případovky nebo jsou naklonění našim případovkám, kde se domluví, za jakých podmínek bude třeba dítě vrácený do péče rodičů, kdy a kdo vyhodnotí, jestli ty podmínky splnili a co bude následovat, když ne.. třeba dlouhodobá pěstounská péče nebo tak“*

Konkrétní případ vypráví **Pěstounka na přechodnou dobu č. 2:** *„když jsme předávali na OSOD č. x, to byl koncert. Ospodačka zjistila, zda je někdo vhodnej ze širší rodiny, když matka nemohla. Všechno zjistila, pak podala zprávu na soud, že nikdo není, dala popud magistrátu, že je dítě vhodný k adopci – hned, bezprostředně. Napsala návrh a dítě šlo do 3 měsíců k osvojitelům. Byla rychlá a dokonalá a komunikovala.“*

Pěstounka na přechodnou dobu č. 3: „*spolupráce s OSPOD i doprovodnou organizací byla dobrá, tak to fungovalo dobře*“

Pracovník OSPOD č. 1: „*úplně ideální si myslím, při té pěstounské péči na přechodnou dobu, je, když se setkají jak pěstouni na přechodnou dobu, tak jejich klíčový pracovník, tak člověk z OSPODu a prostě tvoří ty plány, tak aby odpovídaly realu, aby to co nejlépe pomáhalo dítěti, aby do toho byly zakomponovány všechny ty strany, aby nebylo pro někoho něco překvapení, což ne vždycky se jako povede, ale myslím si, že je to důležité*“

Pracovník OSPOD č. 3: „*já si myslím, že pokud je nastavená dobře komunikace mezi klíčovým pracovníkem, mezi pěstounem a mezi těmi budoucími pěstouny anebo osvojiteli, tak ty slabiny systému, který jsem zmiňovala, tak se vlastně pokryjou tou komunikací a proto je důležité být v kontaktu*“

Všichni respondenti zmiňovali, že je **komunikace a týmovost** všech zúčastněných velmi **důležitá** pro hladký proces PPPD. Pokud týmová spolupráce chyběla, jednalo se skoro vždy o negativní praxi.

Kategorie: Kontakt s biologickou rodinou

Negativní praxe byla spojována s výše **zmíněnou neprofesionalitou a s absencí týmové spolupráce**, která jsou popsána již detailněji výše. Dalším opakovaným tématem všech dotazovaných aktérů je **kontakt a spolupráce s biologickou rodinou**. Pro **pěstouny na přechodnou dobu** to bylo velmi diskutovaným tématem. Tři ze čtyř oslovených pěstounek sdělují, že tato část jejich role pro ně není lehká a zařazují ji do negativní praxe.

Pěstoun na přechodnou dobu č. 3: „*s rodiči dětí se mi nepracuje lehkou... prostě vždycky tam je nějaký problém.. jinak by jim to dítě nevzali. A mě u všech těch případech přijde, že by těm dětem bylo líp někde v adoptivní rodině, kde by dostaly dobrou péči. Neznám moc případů, kde to dopadlo dobře... ani od kolegyň. Rodiče s postupem času ztrácejí stejně zájem a těm dětem jen běžel čas a pak šly stejně někam jinam. Prostě mě přijde, že se snažej všichni okolo, ale oni ne. Ten další případ, kde jsem předala dítě zpátky mámě.. tam mám taky pochybnosti, jestli to bylo dobře. Měla další 4 malé děti... po roce... a sama řekla, že to nedá, ale azylák ji přesvědčoval.*“

Pěstoun na přechodnou dobu č. 4: „*největší komplikací byli rodiče. Jo tam se čekalo rok, než si tatínek najde práci a stejně si ji nenašel.. jakoby mu to bylo úplně jedno. Prostě*

s OSPOD se něco domluví a to platí. S doprovodem se něco domluví a to platí, s rodiči to nikdy neplatilo. Měli jsme děcko rok a půl, to bylo těžký, a to z toho důvodu, že se dávalo strašně šanci biologický mamě. Děcko bylo hodně zanedbaný a odebraný. Matka nejdřív chodila na kontakty a ze začátku jakoby matka fungovala, ale vždycky v doprovodu nějakýho partnera... Toho posledního pak zavřeli a maminka přestala jezdit a po nějaký době co přestala jezdit tak soud...jak se to správně nazývá...určil ten nezám, ale to už u nás byl rok...i vlastně u všech těch rodičů se nám potvrdilo, že to nebyly úplně normální rodiče. Vždycky to bylo komplikovaný...u toho dalšího se taky čekalo rok, než se rodiče chytanou, jestli se teda postarají, jestli si najdou sociální bydlení...měli několik nabídek a žádnou nevyužili...“

Na druhou stranu **pěstoun na přechodnou dobu č. 2** uvádí: „*že spolupráce s rodiči byla dobrá. Člověk jim ukázal, že je nehodnotí a respektuje a oni úplně pookřáli a byla s nimi řeč.*“

I pro pracovníky OSPOD je toto téma spojováno s negativní praxí. Dva pracovníci OSPOD uvedli, že případy, kdy dochází ke **kontaktům či k sanaci rodiny**, jsou podle **jejich praxe složitější** a ve většině případech jsou spojovány s neúspěchem a oddaluje se doba, kdy by dítě mohlo být již v nějaké z dlouhodobějších forem náhradní rodinné péče.

Pracovník OSPOD č. 3: „*pokud jde dítě z nějakých neutěšených rodinných poměrů, kdy navíc ti rodiče jakoby nejsou schopni sami posoudit a reálně vidět tu svoji situaci a nevidí to, že jiná rodina může být řešením pro to jejich dítě a i pro ně nějakým způsobem, tak to bývá hodně zátěžový. Pokud se třeba děje předávání za nevole rodičů. Na druhou stranu s tím jde nějak pracovat no..“*

Pracovník OSPOD č. 1: „*někdy bývá náročný kontakt s biologickými rodičema, pokud opravdu jsou třeba nějakým způsobem psychiatricky zatížení, že nějak nevhodně ovlivňují to dítě.*“

Průvodci v pěstounských rodinách nemají **přímý problém s kontaktem a spoluprací s biologickou rodinou**, avšak poukazují na to, že pro jejich klienty - pěstouny na přechodnou dobu - je to velmi náročné a potřebují přitom jejich zvýšenou podporu.

Průvodce v pěstounských rodinách č. 3: „*pro pěstouny bývá velkým tématem biologická rodina. Nebývá pro ně moc lehký předávat do biologické rodiny. Jsou na to dítě prostě napojený a přijde jim, že by se někde jinde mělo lépe. Jedná se často o rodiče, který prostě*

nějaký problémy mají a to není pro ně lehký. Nemají kolem sebe lidi z takových sociálních poměrů. Často si o tom povídáme a snažím se poukazovat na to, že jsou to jejich rodiče a budou se svoji krví a nebudou muset tolik řešit svoji identitu. Mluvím o pozitivních případech, u kterých jsem byla, kdy si ty maminky prostě vydobýly zpátky a teď se strašně snaží. Vobčas to je ale těžký, občas se sama ptám, zda je to to nejlepší pro to dítě...“

Průvodce v pěstounských rodinách č. 4: *„asi předání do biologické rodiny je takový náročný a negativní... prostě oni bývají jakoby nízkoprahový, závislí a podstupují nějakou léčbu a je těžké jim vysvětlit, že jim chceme jakoby pomoci a nikoli jim jakoby sebrat to dítě. Jako je to celkově náročný.. domluvit ty schůzky a tak a pěstouni většinou potřebují větší podporu v tom samotném procesu a u asistovaných kontaktů. A každé ten pěstoun umí s nima vycházet jinak no“*

Tento průvodce i poukazuje na to, že je to **zátěžové pro samotné biologické rodiče:** *„je to zátěžové i pro ty samotný lidi že jo... furt to je její dítě a mají se koukat, jak je teď vlastně u někoho jinýho a jakoby překousnout jiný způsob výchovy toho pěstouna...“*

Další témata, která s negativní praxí úzce souvisí, jsou chybějící legislativa a metodiky a možnost specializace. Tato témata jsou popsána v samostatné kategorii, protože jsou obsáhlá a důležitá pro samostatnou analýzu.

Kategorie: Možnost specializace pěstounů na přechodnou dobu

Pěstouni na přechodnou dobu ve všech případech zmiňovali, že by jim velmi pomohlo, kdyby byla zachována nebo možná (dle zkoumaného kraje) **specializace** a oni by si mohli vybrat dítě, na které se cítí dle svých sil a možností.

Pěstoun na přechodnou dobu č. 1: *„na tom kraji po mě chtěli, abych přijímal dítě do 18 let, to je pro mě úplně nemyslitelný.. na těch přípravách jsme se vyjadřovali k tomu, na jaké dítě bychom se cítili, tak to si myslím, že by se mělo akceptovat tohle, protože máme doma rok dítě, tak je samozřejmě dobrý, když je to dítě, na který se cejtíme.“*

Pěstoun na přechodnou dobu č. 4: *„my jsme mysleli, že budeme pečovat o novorozeně a pak jsme přišli na Středočeský kraj a tam nám řekli, že prostě 0–8. A teď Magistrát nám řekl, že už máme velký děti, tak klidně 0–15. No nedovedu si to vůbec představit s patnáctiletou holkou.. myslím, že ty specializace mají smysl a věřím tomu, že zase jsou lidi, kterým by večer vadilo řvoucí dítě a radši by si vzali tu patnáctiletou. No tak to jsme si říkali, že když si někdo*

dá 0–3, tak mu dát 0–3 a když si někdo dá 15–18, tak se zase cejtí na tyhle děti. Tak si myslím, že specializace má cenu a navíc se může v průběhu práce rozšiřovat, ale aby to byla z iniciativy toho pěstouna a ne, že to dostane striktně od úřadu“

Další pěstounka zmiňuje, že ona tuto potřebu nemá, protože v jejím případě je specializace a věkové rozpětí respektováno. Avšak si myslí, že by stejnou možnost měli mít všichni pěstouni.

Pěstoun na přechodnou dobu č. 3: *„u mě respektují, že mám děti z nemocnic, ale vím, že kolegyně to tak nemají, mělo by se to ale změnit, snad s tím MPSV něco udělá“*

Podobně se o specializaci vyjadřují průvodci v pěstounských rodinách. Všichni oslovení průvodci sdělují, že by měl systém PPPD umožnit pěstounům na přechodnou dobu možnost specializace a určení si věkového rozpětí.

Průvodce v pěstounských rodinách č. 1: *„pěstouni by měli mít možnost si určit ten věk. Prostě 0–18, to ne. Já si jako myslím, že prostě by se mělo respektovat to, na co se ti dospělí cítí, že mi přijde, že prostě pokud budou vědět, že zvládají tenhle věk a bude jim v tom dobře, že mají dítě v tom věku, tak budou dělat výbornou práci a když prostě pak dostanou nějaké jiné dítě tak mají dopředu obavy a myslí si, že to nezvládnou, tak to prostě budou zvládat mnohem hůř. To je úskalí.“*

Průvodce v pěstounských rodinách č. 3: *„některý si jako můžou vybírat a jiný se bojí, že je vyřadí, když odmítnou nějaký dítě. Mělo by se to ujednotit... a to tak, že by si mohli vybrat, co považují, že zvládnou. Myslím si, že je to důvod, proč není přechodkářů víc.“*

Průvodce v pěstounských rodinách č. 2: *„a tu specializaci... myslím si, že by to zefektnilo a zkvalitnilo, kdyby byly specializace na věkové skupiny a na právě děti s postižením nebo výchovnými problémy“*

Pracovníci OSPOD **nezmiňovali důležitost specifikace**. Tomuto tématu se vyjadřovali jen z toho pohledu, že někteří pěstouni nejsou schopni akceptovat věkové rozpětí 0–18 let.

Kategorie: Potřeba aktérů PPPD detailní legislativy a metodiky

Všichni dotazovaní respondenti až na jednu pracovníci OSPOD se shodli na tom, že aktuální **legislativní ukotvení a metodiky nejsou dostačující** a je potřeba, aby PPPD, jednotlivé role

a proces byly detailněji ukotveny. Zmiňují, že je to důvod nesrovnalostí a konfliktních situací. Také zmiňují, že vzhledem k nedostačujícímu legislativnímu ukotvení **není možné určit správný postup**, na který by se všichni aktéři mohli odvolávat.

Pěstoun na přechodnou dobu č. 2: *„chybí dobrá metodika. Kdyby se vyrobila metodika, tak by to všem nám, OSPODu a všem pomohlo. Protože by se všichni v uvozovkách koukli do kuchařského návodu. Nechápu, proč to není. Protože pak by bylo úplně jasné, kdo a kde udělal chybu a co třeba neudělal a bylo by lehký se na to odvolat. Takhle jsou všichni na všechno krátký“*

Pěstoun na přechodnou dobu č. 3: *„jako já mám všechno už naučený a vím, co dělat a nedělat, ale bylo by dobře, kdyby to bylo někde napsané a tak. Takhle to každé dělá jinak, i každá organizace a tak“*

Jedna z průvodkyň v pěstounských rodinách mimo jiné vysvětluje, proč je metodické zázemí důležité.

Průvodce v pěstounských rodinách č. 4: *„přemýšlím... je potřeba ujednocení lhůt, specifikace, postupů... každý si všechno vykládá jinak a dělá jinak. Pro mě je důležitý nějaký ujednocení. Aby všechny kraje všechno dělaly stejně... podobně no. Čekala bych ujednocení od MPSV. Všichni to dělají po svém a dělají jak umí.. ale to nestačí“*

Průvodce v pěstounských rodinách č. 3: *„chybí detailní popis toho, co má kdo a proč dělat. Jako ty role tak nějak popsány jsou, ale pro jako tu reálnou práci to je prostě málo. A pak vznikají nedorozumění a prostě člověk pak nemůže po někom něco chtít, protože... no a předávání do jiných krajů.. to je teprve něco...“*

Podobně se vyjadřují pracovníci OSPOD. Jen jedna z oslovených pracovníků OSPOD nevedla potřebu lepšího ukotvení PPPD.

Pracovník OSPOD č. 1: *„chybí zákonný nějaký zakotvení pěstounské péče na přechodnou dobu... hlavně při předávacím procesu... tam vzniká velký vzduchoprázdno... a pak taky vysvětlit co znamená neprodleně, že jo a co nejdříve, protože to si taky každé vysvětluje jinak“*

Pracovník OSPOD č. 3: „*občas bývá jako nejasný, kdo co dělá. Jako my jsme si to už nějak jako vyříkali s našima pěstounama, ale vím, že je to obecně velkej problém*“

Kategorie: Potřeba vyššího finančního ohodnocení aktérů PPPD

Průvodci v pěstounských rodinách a pěstouni na přechodnou dobu se ve většině případech zmiňovali, že **finanční ohodnocení jejich práce není dostačující a adekvátní**, a to v případě pěstounů na přechodnou dobu či případně průvodců v pěstounských rodinách.

Pěstounka na přechodnou dobu č. 2: „*chybí peníze... protože my doplácíme na ty děti z našich platů. Když to člověk přepočítá, tak pracujeme za 13 Kč na hodinu. To je za tu práci směšný. A ještě si nemůžeme vyskakovat a dělat jen to, co se nám říká..*“

Pěstounka na přechodnou dobu č. 1: „*no měli bychom dostávat víc peněz*“

Průvodce v pěstounských rodinách č. 2: „*samozřejmě bych navýšila platy pěstounů na přechodnou dobu a celkově bych pracovala na tom, aby se zlepšil postoj společnosti k pěstounské péči na přechodnou dobu.*“

Jedna z průvodkyň vyzdvihuje mimo pěstouny na přechodnou dobu i platy průvodců v pěstounských rodinách následovně:

Průvodce v pěstounských rodinách č. 4: „*no já bych pěstounům vrátila rodičovský příspěvek nebo jim zvýšila odměnu pěstouna, protože takhle je to dost směšný a prostě nemůžou zajistit všechny potřeby dítěte a ještě aby jim zbylo jakoby jejich plat. To nejde. A my taky nejsme dobře placený, není to moc udržitelný, tak snad nám zvednou příspěvek a bude to možná... uvidíme, doufejme..*“

Pracovníci OSPOD se k **finančnímu zajištění nevyjadřovali**. Nespatřovali to jako nějakou slabinu v systému PPPD či jako věc, která by se měla zlepšit či by aktérům pomohla ke kvalitnější práci.

5.8 Shrnutí a diskuse

V mé diplomové práci jsem se zajímala o pěstounskou péči na přechodnou dobu. Stěžejním tématem byly role jednotlivých aktérů PPPD v procesu pěstounské péče na přechodnou dobu, které jsou detailně popsány v teoretické části této práce. Zajímalo mě, zda aktéři znají své role a zda se jim daří naplňovat činnosti spojené s jejich rolí. Na tyto otázky se mi podařilo

pomocí mého výzkumu přiblížit odpovědím a zjistit zajímavá data, která, vzhledem k tomu, že jsem prováděla kvalitativní výzkum s jedenácti respondenty, nemohou být reprezentativní, avšak stejně jsem dosáhla velmi zajímavých poznatků. Dalším tématem bylo, zda aktérům takto nastavený systém vyhovuje a co jim pomáhá nebo naopak stěžuje výkon jejich role v procesu PPPD. Více se tématům věnuji v této kapitole.

Výzkumná otázka: Shodují se zákonem definované role aktérů PPPD s praxí? A Dokážou respondenti popsat svoji roli, tak jak je definovaná zákonem?

Na základě získaných dat vyšlo najevo, že zákonem definované role jednotlivých respondentů se **shodují s praxí**. Všichni respondenti na základě uvedení příkladů procesu PPPD z jejich praxe **popisovali svoji roli a s ní povinnosti a práva dle zákonné legislativy**. Jednotliví aktéři dokázali vyjmenovat i činnosti spojené s rolami dalších aktérů tak, jak je popsáno v teoretické části této diplomové práce.

Pěstouni na přechodnou dobu sdělovali, že jejich hlavní rolí je pečovat o svěřené dítě a zajistit mu zdravý a zdárný fyzický a psychický rozvoj. Průvodci v pěstounských rodinách popisovali svoji roli jako podporující a zároveň kontrolní. Jejich rolí je sledovat výkon pěstounské péče na přechodnou dobu a reagovat na potřeby pěstounů na přechodnou dobu a na potřeby svěřeného dítěte. Pracovníci OSPOD dítěte popisovali svoji roli jako supervizi celého případu, který monitoruje a řídí proces PPPD. Pracovníci OSPOD pěstounů svoji roli popisovali jako kontrolní a podpůrnou, sledující proces výkonu pěstounské péče. Sdělovali, že jejich role není tak aktivní jako dalších aktérů v PPPD.

Pěstouni na přechodnou dobu často zmiňovali, že jejich práva v procesu PPPD jsou nedostačující a velmi malá. Rádi by se na procesu PPPD v některých případech podíleli více. Respondenti sdělovali, že činnosti, které jsou v zákonech vyjmenované, nejsou pro praxi dostačující a v řešení konkrétních případů tak vznikají legislativní díry, které se poté řeší velmi nesjednoceně a vznikají tak velké rozdíly ve výkladu zákonů a poté v konkrétní praxi.

Výzkumná otázka: Daří se jednotlivým aktérům naplňovat svoji roli?

Dle získaných dat bylo vyzkoumáno, že se **jednotlivým aktérům daří jejich role naplňovat** v takovém rozsahu, jaký uvádí dostupná legislativa a metodika.

Při popisování jejich činností v procesu PPPD vyšlo najevo, že pokud měli aktéři PPPD pocit, že některý z jiných aktérů neplní své povinnosti, docházelo k překrývání rolí a naplňování jejich povinností jinými aktéry. Většinou se jednalo o nečinnost pracovníků OSPOD dítěte, kteří například nevypracovali IPOD dítěte nebo nejednali v zájmu dítěte či neměli zkušenosti s procesem PPPD. V takových případech pěstouni na přechodnou dobu a průvodci v pěstounských rodinách sdělovali, že jejich aktivita byla vyšší než v jiných případech. Snažili se OSPOD dítěte zaktivizovat nebo suplovali jejich roli. Toto se nejčastěji stávalo při vyhodnocování dalšího možného rodinného zázemí dítěte nebo při předávání.

Výzkumná otázka: Jak si jednotliví aktéři navzájem naplňují svá očekávání?

Respondenti sdělovali, že toto je velmi různorodé. Poukazovali na fakt, že ve všech případech vždy jednájí jiní odborníci, kteří řeší a staví se k situaci jinak. Ve většině případech respondenti sdělovali, že další aktéři své role naplňovali.

V případě pěstounů na přechodnou dobu se stávalo, že nevěděli všechny činnosti pracovníků OSPOD a neuměli odpovědět, co by od nich měli čekat. Sdělovali, že na toto jim dokáže odpovědět jejich doprovázející organizace, která by měla být větším odborníkem, než jsou oni. Pěstouni na přechodnou dobu od své doprovázející organizace očekávají podporu a možnost sdílení. Od OSPOD dítěte očekávají, že bude aktivně řešit situaci dítěte a budou jednat v jeho zájmu.

Průvodci v pěstounských rodinách očekávají od pěstounů na přechodnou dobu, že budou zdárně pečovat o dítě a budou profesionálové. Od OSPOD dítěte očekávají, že budou případ dítěte monitorovat a společně s dalšími aktéry vypracovávat IPOD dítěte.

Pracovníci OSPOD od pěstounů na přechodnou dobu očekávají kvalitní péči. Od průvodců v pěstounských rodinách, že budou PPD podporou a budou jim nápomocni při zajištění péče o dítě a jim samotným při vypracování IPOD. Z toho vychází najevo, že **jednotliví aktéři od sebe očekávají to, co je zákonem stanovené.**

Výzkumná otázka: Co jednotliví aktéři PPPD považují za pozitivní? Co je dobrá praxe?

Respondenti považovali za velmi dobrou praxi ty případy, ve kterých figurovala **týmová spolupráce a otevřená komunikace** všech aktérů PPPD. V takových případech se povedlo předat dítě do další péče bez větších komplikací, každý z aktérů PPPD věděl, co má přesně dělat, jaký je jeho úkol a do jakého termínu jej má splnit.

Pracovníci OSPOD dítěte, průvodci v pěstounských rodinách i pěstouni na přechodnou dobu sdělovali, že otevřená komunikace a aktivita všech aktérů v PPPD jim ulehčovala plnit jejich roli. Předcházelo se tak nedorozuměním a na případných nedostatcích se dalo předem pracovat. Všichni měli možnost si ověřit, zda svým úkolům rozumí správně a proces PPPD plynul hladce a nedocházelo k větším časovým prodlevám.

Výzkumná otázka: Co jednotliví aktéři považují za negativní? Co je špatná praxe?

Na tuto výzkumnou otázku respondenti odpovídali různě, ale všechny výpovědi měly společné pojmenování – **neprofesionalita některých z aktérů PPPD**.

Průvodci v pěstounských rodinách a pracovníci OSPOD často zmiňovali neprofesionalitu a **nepřipravenost některých pěstounů na přechodnou dobu**, která často byla spojená se spoluprací s biologickou rodinou či s fází předávání. Pracovníci OSPOD často vyzdvihovali, že PPD proces předávání uměle a bezdůvodně natahují, že se na dítě nevhodně citově navázali a není pro ně lehké dítě předat do následné dlouhodobé péče. Průvodci v pěstounských rodinách zmiňovali, že pěstouni na přechodnou dobu nevhodně komunikují s biologickými rodiči.

Dalším stěžejním tématem byla **neprofesionalita, nečinnost a neznalost pracovníků OSPOD** dítěte, kteří dostatečně neřešili situaci dítěte nebo ji řešili ne zcela adekvátně. V takových případech ostatní respondenti zmiňují, že byl celý proces PPPD delší a že proces PPPD nebyl v zájmu dítěte. Občas situaci řešili tak, že do procesu více zapojili OSPOD pěstouna nebo plnili některé z rolí pracovníků OSPOD dítěte sami či upozornili kraj. Zmiňují, že se však jedná o problematický fenomén, protože pracovník OSPOD dítěte má v procesu PPPD velmi významnou a v některých činnostech nezastupitelnou roli.

O neprofesionalitě průvodců v pěstounských rodinách se žádný z respondentů nezmínil.

Dalším tématem negativní praxe je **spolupráce s biologickou rodinou**. Aktéři sdělují, že je spolupráce často velmi problematická. Proces PPPD často přesahuje roční lhůtu, protože biologičtí rodiče nejsou schopni splnit podmínky pro svěření dítěte zpět do jejich péče. Dochází častěji ke konfliktním situacím a zejména pro pěstouny na přechodnou dobu je tato spolupráce velmi zátěžová.

Nedodržování stanovených lhůt v PPPD a jejich různý výklad byl dalším tématem negativní praxe. Všichni aktéři sdělovali, že pro ně není toto téma lehké a mělo by dojít

k jejich přesnější interpretaci. Respondenti zároveň sdělili, že u více než 2/3 případů se jim roční lhůta (počítaná od faktického svěřeni dítěte do PPPD) podařila dodržet, ale byla s tím vynaložena nadstandardní aktivita.

Výzkumná otázka: Kde vidí slabiny aktuálně nastaveného systému?

Opakovaným tématem, které zmínilo 10 z 11 respondentů, bylo **nedostatečné právní a metodické ukotvení**, které je pro praxi celého procesu PPPD nedostačující.

Další opakované téma bylo to, že každý kraj si **stávající legislativu vykládá jinak** a jinak metodologicky vede své pracoviště OSPOD, doprovázející organizace a pěstouny na přechodnou dobu. Vznáší to do celého procesu konfliktní situace a nedorozumění.

Další téma bylo to, že Středočeský kraj i MHMP **nepodporuje možnost specializace** a určení si věkového rozpětí. Tuto slabinu zmiňovali všichni respondenti z řad pěstounů na přechodnou dobu a průvodci v pěstounských rodinách. Pracovníci OSPOD toto téma neotevírali a neviděli ho jako slabinu.

Výzkumná otázka: Co by jednotlivým aktérům pomohlo ke zkvalitnění jejich práce?

Nejopakovanějším tématem bylo **sjednocení metodik a vytvoření detailnější právní legislativy**. Na tuto otevřenou otázku odpovědělo 10 z 11 respondentů stejně či podobně. Sdělují, že aktuální situace není dostatečná a dochází tak k nedorozuměním či nesrovnalostem a není v současné době možnost se na nějaký detailně vytvořený dokument obrátit. Metodika, kterou vytvořil MHMP, je detailnější, ale také není dostačující. Zároveň není v povědomí všech dotazovaných respondentů, se kterými byl rozhovor dělán v období od března 2019 do července 2019. Metodika MHMP je z roku 2018.

Všichni pěstouni na přechodnou dobu a průvodci v pěstounských rodinách sdělili, že by ke zkvalitnění PPPD pomohla **možnost specializace a určení věkového rozpětí**. Zmiňovali, že každý má právo sdělit, na jaké dítě se cítí a v případě, kdyby měli možnost o takové dítě pečovat, PPPD by byla kvalitnější a profesionálnější.

Pěstouni na přechodnou dobu ve všech případech sdělili, že by jim ke zkvalitnění jejich práce pomohlo lepší **finanční ohodnocení jejich práce**, které je v současné době nedostačující. Sdělovali, že náklady spojené s dítětem byly ve většině případů vyšší nežli při péči o děti, které vyrůstají ve svých rodinách, protože tyto děti měly často nějaké zdravotní komplikace. Podobně se vyjadřovali i průvodci v pěstounských rodinách, kteří by pracovní pozici

pěstounů na přechodnou dobu či pozici průvodce v pěstounských rodinách ohodnotili lépe. Pracovníci OSPOD toto téma nezmiňovali.

Z mého výzkumu vzešlo, že **dotazovaní aktéři PPPD znají své zákonem definované role, které se jim v praxi daří naplňovat.** Problém nastává ve chvíli, kdy se některý z aktérů PPPD při procesu PPPD nechová zcela profesionálně. V takovém případě dochází k překrývání rolí a naplňování rolí jiných aktérů. Aktéři v PPPD zmiňují velkou **potřebu detailnějšího zákonného ukotvení celého procesu PPPD.** Aktuální situace se jim nezdá dostačující. Další velkou potřebou je **možnost specializace pěstounů na přechodnou dobu.**

Závěr

Ve své diplomové práci se v teoretické a výzkumné části zabývám pěstounskou péčí na přechodnou dobu a rolemi jednotlivých aktérů PPPD.

V teoretické části v první kapitole popisují jednotlivá vybraná teoretická východiska pěstounské péče na přechodnou dobu, což je důležité pro pochopení důležitosti a potřeby pěstounské péče na přechodnou dobu. Ve druhé kapitole zasazují pěstounskou péči na přechodnou dobu do kontextu náhradní rodinné péče. Stručně popisují formy náhradní rodinné péče dostupné v České republice. Ve třetí kapitole se detailně zabývám pěstounskou péčí na přechodnou dobu jako takovou a detailně popisují její systém. Ve čtvrté kapitole se věnují jednotlivým aktérům PPPD a jejich rolím. Ve čtvrté kapitole se věnují procesu pěstounské péče na přechodnou dobu a jeho fázím.

V praktické části mé práce jsem dle zásad kvalitativního výzkumu, konkrétně strukturovaného rozhovoru, zkoumala, zda se jednotlivé role aktérů PPPD shodují s praxí, jakým způsobem svoji roli naplňují a co na stávajícím systému PPPD oceňují nebo naopak co by jim eventuelně pomohlo ve zkvalitnění jejich role. Rozhovory jsem v pilotní studii i v samotném hlavním výzkumu uskutečňovala s pěstouny na přechodnou dobu, průvodci v pěstounských rodinách a pracovníky orgánu sociálně právní ochrany dětí. Můj výzkum vychází z výpovědí respondentů a z porovnávání dostupné legislativy a metodiky, která je platná pro Magistrát hl. města Prahy a Středočeský kraj, protože v těchto regionech byl výzkum prováděn. Z mého výzkumu vzešlo, že jednotliví aktéři znají svoji roli a v praxi ji naplňují. V případech, kde je některý z aktérů neprofesionální, se snaží ostatní aktéři jeho roli suplovat. Pěstouni považují za stěžejní pro dobrý průběh PPPD týmovou spolupráci, protože bez ní dochází k nedorozuměním a konfliktům. Pro zkvalitnění jejich práce by potřebovali sjednocení metodik a výkladu zákonů a vydání nových legislativních dokumentů, které by jim pomohly jejich práci zkvalitnit, stejně jako možnost specializace pěstounů na přechodnou dobu.

Vytyčených cílů mé diplomové práce, které souvisely s rolemi aktérů v pěstounské péči na přechodnou dobu, se mi podařilo dosáhnout. Odpovědi na mé výzkumné otázky jsem získala, i když se domnívám, že toto téma by zasloužilo podrobnější a obsáhlejší zkoumání, které není diplomovou prací možné obsáhnout. Moje diplomová práce by mohla být popudem k zamyšlení a řešení problematických témat, které ztěžují naplňování rolí jednotlivých aktérů pěstounské péče na přechodnou dobu.

Seznam zdrojů

Odborná literatura

1. AMALTHEA. Doprovázení jako podpora kvality péče. *Pěstounství je profese*. Praha: MPSV ČR, 2015, 14-17. ISBN 978-80-7421-115-7
2. *Analýzy v oblasti náhradní rodinné péče: Analýza implementace programu PRIDE v ČR*. Olomouc: SocioFaktor, 2015.
3. BOWLBY, John. *Vazba: teorie kvality raných vztahů mezi matkou a dítětem*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-670-4.
4. BRISCH, Karl Heinz. *Poruchy vztahové vazby: od teorie k terapii*. Praha: Portál, 2011. Spektrum (Portál). ISBN 978-80-7367-870-8.
5. BUBLEOVÁ, Věduna. Předmluva. NOVÁK, Ondřej et al. *Náhradní péče o děti v Dánsku, v Anglii a Walesu, na Slovensku a v Polsku*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, [2013], s. 3. ISBN 978-80-87455-15-9.
6. DUNOVSKÝ, Jiří. Co je syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte. DUNOVSKÝ, Jiří, Zdeněk DYTRYCH a Zdeněk MATĚJČEK. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada, 1995, s. 15-24. ISBN 80-7169-192-5.
7. FRANKOVÁ, Kamila. Sociální zabezpečení v pěstounské péči. *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2016, s. 95-110. ISBN 978-80-262-1020-7.
8. HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-717-8303-X.
9. HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9.
10. HERMAN, Judith Lewis. *Trauma and recovery*. Rev. ed. New York: BasicBooks, c1997. ISBN 978-0-465-08730-3.
11. HLÁSKOVÁ, Alžběta. Přejít dítěte s přechodné péče. *Pěstounství je profese*. Praha: MPSV ČR, 2015, s. 28-33. ISBN 978-80-7421-115-7.
12. HOFSCHNEIDEROVÁ, Anna. Role a odpovědnost OSPOD v kontextu nejlepšího zájmu dítěte. HOFSCHNEIDEROVÁ, Anna. *Praktický právní průvodce nejlepším zájmem dítěte: Pro pracovníky orgánu sociálně-právní ochrany dětí*. Liga lidských práv, 2016, s. 35-48. ISBN 978-80-87414-26-2.

13. HUGHES, Daniel A. *Budování citového pouta: jak probouzet lásku v hluboce traumatizovaných dětech*. Praha: Institut fyziologické socializace, 2017. ISBN 978-80-270-2838-2.
14. ILLE, Klára a Hana ZAPLATÍLKOVÁ. Kontakt dítěte v pěstounské péči s biologickou rodinou. KOLEKTIV AKTORŮ. *Dobrý pěstoun: náhradní rodinná péče v ČR*. Tábor: Asociace poskytovatelů sociálních služeb ČR, 2018, s. 111-117. ISBN 978-80-907053-2-6.
15. JENÍČKOVÁ, Natálie a Jaroslava MÁLÍKOVÁ. Doprovázení náhradních rodin. *Doprovázení rodiny jako dlouhodobý proces: Sborník příspěvků k provázení náhradních rodin*. 2012, s. 5-16.
16. JURAJDOVÁ, Hana. Podpora dítěte v pěstounské péči. *Pěstounství je profese*. Praha: MPSV ČR, 2015, s. 20-21. ISBN 978-80-7421-115-7.
17. KOCOURKOVÁ, Jana a Ria ČERNÁ. *Kontakt dětí v náhradní rodinné péči s biologickou rodinou: formulář pro vyhodnocení rizik kontaktu : praktické rady pro nastavování kontaktu*. Chrudim: Amalthea ve spolupráci s Latus pro rodinu, 2018. ISBN 978-80-904801-5-5.
18. KONEČNÁ, Hana a Markéta SUDOVÁ. *Jak dál s pěstounskou péčí na přechodnou dobu*. Středisko náhradní rodinné péče, 2011.
19. KRONICK, Jane. *Sociologický časopis: Alternativní metodologie pro analýzu kvalitativních dat*. 1993, **1993**(1). DOI: 0038-0288.
20. LOCKEROVÁ, Gabriela. Praktické otázky práce s rodiči dítěte. *Aktuální otázky péče o děti separované od rodičů: Sborník ze XVII. celostátního semináře "pěstounské péče na přechodnou dobu"*. Brno: TRIADA, 2017, s. 43-44.
21. MACELA, Miloslav. *Informace o postupech spojených s umístováním dětí do pěstounské péče na přechodnou dobu*. Praha: MPSV, 2013.
22. MACELA, Miloslav. Reforma systému ochrany práv dětí a péče o ohrožené děti. *Sociální práce*. Ostrava, 2012, **12**(3), 45-48.
23. MACELA, Miroslav et al. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2015. ISBN 978-80-7478-727-04.
24. MAROŠIOVÁ, Lýdia et al. *Transformácia náhradnej starostlivosti o deti na Slovensku po roku 1989: Správa z kvalitativného výskumu s kontextovou analýzou*. Návrat, 2012.

25. MATĚJ, Vladislav, ed. *Profesionálny rodič, alebo gulatá kocka: Sprievodca profesionálnou náhradnou výchovou v rodine*. Bratislava: Návrat a MPSVR SR, 2000. ISBN 80-967908-1-1.
26. MATĚJČEK, Zdeněk. Cizí dítě v cizí rodině. MATĚJČEK, Zdeněk et al. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Praha: Portál, 1999, s. 53-56. ISBN 80-7178-304-8.
27. MATOUŠEK, Oldřich. Definice významných pojmů a zkratk. MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Státní orgány sociálněprávní ochrany dětí: dobrá praxe z pohledu rodin a pracovníků*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2016, s. 11-18. ISBN 978-80-246-3336-7.
28. MATOUŠEK, Oldřich. Hlavní pojmy a kontexty. MATOUŠEK, Oldřich ed. *Dítě traumatizované v blízkých vztazích: manuál pro profesionály a rodiny*. Praha: Portál, 2017, s. 13-20. ISBN 978-80-262-1242-3.
29. MATOUŠEK, Oldřich. Profese pracovníka OSPOD a její rámce. MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Státní orgány sociálněprávní ochrany dětí: dobrá praxe z pohledu rodin a pracovníků*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2016, s. 35-51. ISBN 978-80-246-3336-7.
30. MATOUŠEK, Oldřich. Psychické trauma u dětí. MATOUŠEK, Oldřich et al. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, 2013, s. 366-369. ISBN 978-80-262-0366-7.
31. MATOUŠEK, Oldřich. Rodina ohrožující dítě. MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Podpora rodiny: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2014, s. 93-95. ISBN 978-80-262-0697-2.
32. MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-549-0.
33. MATOUŠEK, Oldřich. Teorie vazby. MATOUŠEK, Oldřich et al. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, 2013, s. 46-49. ISBN 978-80-262-0366-7.
34. *Metodické doporučení k pěstounské péči na přechodnou dobu: Magistrát hl. m. Prahy*. Praha: Magistrát hl. m. Prahy, 2018.
35. *Metodika doprovázení rodin: poskytujících pěstounskou péči na přechodnou dobu*. Praha: Dobrá rodina, 2016.
36. MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1362-4.

37. MOTEJL, Otakar, Iva ČERNÁ a Klára PANOVSÁ. *Rodina a dítě*. Praha: Kancelář veřejného ochránce práv, 2007.
38. PESSO, Albert, Diane BOYDEN-PESSO a Petra VRTBOVSKÁ. *Úvod do Pessoy Boyden System Psychomotor: PBSP jako terapeutický systém v kontextu neurobiologie a teorie attachmentu*. Praha: Sdružení SCAN, 2009. ISBN 80-866-2015-8.
39. *Pěstounská péče na přechodnou dobu: Výsledky průzkumu mezi pěstouny na přechodnou dobu realizovaného v červnu 2015 organizací Lumos*. LUMOS, 2015.
40. PALEČEK, Jan. Shrnutí podnětů vyplývajících ze sekundární analýzy. NOVÁK, Ondřej et al. *Náhradní péče o děti v Dánsku, v Anglii a Walesu, na Slovensku a v Polsku*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, [2013], s. 13-23. ISBN 978-80-87455-15-9.
41. PALEČEK, Jan. Systém náhradní péče o děti na Slovensku. NOVÁK, Ondřej et al. *Náhradní péče o děti v Dánsku, v Anglii a Walesu, na Slovensku a v Polsku*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, [2013], s. 111-150. ISBN 978-80-87455-15-9.
42. PALEČEK, Jan. Úvod. NOVÁK, Ondřej et al. *Náhradní péče o děti v Dánsku, v Anglii a Walesu, na Slovensku a v Polsku*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, [2013], s. 7-12. ISBN 978-80-87455-15-9.
43. PALLOVÁ, Miriam a Veronika HOFROVÁ. Specifika doprovázení v pěstounské péči na přechodnou dobu a role klíčové pracovnice. *Aktuální otázky péče o děti separované od rodičů: Sborník ze XVII. celostátního semináře "Pěstounská péče na přechodnou dobu"*. Brno: TRIADA-Poradenské centrum, z. ú., 2017, s. 45-49.
44. PAZLAROVÁ, Hana. Pěstounská péče. In: MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, 2013, s. 466-467. ISBN 978-80-262-0366-7.
45. PAZLAROVÁ, Hana, ed. *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1020-7.
46. PAZLAROVÁ, Hana. Podpora rodin s dítětem v náhradní rodinné výchově. MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Podpora rodiny: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2014, s. 147-156. ISBN 978-80-262-0697-2.
47. PAZLAROVÁ, Hana. Traumatizované dítě v pěstounské péči. MATOUŠEK, Oldřich. *Dítě traumatizované v blízkých vztazích: manuál pro profesionály a rodiny*. Praha: Portál, 2017, s. 143-156. ISBN 978-80-262-1242-3.
48. *Pěstounská péče na přechodnou dobu: Jak na pěstounskou péči na přechodnou dobu*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2009.

49. *Právní a finanční aspekty doprovázení pěstounských rodin: Jak aktivně nacházet náhradní rodiče - profesionalizace procesů při výběru adeptů na nový typ zaměstnání.* Praha: Nadační fond J&T.
50. ROTREKLOVÁ, Eva. Aktuální otázky pěstounské péče na přechodnou dobu. ROTREKLOVÁ, Eva et al. *Aktuální otázky péče o děti separované od rodičů: Sborník ze XVII. celostátního semináře "pěstounská péče na přechodnou dobu".* Brno: TRIADA, 2017, s. 35-42.
51. PRŮCHA, Jan, Jiří MAREŠ a Eliška WALTEROVÁ. *Pedagogický slovník.* 4. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-717-8772-8.
52. *Sborník praxe novely o sociálně-právní ochraně dětí - s Rozumem a Citem.* Říčany: Rozum a Cit, 2014.
53. SCHOFIELD, Gillian a Mary BEEK. *Attachment handbook for foster care and adoption.* London: British Association for adoption and forstering, 2006. ISBN 1-903699-96-7.
54. SELICK, Clive. The aims and principles of independent fostering agencies: a view from the inside. *Adoption and Fostering.* 2002, **26**(1), 56-63. ISSN 0308-5759.
55. SEMERÁDOVÁ, Monika, Ria ČERNÁ a Barbora ZACHAŘOVÁ. *Metodika doprovázení: Podpora, vzdělávání a kontrola při výkonu náhradní rodinné péče.* Chrudim: Amalthea, 2013.
56. Středočeský kraj. KOLEKTIV AUTORŮ. *Analýza náhradní rodinné péče: Závěrečná zpráva.* Institut projektového řízení, 2013, s. 72-78.
57. ŠEBOVÁ, Nadežda, Ivana MRÁZKOVÁ a Kristián KOVÁCS. Aktuálne zmeny v systéme sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kuratele. *Sociální práce/sociálna práca: nabízíme spojenie teórie s praxí/ponúkame spojenie teórie s praxou.* Asociace vzdelavatelů v sociální práci, 2011, **11**(2), 33-36
58. ŠILHÁNKOVÁ, Lenka. Povinnosti pěstounů. KOLEKTIV AKTORŮ. *Dobrý pěstoun: náhradní rodinná péče v ČR.* Tábor: Asociace poskytovatelů sociálních služeb ČR, 2018, s. 99-104. ISBN 978-80-907053-2-6.
59. ŠMÍDOVÁ-MATOUŠOVÁ, Olga. Systém náhradní péče o děti ve Velké Británii. NOVÁK, Ondřej et al. *Náhradní péče o děti v Dánsku, v Anglii a Walesu, na Slovensku a v Polsku.* Praha: Středisko náhradní rodinné péče, [2013], s. 64-96. ISBN 978-80-87455-15-9.

60. UHLÍŘOVÁ, Veronika. *Kontakt dítěte v náhradní rodinné péči s biologickou rodinou*. Nový Bor: Velký vůz Sever, 2014.
61. Ukotvení pěstounské péče na přechodnou dobu. PTÁČEK, Radek et al. *Pěstounská péče na přechodnou dobu pro nejmenší děti*. Praha: MPSV, 2011, s. 24-32. ISBN 978-80-7421-039-6.
62. VLČKOVÁ, Helena et al. *Metodika pro asistovaný kontakt dítěte s rodinou*. Říčany: Rozum a Cit, 2015.
63. VRTBOVSKÁ, Petra. *O ztraceném dítěti a cestě do bezpečí: attachment, poruchy attachmentu a léčení*. Tišnov: Scan, 2010. ISBN 80-866-2020-4.
64. VYSKOČIL, Filip a Jakub ZUMAN. Právní úprava náhradní rodinné péče na Slovensku. NOVÁK, Ondřej et al. *Náhradní péče o děti v Dánsku, v Anglii a Walesu, na Slovensku a v Polsku*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, [2013], s. 151-172. ISBN 978-80-87455-15-9.
65. VYSKOČIL, Filip a Jakub ZUMAN. Právní úprava náhradní rodinné péče ve Velké Británii. NOVÁK, Ondřej et al. *Náhradní péče o děti v Dánsku, v Anglii a Walesu, na Slovensku a v Polsku*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, [2013], s. 97-110. ISBN 978-80-87455-15-9.
66. WINNETTE, Petra. *Co je attachment?: V pěti bodech pro rodiče, pěstouny a odborné pracovníky v oboru péče o děti*. Praha: Natama Publishing, 2018. ISBN 978-80-907023-0-1.
67. WILKINS, Natalie et al. *Connecting the Dots: An Overview of the Links Among Multiple Forms of Violence*. Atlanta: National Centre for Injury Prevention and Control, 2014.
68. ZIEGLER, Dave. *Traumatic experience and the brain: a handbook for understanding and treating those traumatized as children*. Phoenix, Ariz.: Acacia Pub., 2002. ISBN 09-671-1875-1.

Internetové zdroje

1. Co je pěstounská péče. *Šance dětem* [online]. c2011-2019 [cit. 2019-03-08]. Dostupné z: <https://www.sancedetem.cz/cs/hledam-pomoc/rodina-v-problemove-situaci/dite-mimo-vlastni-rodinu/pestounska-pece/co-je-pestounska-pece.shtml>

2. Co se změní pro pěstouny na přechodnou dobu?. *Dobrá rodina* [online]. 2017 [cit. 2019-03-31]. Dostupné z: <https://www.dobrarodina.cz/novinky/492-velky-prehled-zmeny-v-davkach-pestounske-pece-od-1-ledna-2018#co-se-zm%C4%9Bn%C3%AD-pro-p%C4%9Bstouny-na-p%C5%99echodnou-dobu>
3. Činnost MPSV v oblasti sociálně-právní ochrany dětí. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. Praha: MPSV, 2014 [cit. 2019-05-08]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/cs/19923>
4. Dávky pěstounské péče. *Ministerstvo sociálních věcí* [online]. 2018, 3. 5. 2018 [cit. 2019-03-31]. Dostupné z: <https://portal.mpsv.cz/soc/dpp>
5. Legislativa a systém sociálně-právní ochrany. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. 2013 [cit. 2019-03-29]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/cs/14304>
6. Metodika MPSV k PPPD březen 2013. *Pěstounská péče na přechodnou dobu: ...aby děti vyrůstaly v rodinách* [online]. [cit. 2019-03-29]. Dostupné z: <https://www.rpp.cz/inpage/metodika-mpsv-k-pppd-brezen-2013/>
7. Náhradní rodinná péče. *Rozum a cit* [online]. [cit. 2019-03-08]. Dostupné z: http://www.rozumacit.org/nahradni_rodinna_pece.php
8. Osvojení: Mezinárodní osvojení. *Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí* [online]. Brno, c2009-2019 [cit. 2019-03-08]. Dostupné z: <https://www.umpod.cz/osvojeni/>
9. Pěstounská péče na přechodnou dobu. *TRIÁDA: poradenské centrum* [online]. Brno, 2019 [cit. 2019-05-08]. Dostupné z: <http://www.triada-centrum.cz/pestounska-pece/pestounska-pece-na-prechodnou-dobu>
10. Poskytnutí příspěvku na úhradu potřeb dítěte v pěstounské péči. *JUDIKÁTY.info* [online]. 2010 [cit. 2019-03-29]. Dostupné z: <https://www.judikaty.info/cz/nejvyssi-spravni-soud-ceske-republiky/rozdil-mezi-osobou-pecujici-a-osobou-v-evidenci>
11. Právní úprava náhradní rodinné péče na Slovensku. *Nadace Sirius* [online]. Praha, c2019 [cit. 2019-04-14]. Dostupné z: www.nadacesirius.cz/soubory/prilohy/pravni-uprava-nahradni-vychovy-slovensko.doc
12. Roční výkaz o sociálně-právní ochraně dětí za rok 2017. In: *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. 2019 [cit. 2019-03-05]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/7260>
13. Seznam pěstounů na přechodnou dobu. *Olomoucký raj* [online]. [cit. 2019-07-10]. Dostupné z: <https://urad.kr->

olomoucky.cz/pestouni/Lists/Seznam%20pstoun%20na%20pechodnou%20dobu/Vsechny_kraje_prehled.aspx

14. Seznam pověřených osob k SPO červen 2019. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. Praha: MPSV [cit. 2019-07-10]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/cs/14481>
15. Sociálně-právní ochrana dětí- zaměření činnosti. *Portál pro sociální oblast města Prahy* [online]. Praha: Magistrát hl. m. Prahy, c2008-2011 [cit. 2019-07-04]. Dostupné z: http://socialni.praha.eu/jnp/cz/rodina/socialne_pravni_ochrana/index.html

Semináře

1. LUMOS. *Individuální plán ochrany dítěte ve vyhodnocování situace dítěte a jeho rodiny*, Praha, LUMOS, 2017.
2. Rozum a Cit. *Základy attachmentu pro průvodce v pěstounských rodinách*. Praha, Rozum a Cit 2016.

Právní předpisy

1. ČESKO. Vyhláška č. 473/2012 Sb. o provedení některých ustanovení zákona o sociálně první ochraně dětí.
2. ČESKO. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.
3. ČESKO. Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.
4. ČESKO. Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře.
5. ČESKO. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. In: Sběrka zákonů. 9. 12. 1999.
6. ČESKO. Zákon č. 401/2012 Sb., zákon, kterým se mění zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony

Seznam tabulek, obrázků a příloh

Tabulky

Tabulka č. 1 - Počet dětí v NRP k 31. 12. 2017

Tabulka č. 2 - Počet osob, které mají svěřeno do NRP alespoň jedno dítě v roce 2017

Tabulka č. 3 - Výše příspěvku na úhradu potřeb dítěte, rozděleno dle věku a stupně závislosti

Tabulka č. 4 - Výše odměny pěstouna a osoby v evidenci

Tabulka č. 5 - Výše příspěvku při převzetí dítěte, rozděleno dle věku

Tabulka č. 6 – Plán výzkumu

Obrázky

Obrázek č. 1 – Fáze procesu pěstounské péče na přechodnou dobu

Obrázek č. 2 - Pyramida intenzity kontaktu dítěte s biologickou rodinou

Obrázek č. 3 – Vytváření jisté a nejisté vazby

Přílohy

Příloha č. 1 – Vytváření jisté a nejisté vazby

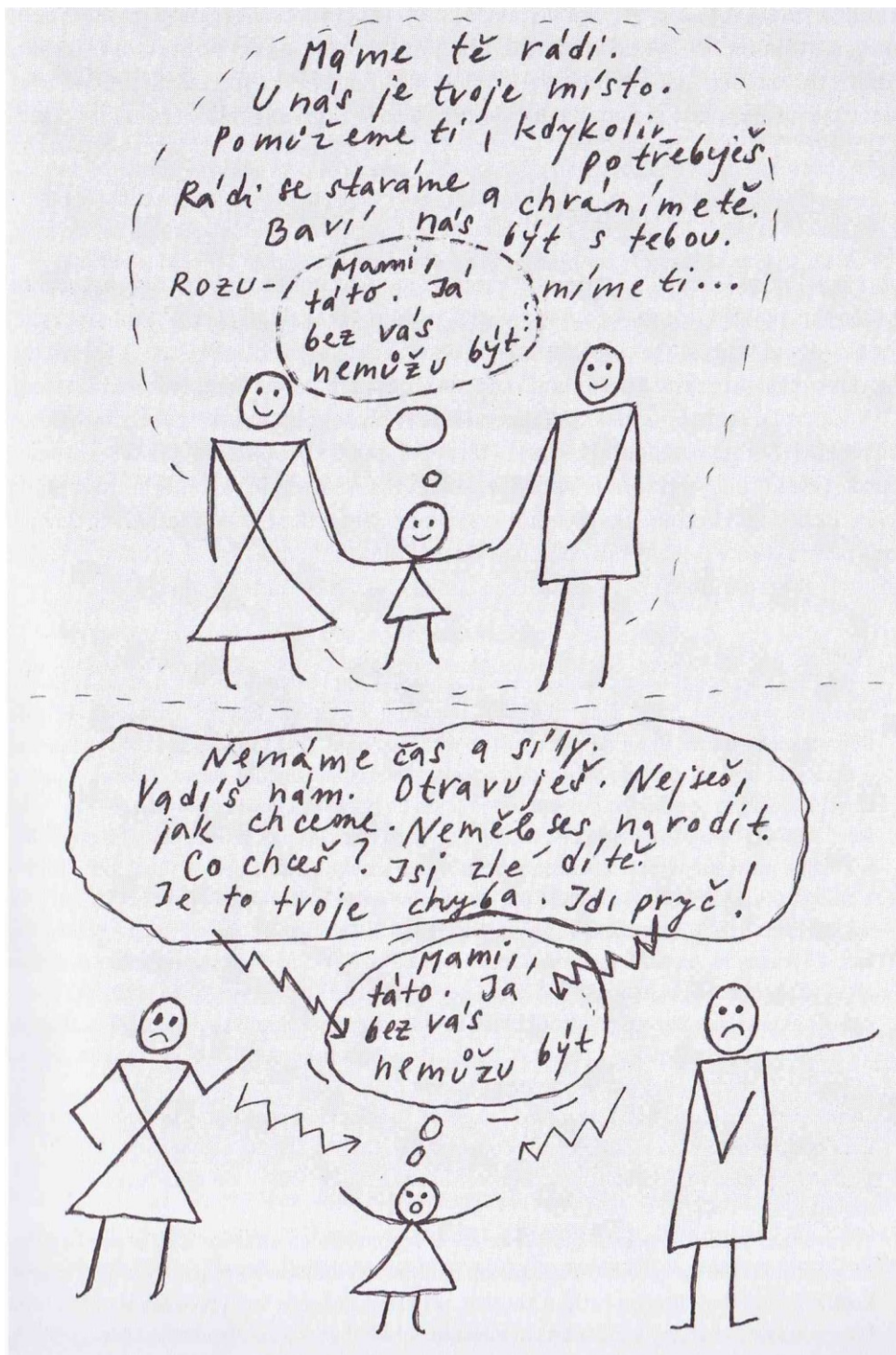
Příloha č. 2 - Počet dětí a pečovatелů v NRP k 31. 12. 2017

Příloha č. 3 - Výše dávek pěstounské péče

Příloha č. 4 - Otázky k polostrukturovanému rozhovoru s aktéry v PPPD

Přílohy

Příloha č. 1 – Vytváření jisté a nejisté vazby

Obrázek č. 3 – Vytváření jisté a nejisté vazby

Zdroj: Vrtbovská, 2010, s. 13

Příloha č. 2 - Počet dětí a pečovatelů v NRP k 31. 12. 2017

	Počet dětí k 31. 12.	Z toho se zdravotním postižením
Pěstounská péče	11 362	355
Pěstounská péče na přechodnou dobu	605	21
Poručenství s osobní péčí poručníka	3 032	207
Svěření dítěte do péče jiné osoby	4 263	69

Tabulka č. 1 – Počet dětí v NRP k 31. 12. 2017

(Zdroj: MPSV, 2018, [online])

	Celkem k 31. 12. 2017	Vztah k dítěti		
		prarodiče	jiný příbuzný	cizí
Pěstounská péče	11 451	6 557	1 786	3 108
Pěstounská péče na přechodnou dobu	900	0	2	898
Poručenství s osobní péčí poručníka	3 270	1 118	492	1 660
Péče jiné osoby	4 177	3 494	443	240

Tabulka č. 2 - Počet osob, které mají svěřeno do NRP alespoň jedno dítě v roce 2017

(Zdroj: MPSV, 2018, [online])

Příloha č. 3 - Výše dávek a příspěvků pěstounské péče

Dítě ve věku	Dítě	Dítě ve stupni závislosti I	Dítě ve stupni závislosti II	Dítě ve stupni závislosti III	Dítě ve stupni závislosti IV
	(žádná závislost)	(lehká závislost)	(středně těžká závislost)	(těžká závislost)	(úplná závislost)
	Kč/měsíčně	Kč/měsíčně	Kč/měsíčně	Kč/měsíčně	Kč/měsíčně
Do 6 let	4 950	5 115	6 105	6 490	7 040
6–12 let	6 105	6 215	7 480	7 975	8 635
12–18 let	6 985	7 095	8 580	9 130	9 570
18–26 let	7 260	7 425	8 910	9 460	9 900

Tabulka č. 3 - Výše příspěvku na úhradu potřeb dítěte, rozděleno dle věku a stupně závislosti

(Zdroj: MPSV, 2018, [online])

Počet dětí v PP	Kč/měsíčně
1 dítě	12 000
2 děti	18 000
3 děti/dítě v II., III, IV. stupni závislosti/osoba v evidenci	30 000
1 dítě v PPPD	20 000
za každé další dítě v případě osob pečujících i osob v evidenci	6 000

Tabulka č. 4 - Výše odměny pěstouna a osoby v evidenci

(Zdroj: MPSV, 2018, [online])

Dítě ve věku	Kč/jednorázově
Do 6 let	8 000
6–12 let	9 000
12–18 let	12 000

Tabulka č. 5 - Výše příspěvku při převzetí dítěte, rozděleno dle věku

(Zdroj: MPSV, 2018, [online])

Příloha č. 4 - Otázky k polostrukturovanému rozhovoru s aktéry v PPPD

- 1) Základní demografické údaje (pohlaví, věk, role v PPPD)
- 2) Jaké jsou **Vaše zkušenosti** v PPPD? Kolik dětí jste v PPPD měla?
- 3) Popište **svoji roli v PPPD**? Jaká jsou Vaše práva a povinnosti? (A jak jsou definovaná v zákoně?)
- 4) Popište libovolné **2 případy dítěte v PPPD**? Jeden, který považujete za dobrou praxi a druhý, který se tak dobře nepovedl? Jaký byl proces PPPD? Od předání (od rozhodnutí odebrání dítěte z biologické rodiny) dítěte do PPPD k předání?
- 5) Co při tomto **procesu** nejvíce fungovalo? Z jakého důvodu? Co bylo největší komplikací? Z jakého důvodu?
- 6) Jak se Vám jevila **spolupráce s dalšími aktéry** PPPD? S kým byla spolupráce nejintenzivnější?
- 7) A jaké jsou dle Vašeho názoru (obecně) **role ostatních aktérů v PPPD**? Co od nich očekáváte? (A jak jsou definované v zákoně?)
- 8) Jste ve **své roli podporována**? Jakým způsobem? Kdo Vám je největší oporou při výkonu této práce? Odbornou oporou?
- 9) Která **část procesu** PPPD se Vám zdá jako nejvíce **zátěžová**, náročná? Z jakého důvodu?
- 10) Co byste v systému PPPD **změnil/a tak, aby vám to více pomohlo**, podpořilo ve výkonu práce spojeným s PPPD?
- 11) Co vidíte jako **největší slabinu** systému PPPD?

Doplňující otázky

Jak dlouho zůstává dítě v PPPD?

Překrývají se jednotlivé role?